

รายงานผลการวิจัย

เรื่อง คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.
2557

Chinese People in Chiang Mai with Identity construction through cremation books
from 1957 to 2014

ได้รับการจัดสรรงบประมาณวิจัย ประจำปี 2559

จำนวน 50,000 บาท

หัวหน้าโครงการ

กิตยุตม์ กิตติธรสกุล

งานวิจัยเสร็จสิ้นสมบูรณ์

29/มีนาคม/2562

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยเรื่องคนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2557 (Chinese People in Chiang Mai with Identity construction through cremation books from 1957 to 2014) ได้สำเร็จลุล่วง โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักวิจัยและส่งเสริมวิชาการการเกษตรมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ประจำปีงบประมาณ 2559 ผู้วิจัยขอขอบพระคุณบิดามารดา เพื่อนร่วมงานและสมาชิกในครอบครัว ทุกคนที่คอยแลกเปลี่ยนความคิด ให้คำแนะนำและให้กำลังใจตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย

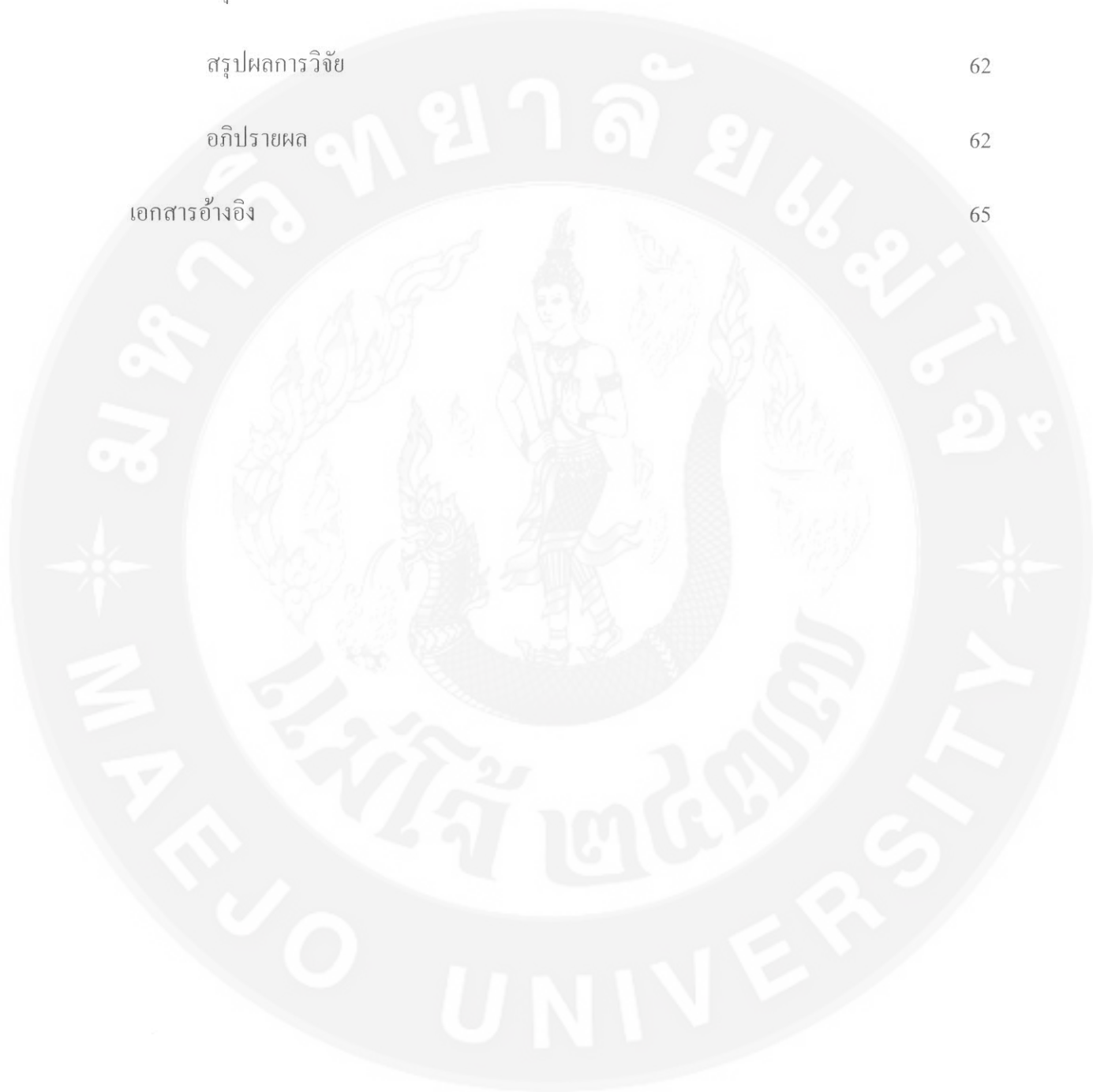
ผู้วิจัย

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้	
B : 362515	เลขเรียกหนังสือ
I :	
- 9 พ.ย. 2563	
วันที่	

สารบัญ

	หน้า
สารบัญภาพ	ค
บทคัดย่อ	1
Abstract	2
บทที่ 1 บทนำ	
ที่มาและความสำคัญของปัญหา	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	
แนวคิดและทฤษฎี	9
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
สมมุติฐาน	21
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	23
เครื่องมือในการทำวิจัย	24
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล	24

บทที่ 4 ผลการวิจัย	25
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล	
สรุปผลการวิจัย	62
อภิปรายผล	62
เอกสารอ้างอิง	65

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 1	ต้นฉบับลายมือของนายหย่งเซียง	51
ภาพที่ 2	ลายมือของคุณกว้าง เรียวเรียวชัย	51
ภาพที่ 3	คำกล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ	55
ภาพที่ 4	คุณบรรจบ ถิมจรรยา ขณะเข้าเฝ้าฯ ในหลวงรัชกาลที่ 9	56
ภาพที่ 5	คุณสันติ จิตรนวเสถียร ขณะเข้าเฝ้าฯ ในหลวงรัชกาลที่ 9	56
ภาพที่ 6	พิธีกึ่งเด็กของคุณสันติ จิตรนวเสถียร	58
ภาพที่ 7	ภาพการเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการศาลเจ้าปู่เจ้าทวด ของคุณทองอยู่	59
ภาพที่ 8	ภาพการเฉลิมฉลองครบรอบ 53 ปี แห่งการสถาปนา สาธารณรัฐประชาชนจีน	59
ภาพที่ 9	นายค่ายถ่ายภาพร่วมกับกงสุลใหญ่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ประจำจังหวัดเชียงใหม่	60
ภาพที่ 10	นายค่าย ถ่ายรูปพร้อมกับประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค เมื่อครั้งเยือนได้หัววัน	60

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2557” มุ่งอธิบายว่าภายใต้บริบทในช่วงพ.ศ.2500-2557 คนจีนเชียงใหม่สร้างอัตลักษณ์ของตนผ่านหนังสืองานศพอย่างไร ทั้งนี้โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เน้นข้อมูลจากหนังสืองานศพ รวมทั้งเอกสารต่างๆ นำมาตีความและวิเคราะห์โดยอาศัยวิธีคิดทางประวัติศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงพ.ศ.2500 – พ.ศ.2535 คนจีนเชียงใหม่ไม่นิยมเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพ เพราะความเป็นจีนยังคงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมไทย ซึ่งเป็นผลมาจากค่านิยมโดยชนชั้นสูงและรัฐบาลไทยอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ดังนั้นอัตลักษณ์จีนที่พบในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงเวลานี้คือ การกล่าวถึงชื่อบรรพบุรุษซึ่งเป็นชื่อจีนและการใช้ แซ่ ส่วนอื่นๆของหนังสืองานศพก็แทบไม่ปรากฏความเป็นจีน แต่ทว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในยุคนี้กลับเน้นหนักในเรื่องของความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองแทน ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความรักต่อสถาบันหลักของชาติไทย การบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ และการส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่าคนจีนเชียงใหม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางสังคม เพื่อให้ได้การยอมรับ และส่งผลต่อความราบรื่นในการประกอบธุรกิจหรือแม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันก็ตาม

ต่อมา ในช่วง พ.ศ.2536 – 2557 คนจีนเชียงใหม่นิยมเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพมากขึ้น เพราะหลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมาความเป็นจีนได้รับการยอมรับในสังคมไทยมากขึ้น เนื่องจากคนจีนในเมืองไทยประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ จนก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำในระบบราชการและชนชั้นนำทางการเมือง ประกอบกับการฉายละครตลอดลายมั่งกรที่ให้ภาพด้านบวกกับคนจีนอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในละครไทย คนจีนเชียงใหม่จึงเผยความเป็นจีนในหนังสืองานศพมากขึ้น โดยอัตลักษณ์จีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพคือ การเน้นประวัติของบรรพบุรุษที่เป็นคนจีนละเอียดมากขึ้น การใช้อักษรจีนภายในเล่ม การเน้นอุปนิสัยเฉพาะของคนจีน การคงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง รวมทั้งการใช้รูปภาพประเพณีจีนมาประกอบภายในเล่ม ดังนั้นการเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ ย่อมทำให้สถานะทางสังคมของคนจีนเชียงใหม่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจใช้

ต่อ ยอดในการดำเนินธุรกิจ การเล่นการเมือง หรือจรรโลงเครือข่ายคนจีนเชียงใหม่ด้วยกันเพื่อ
ความภูมิใจในการดำเนินชีวิต

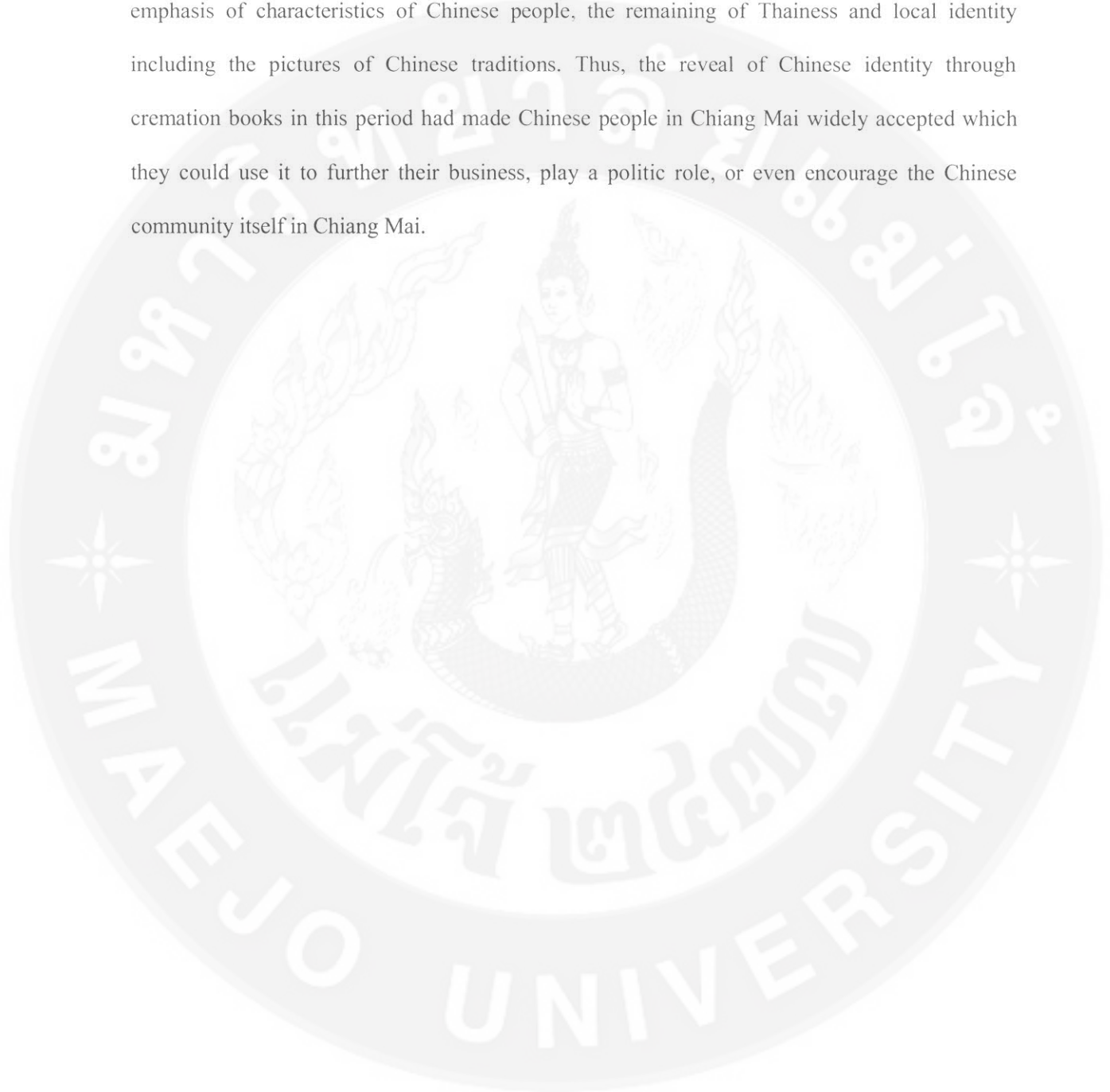
Abstract

The research “Chinese People in Chiang Mai with Identity construction through cremation books from 1957 to 2014” focuses on explaining how Chinese people in Chiang Mai constructed their identity through cremation books during the period mentioned. The research methodology used is qualitative, emphasizing on information from cremation books including other documents which are used to interpret and analyze by historical thinking concept.

It is found that from 1957 to 1992, Chinese people in Chiang Mai did not reveal their identity through cremation books. This is because Chinese identity was not acceptable in Thai society, which resulted from the identity defining from Thai elites and Thai government in King Rama VI era. Therefore, Chinese identity found in cremation books in Chiang Mai during that period was naming the ancestors who were Chinese and using the name of their clan. The other parts of cremation books did not relate to Chinese identity. In contrast, people focused on Thainess and local identity, such as the respect of Thai institutions, the donation for others and Lanna culture support. The reason of this is Chinese people in Chiang Mai needed space in their society in order to be accepted and it also led to their business success and their daily activities.

Subsequently, from 1993 to 2014, the popularity of showing Chinese identity among Chinese people in Chiang Mai increased. After 1992, Chinese people were more and more accepted in Thai society since they were economically successful both in local and country levels. They became the top people in government and politic systems. Moreover, “In the Name of the Dragon”, a TV drama, was broadcasted at that time. This drama showed the positive images of Chinese people which was hardly represented in Thai drama. After that, Chinese people in Chiang

Mai revealed their identity in cremation books. The Chinese identities shown in cremation books were the biography of their Chinese ancestors in details, the use of Chinese characters, the emphasis of characteristics of Chinese people, the remaining of Thainess and local identity including the pictures of Chinese traditions. Thus, the reveal of Chinese identity through cremation books in this period had made Chinese people in Chiang Mai widely accepted which they could use it to further their business, play a politic role, or even encourage the Chinese community itself in Chiang Mai.

บทที่ 1 บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยในช่วงทศวรรษ 2480 จอมพลป.พิบูลสงครามได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ถือเป็นช่วงเวลาที่คนจีนในประเทศไทยถูกกดขี่จากรัฐบาลมากที่สุด ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะจอมพลป. พิบูลสงคราม เล็งเห็นถึงปัญหาการครอบงำเศรษฐกิจไทยของคนจีน ซึ่งอาจมีผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศ ถึงแม้คณะราษฎรจะเคยใช้นโยบายกีดกันบทบาททางเศรษฐกิจของคนจีนตั้งแต่พ.ศ.2475 เป็นต้นมาแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ ผนวกกับจอมพลป. พิบูลสงครามต้องการร่วมมือกับญี่ปุ่น เพื่อใช้อำนาจของญี่ปุ่นทางดินแดนบางส่วนของอินโดจีน กลับคืนมาจากฝรั่งเศส(สายชล สัตยานุรักษ์, 36:2557) จึงต้องแสดงความเป็นพวกเดียวกันกับญี่ปุ่น โดยการต่อต้านคนจีนซึ่งเป็นศัตรูของญี่ปุ่น ดังนั้นเมื่อจอมพลป. พิบูลสงครามขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีในปีพ.ศ.2481 จึงออกนโยบายต่างๆอันเป็นปฏิบัติต่อคนจีนทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองอย่างเข้มข้น โดยในทางเศรษฐกิจรัฐบาลได้ช่วงชิงบทบาทการค้าข้าวจากคนจีน เพราะข้าวถือเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้ให้กับประเทศไทยมากที่สุดและคนจีนก็ครอบครองการค้าข้าวมากกว่าครึ่งศตวรรษมาแล้ว ด้วยการบังคับซื้อกิจการ โรงสีของคนจีนและตั้งโรงสีข้าวของรัฐบาล กระจายอยู่ในทุกท้องถิ่นพร้อมกันนั้นยังประกาศใช้พระราชบัญญัติเพื่อกีดกันการประกอบอาชีพของคนจีนอีกหลายฉบับ ได้แก่ พ.ร.บ.ห้ามคนจีนขายของในสถานที่ราชการ,พ.ร.บ.ห้ามคนจีนขับล้อเลื่อน,พ.ร.บ.ห้ามคนจีนเข้าประมุลงานก่อสร้างทางราชการ,พ.ร.บ.เรือสยาม ห้ามคนจีนทำการประมงจับสัตว์น้ำ ฯลฯ(ภูวดล ทรงประเสริฐ,2519:78-89) สำหรับในทางการเมือง รัฐบาลได้สั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนในประเทศไทย เพราะรัฐมองว่าหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่กระตุ้นสำนึกชาตินิยมจีนและต่อต้านญี่ปุ่น อันเป็นปฏิบัติต่อการดำเนินงานของรัฐบาล ดังจะเห็นได้จากในช่วงเดือนกรกฎาคม ถึงเดือนสิงหาคมพ.ศ.2482 รัฐบาลสั่งปิดหนังสือพิมพ์จีนเกือบทั้งหมด เหลือไว้เพียงหนังสือพิมพ์ จุงหยวนเป้า ฉบับเดียวเท่านั้น(ภูวดล ทรงประเสริฐ,2519:96) ขณะเดียวกันโรงเรียนจีนก็ถูกสั่งปิดเป็นจำนวนมาก เพราะรัฐบาลมองว่าโรงเรียนจีนเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญเช่นกันในการกระตุ้นลัทธิชาตินิยมและการคงไว้ซึ่งความเป็นจีนแก่ลูกหลานชาวจีนในเมืองไทย รัฐบาลจึงสั่งปิดโรงเรียนจีนหลายแห่ง ดังจะเห็นได้จากในปีพ.ศ.2481 โรงเรียนจีนมีทั้งสิ้น 294 โรงเรียน แต่ได้ล้มเลิกกิจการไปเองในปีต่อมารวม 51 โรงเรียน ส่วนที่เหลือทาง

กระทรวงศึกษาธิการได้สั่งปิดในระหว่างปีพ.ศ.2483 – 2483 อีก 242 โรงเรียน (กุวศล ทรงประเสริฐ,2519:99)

นอกจากนี้ทางรัฐบาลยังได้นิยามคนจีนให้เป็น “ตัวอันตราย” ในความรู้สึกของพลเมืองไทย ซึ่งเป็นแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(ร.6) เคยดำเนินการมาก่อน¹ ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคมพ.ศ.2481 โดยหลวงวิจิตรวาทการ ผู้ซึ่งเป็นมันสมองให้กับจอมพลป. พิบูลสงครามและอยู่เบื้องหลังแผนการสร้างชาติและรัฐนิยมทั้ง 12 ฉบับ(สุภากร สิริไพศาล,2550:41) ได้แสดงปาฐกถาโจมตีชาวจีนอย่างรุนแรงที่หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งในการปาฐกถาครั้งนั้น หลวงวิจิตรวาทการได้กล่าวเปรียบเทียบชาวจีนในประเทศไทยเหมือนเป็นชาวยิวในยุโรป และได้เสนอวิธีแก้ไขปัญหาวาชาจีนแบบเดียวกับฮิตเลอร์ ทำกับชาวยิวในเยอรมัน (กุวศล ทรงประเสริฐ,2519:76) หรือการปราศรัยในที่ชุมนุม หลวงวิจิตรวาท

¹ ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงเน้นการสร้างชาติไทย โดยให้ทุกชาติพันธุ์กลายเป็นไทย เพื่อความเป็นเอกภาพและง่ายต่อการปกครอง คนจีนถูกเน้นให้เป็น “คนอื่น” ทำให้คนไทยมีความรู้สึกเกลียดชังคนจีนร่วมกันที่เป็นเช่นนั้นเพราะพระองค์มองว่ากลุ่มชาวจีนโพ้นในในเมืองไทยกำลังระดมทุนเพื่อโค่นล้มระบอบศักดินาในประเทศจีน ซึ่งอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของสถาบันกษัตริย์ในประเทศไทยได้เช่นกัน ดังนั้นพระองค์จึงต้องเน้นให้คนจีนเป็น “คนอื่น” เพื่อสร้างชาติไทยและทำลายคนจีนไปในคราวเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากพระราชนิพนธ์บางส่วนของพระองค์(ภายใต้นามแฝง อัสวพาหุ)เช่น เรื่องพวกยิวแห่งบูรพาทิศ กล่าวว่า “...ลักษณะที่สองซึ่งเห็นได้ในพวกยิวก็มีอยู่ในจีน โดยบริบูรณ์ คือจีนเหมือนยิว เป็นชาติเก่าที่รุ่งเรืองมาแล้วก่อนกาลเวลาที่บรรพบุรุษของเราได้แปลงเพศจากคนป่า ตั้งแต่โบราณกาลมา จีนได้รับคำสั่งสอนให้แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองจำพวก กล่าวคือจีนและฮวน(คนป่า) ตามความเห็นแห่งจีน ชาวยุโรปก็เป็นฮวนไม่ผิดกับชาวเอเชียหรือคนดำ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าไม่จำเป็นต้องกล่าวว่าพวกจีนไม่ได้นึกฝันที่จะทำกิจการอันเกี่ยวข้องกับเราด้วยความสัตย์ซื่อตรงเลย เขาย่อมคิดเห็นว่าพวกเรามีอยู่สำหรับประโยชน์ที่เขาจะ โกงและเอาเปรียบเท่านั้น...” (พวกยิวแห่งบูรพาทิศและเมืองไทยงตื้นเถิด,2527:16)

การได้พบในเชิงเสียดสีคนจีนในประเทศไทยว่า เป็นชาติเดียวของบรรดาคนต่างประเทศที่มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารอยู่ในประเทศไทย ที่มีอิทธิพลในทางเศรษฐกิจอยู่เหนือรัฐบาลไทยและประชาชนคนไทย(คนจีนภายใต้พระบรมโพธิสมภาร, 2526: 36) ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าในช่วงที่จอมพล ป.พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้ง 2 สมัย(พ.ศ.2481-2487 และพ.ศ.2491 – 2500) เป็นช่วงเวลาที่คนจีนถูกกดขี่ทั้งนโยบายทางเศรษฐกิจและการเมืองยาวนานเกือบ 2 ทศวรรษ สังคมไทยมองคนจีนในแง่ลบจากการนิยามของรัฐ ส่งผลให้คนจีนรู้สึกไม่ปลอดภัยที่จะแสดงออกถึงความเป็นจีน

ในปีพ.ศ.2501 เมื่อเข้าสู่ยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แม้ว่านโยบายของรัฐบาลจะกดขี่คนจีนเข้มข้นน้อยกว่าในยุคของจอมพลป. พิบูลสงคราม แต่คนจีนก็ยังคงเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจต่อสังคมไทยและยังถูกเลือกให้รับบท “ตัวอันตราย” เนื่องจากรัฐบาลไทยเชื่อว่าคนจีนมีส่วนเกี่ยวข้องกับภัยคอมมิวนิสต์ซึ่งรัฐบาลไทยกำลังต่อต้าน ดังจะเห็นได้จากในปีพ.ศ.2501 เป็นต้นมา หนังสือพิมพ์จีนเกือบทุกฉบับได้ถูกสั่งปิด แม้ว่าช่วงเวลาดังกล่าวหนังสือพิมพ์จีนจะไม่ได้เสนอข่าวสารเกี่ยวกับการเมืองแล้วก็ตาม แต่ด้วยความหวาดระแวงในลัทธิคอมมิวนิสต์ที่อาจส่งผ่านเข้ามาทางกลุ่มคนจีน ดังนั้นคนจีนในไทยและหนังสือพิมพ์จีนจึงถูกควบคุมและเฝ้าระวังเป็นพิเศษ แม้ที่ผ่านมาจากรัฐบาลได้เปิดโอกาสให้หนังสือพิมพ์จีนนำเสนอข่าวเกี่ยวกับเมืองจีน ที่ไม่ใช่ข่าวการเมืองได้ แต่ในความเป็นจริงแล้ว เมื่อหนังสือพิมพ์จีนนำเสนอข่าวใดๆก็ตามเกี่ยวกับจีน แม้เพียงเล็กน้อยก็จะถูกสั่งปิดทันที(<http://lek-prapai.org/home/view.php?id=76>)

ภาพของคนจีนที่ถูกผู้มีอำนาจและรัฐไทยนิยามให้รับบท “ตัวร้าย” มากกว่าครึ่งศตวรรษ (นับตั้งแต่สมัยร.6 พ.ศ.2453) ภาพลักษณ์ดังกล่าวเป็นเสมือนรากแก้วที่ยังลึกในการรับรู้ของคนไทย ย่อมส่งผลให้คนจีนประสบวิกฤตทางอัตลักษณ์ แม้ในช่วงพ.ศ.2500 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยจะกดขี่คนจีนน้อยลงก็ตาม แต่ภาพเก่าๆของคนจีนในการรับรู้ของคนไทยยังไม่หายไปไหน ซึ่งวิกฤตทางอัตลักษณ์ของคนจีนที่เกิดขึ้น ไม่ได้จำกัดอยู่ในกรุงเทพฯ เท่านั้น แต่ได้ส่งอิทธิพลมายังจังหวัดเชียงใหม่อันเป็นจังหวัดที่มีความเจริญรองจากกรุงเทพฯ ซึ่งมีคนจีนอาศัยอยู่จำนวนมากเช่นกัน คนจีนเชียงใหม่เริ่มได้รับผลกระทบอย่างเด่นชัดมาตั้งแต่ยุคของจอมพลป. พิบูลสงคราม ไม่ว่าจะเป็นการประกาศให้เชียงใหม่เป็นเขตหวงห้ามสำหรับคนต่างด้าวในปีพ.ศ.2486 ซึ่งทำให้คนจีนเชียงใหม่ต้องอพยพออกจากพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ เช่น กรณี เฒ่าแก้วไธว หรือ นายชู

โอสถาพันธุ์ ชาวจีนแต่เจ้า ผู้มีกิจการหลากหลายในเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นร้านทองร้านจำหน่ายปืน
สุรา และเป็นนายอากรสุรา นายอากรฝิ่น รวมถึงการเปิดโรงสีข้าวแสงไทย โรงเลื่อยชูไทย ฯลฯ ได้
พาครอบครัวอพยพไปอยู่กรุงเทพฯ ย่านทุ่งมหาเมฆเป็นเวลา 1 ปี (ทศ. คณนาพร, 2551:180-182)
หรือคนจีนบางรายก็ถูกส่งเนรเทศออกจากประเทศไทยเพราะถูกจับได้ว่าเป็นสมาชิกก๊กมินตั๋ง
ได้แก่นายก๊กเอ็ง แซ่ลือ เจ้าของร้านถ้ายรูป “ฉายาแสงอรุณ” (สัมภาษณ์, อรุณ ละออชัยรังษี) ใน
ขณะเดียวกันทางราชการก็มีคำสั่งในการกวาดล้างพวกอั้งยี่ ปิดโรงเรียนจีนและสมาคมจีนต่างๆ ใน
เชียงใหม่ดังที่นางวิมล สุทศศิริ แม่ค้าในกาดหลวงเผยว่า “...ข้าพเจ้ากำลังมีความสุขกับการเรียน
อยู่ๆ โรงเรียนก็ล่ม ได้ยินผู้ใหญ่พูดกันว่าพลตำรวจเอกเผ่า ศรียานนท์ มีคำสั่งกวาดล้างพวกอั้งยี่ใน
เชียงใหม่ บรรดาพ่อค้าจีนที่ตั้งสมาคมขึ้นมาและบริจาคเงินเพื่อช่วยเหลือกันในเชียงใหม่ ช่วยเหลือ
โรงเรียนตัวเอง โคนช้ออั้งยี่ โคนเนรเทศไปจากบ้านเชียงใหม่ ไปนครสวรรค์บ้าง พิจิตรบ้าง”
(สุภาภรณ์ อาภาวัชรุตม์, 2552:27) ผลกระทบดังกล่าวที่เกิดขึ้นย่อมเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต
ของคนจีนเชียงใหม่ ดังนั้นคนจีนเชียงใหม่จึงต้องอำพรางความเป็นจีนและกลายเป็นคนไทยเพื่อ
เอาตัวรอดภายใต้บริบทดังกล่าว กระบวนการกลายเป็นคนไทยที่ชัดเจนและง่ายที่สุดก็คือการใช้ชื่อ
และนามสกุลแบบไทยแทนการใช้ชื่อจีนและแซ่ ดังตัวอย่างของเจ้าแก้วไฉ้ว หลังจากถูกสั่งให้
อพยพออกจากเชียงใหม่ในช่วงสงครามโลก เมื่อได้กลับมาอยู่เชียงใหม่อีกครั้ง ก็ทำการเปลี่ยนชื่อ
แซ่ในทันที จาก เชียงว้าง แซ่ไฉ้ว เป็น นายชู โอสถาพันธุ์ (ทศ. คณนาพร, 2551:183-184)

อนึ่งการจะเข้าใจความผันผวนของอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วงต้น เราอาจทำ
ความเข้าใจได้จากหลักฐานอันหลากหลาย เช่นคำสัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์จีน ศาลเจ้า โรงเรียนจีน
 ฯลฯ แต่งานวิจัยชิ้นนี้มองว่า หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่น่าสนใจแต่มีถูกมองข้าม ซึ่งสามารถ
สะท้อนภาพของอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดีก็คือ “หนังสืองานศพของคนจีน” จาก
การศึกษาข้อมูลหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2500 – 2557 พบว่าความเป็นจีนใน
หนังสืองานศพมีความเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของท้องถิ่นและในระดับประเทศ ไม่ได้มีลักษณะ
ที่หยุดนิ่งหรือตายตัวกล่าวคือ ช่วงทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาเป็นช่วงที่ภาพลักษณ์ในแง่ลบของคน
จีนยังคงครุ่นในการรับรู้ของคนไทย คนไทยยังติดกับภาพลักษณ์เดิมนๆ ที่รัฐนิยามไว้มานานกว่า
ครึ่งศตวรรษ ทำให้คนจีนเชียงใหม่เลือกที่จะอำพรางความเป็นจีน หรือแสดงออกถึงความ
เป็นจีน
ในหนังสืองานศพให้น้อยที่สุด และเน้นความเป็นไทยหรือความเป็นคนเมืองให้มากขึ้น แต่ทว่า
หลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา หนังสืองานศพกลับเน้นแสดงออกถึงความ
เป็นจีนมากขึ้น ความเป็น

จีนเป็นสิ่งที่คนจีนเชียงใหม่ภูมิใจและกล้าเปิดเผยมากขึ้น จากปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นที่มาของคำถามงานวิจัยว่า “คนจีนเชียงใหม่สร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพในช่วงพ.ศ.2500-2557 อย่างไร ในแต่ละช่วงเวลาอัตลักษณ์ของคนจีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพมีความแตกต่างกันอย่างไร มีปัจจัยและบริบทอะไรที่ทำให้เป็นเช่นนั้น”

การวิจัยในครั้งนี้ได้เลือกเอาหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ที่ถูกพิมพ์แจกในช่วงพ.ศ. 2500 – 2557 มาเป็นตัวกำหนดขอบเขตเนื้อหาในการทำวิจัย เพราะช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานพอที่จะทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของคนจีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพไม่ว่าจะเป็นช่วงที่ปกปิดความเป็นจีนมาจนกระทั่งเน้นความเป็นจีนอย่างเปิดเผย และหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ก็มีลักษณะเฉพาะที่ไม่เหมือนคนจีนในจังหวัดอื่นๆ คือนอกจากการเน้นความเป็นจีน ยังมีการเน้นความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองภายในเล่มอีกด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าวิเคราะห์ต่อไปว่าคนจีนเชียงใหม่ดึงเอาความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองมาใช้ภายใต้เงื่อนไขและบริบทใด ดังนั้นการวิจัยโดยใช้หนังสืองานศพเป็นหลักฐานในการมองถึงภาพความเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์คนจีนเชียงใหม่ในครั้งนี้ ย่อมทำให้เห็นภาพของอัตลักษณ์จีนจากอีกมุมมองหนึ่งและเปิดมุมมองใหม่ๆเกี่ยวกับการศึกษาคนจีนในประเทศไทยอีกด้วย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถึงการสร้างอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองเชียงใหม่ผ่านหนังสืองานศพในช่วงพ.ศ. 2500-2557 อย่างสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทั้ง บริบทในระดับเมืองเชียงใหม่ และบริบทในระดับประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตทางด้านเวลา

ศึกษาหนังสืองานศพของคนจีนในเมืองเชียงใหม่ที่ถูกพิมพ์ขึ้นในช่วง พ.ศ. 2500 - 2557
ขอบเขตทางด้านพื้นที่ ศึกษาหนังสืองานศพของคนจีนที่จัดพิมพ์ขึ้นในจังหวัดเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการวิจัยจะช่วยให้เข้าใจเงื่อนไขการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพอย่างละเอียดและซับซ้อนขึ้น เพราะพิจารณาคณจีนเชียงใหม่อย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทที่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นบริบททางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในระดับท้องถิ่น และในระดับประเทศ

2. ผลการวิจัยจะช่วยให้เข้าใจประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่อย่างลึกซึ้งและรอบด้านมากขึ้น เพราะคนจีนเป็นกลุ่มคนที่มีความโดดเด่นเป็นอย่างมากในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจเมืองเชียงใหม่ คนจีนเป็นผู้บุกเบิกการค้าและกระตุ้นเศรษฐกิจให้กับเมืองเชียงใหม่ ดังนั้นถ้าตัดเรื่องราวของคนจีนออกไปจากหน้าประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ เราจะไม่สามารถเข้าใจประวัติศาสตร์เมืองเชียงใหม่ได้อย่างถ่องแท้เช่นกัน

บทที่ 2 การตรวจเอกสาร

แนวคิดและ ทฤษฎี

การศึกษาเรื่องคนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ.2557 นั้นได้อาศัยแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมศาสตร์หลายแนวคิดและหลายทฤษฎี ดังนี้

2.1 แนวคิด/ทฤษฎีเรื่องอัตลักษณ์

ในพจนานุกรมภาษาไทย อังกฤษ หรืออังกฤษ ไทย (วิทย์ เทียงบูรณธรรม : 1049) คำแปลของ identity คือคำว่า เอกลักษณ์ ซึ่งตรงกับความหมายของคำนี้ในพจนานุกรมภาษาอังกฤษ (Oxford Advance Leavener’s 1973 : 487 ; Collins Dictionary 1996) นั่นก็คือ สิ่งที่เป็นคุณสมบัติของคนหรือสิ่งหนึ่ง และมีคำอธิบายต่อไปว่าเป็นคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งนั้น ที่ทำให้สิ่งนั้นโดดเด่นขึ้นมา หรือแตกต่างจากสิ่งอื่น ซึ่งคล้ายกันกับ กาญจนา นาคสกุล ได้นิยามคำว่า อัตลักษณ์ ว่า ประกอบด้วยคำว่า อัต กับคำว่า ลักษณ์ อัตมาจากคำว่า อตุต แปลว่า ตน ตัวเอง อัตลักษณ์จึงแปลว่า ลักษณะของตัวเอง เป็นศัพท์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน ได้บัญญัติให้ตรงกับคำว่า character ในภาษาอังกฤษ แปลว่าลักษณะเฉพาะของบุคคลซึ่งรวมสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม ความประพฤติที่แสดงออกเป็นลักษณะนิสัยของบุคคลนั้น ในปัจจุบัน มีการนำคำว่าอัตลักษณ์ไปใช้แทนคำว่า ตน ตัว เช่น “หนังสือเรื่องนี้ปรากฏอัตลักษณ์ของนักเขียนแจ่มแจ้งทีเดียว” “ครูควรช่วยนักเรียนให้พัฒนาอัตลักษณ์ของเขาได้อย่างเหมาะสม” หรือใช้อัตลักษณ์เพื่อแทนคำว่า เอกลักษณ์ คำทั้งสองคำนี้อาจจะดูมีความหมายใกล้เคียงกันมาก แต่มีลักษณะที่เน้นต่างกัน อัตลักษณ์เน้นลักษณะทั้งหมดของบุคคลโดยไม่ได้เปรียบเทียบกับใคร ส่วนเอกลักษณ์นั้นเน้นลักษณะที่เป็นหนึ่ง ลักษณะที่โดดเด่นซึ่งเป็นส่วนที่แยกบุคคลนั้นออกจากบุคคลอื่น (กาญจนา นาคสกุล, 2547) ทั้งกาญจนา และ วิทย์ ได้มอง ความหมายของ identity ไปในทิศทางเดียวกันคือ เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคล เป็นรูปแบบที่หยุดนิ่งตายตัวซึ่งเป็นการมองในเชิงสารัตถนิยม (Essentialism)

อภิญา เฟื่องฟูสกุล ได้เสนอความหมายของ identity แตกต่างออกไป เพราะทฤษฎีแบบหลังสมัยใหม่ (postmodernism) นั้น มีวิธีคิดในการถอนความเชื่อในคุณสมบัติแก่นแกนของปัจเจก

ภาพ ความเป็นปัจเจกกลายเป็นเรื่องของการนิยามความหมาย ซึ่งสามารถเลื่อนไหลไปตามบริบท มิได้หมายถึงคุณสมบัติเฉพาะตัวอีกต่อไป คำว่า อัตลักษณ์ คุณจะเหมาะสมกว่าเอกลักษณ์ในความหมายใหม่ของ identity (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546 : 1)

การเปลี่ยนแปลงความหมายของอัตลักษณ์ดังกล่าวสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในปัจจุบัน ในบริบทโลกาภิวัตน์ที่มีเวลาเร็วขึ้นและมิติพื้นที่ที่หดแคบเข้ามาเพราะการปฏิวัติเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้ความเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเป็นไปอย่างหลากหลาย ซับซ้อน และรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับประสบการณ์เวลา พื้นที่ และแบบแผนชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตัวเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนา ค่านิยมเรื่องเพศ คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมเก่าๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ ล้วนถูกกระทบกระทั่งจากพลังโลกาภิวัตน์ การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะและหลายมิติในระดับจุลภาค จะพบการปรับเปลี่ยนประสบการณ์และแบบแผนชีวิตประจำวันของปัจเจกบุคคลซึ่งเชื่อมโยงถึงการปรับเปลี่ยนกับผู้อื่น ในระดับมหภาคเราเห็นขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมใหม่ๆ ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม และมีกระบวนการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์จากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อนนับเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่าวัฒนธรรมหรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546:2)

อัตลักษณ์ จึงมีความสำคัญเป็นพิเศษเนื่องจากเป็นปริณทลที่เชื่อมต่อระหว่างขั้วทั้งสองในด้านหนึ่งอัตลักษณ์คือความเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (social aspect) สังคมเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่ติดมากับความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามี-ภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ ในมิตินี้อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องราวของการใช้สัญลักษณ์ (symbolic aspect) ด้วย เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่างๆดังกล่าวกระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลากหลายแบบ ในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ก็มีความเกี่ยวข้องกับมิติภายในของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่สัมพันธ์กับ โลก (psychological and subjective aspect) และ

ปริมณฑลของ identity และ subjectivity นี้จึงซ้อนทับกันอยู่ มีการแบ่งอัตลักษณ์เป็นสองระดับ คืออัตลักษณ์บุคคล (personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (social identity) (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546:5-6)

พิศิษฐ์ คุณวโรตม์ เสนอว่าอัตลักษณ์ (identity) คือการสร้างความหมายเชิงวัฒนธรรมให้แก่ตัวตนของปัจเจกหรือกลุ่มชน เพื่อตระหนักในคุณค่าของชีวิตตนตามความหมายที่ตนเองได้นิยามไว้ให้แก่ตัวเอง โดยทั่วไปแล้วอัตลักษณ์มี 3 ประเภทคือ อัตลักษณ์ที่ชนชั้นปกครองหรือชนชั้นนำยึดเหนี่ยวและปลุกฝังให้แก่ประชาชน (legitimizing identity) เพื่อสร้างความชอบธรรมให้แก่ระบบที่พวกเขามีอำนาจครอบงำอยู่ อัตลักษณ์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับความเป็นชาติหรือความเป็นไทย ประเภทที่ 2 อัตลักษณ์ที่ยืนยันความเป็นตัวตนของตน ด้วยการออกมาประท้วงและต่อต้าน (resistance identity) ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะต้องจำกัดเฉพาะแค่คนชายขอบเสมอไป ประเภทที่ 3 อัตลักษณ์ที่พุ่งเป้าไปที่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตัวตนของตนต้องการจะเป็นหรือต้องการจะสังกัด (project identity) อัตลักษณ์ประเภทนี้สามารถยอมรับความเปลี่ยนแปลงได้ และเต็มใจที่จะเปลี่ยนแปลงตนเอง โดยพุ่งเป้าไปในทิศทางที่ตัวตนของตนตั้งเป้าว่าจะเป็นไปได้

อัตลักษณ์ (Identity) เป็นความรู้สึกลึกซึ้งที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเอง และการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่างนั่นคือเราจะต้องแสดงตนหรือยอมรับอย่างตั้งใจกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก ความสำคัญของการแสดงตนก็คือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่งและมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร และ “ฉันเป็นใคร” (พิศิษฐ์ คุณวโรตม์, 2546:306-307)

สายชล สัตยานุรักษ์ กล่าวว่า การสร้างอัตลักษณ์ในเรื่องใดก็ตามเป็นการยกระดับของปรากฏการณ์ขึ้นมาเป็นมโนทัศน์ (conceptualization) และเป็นการสร้างภาพแทนความจริง (representation) เพื่อเป็นคำอธิบายว่าเราคือใครและควรจะมีสัมพันธกันอย่างไร มโนทัศน์ซึ่งเป็นภาพแทนความจริงนี้จะถูกใช้เพื่อกรอบในการกำหนดสถานภาพ หน้าที่ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และมีผลต่อพฤติกรรมต่าง ๆ ของคนในสังคม โดยที่อัตลักษณ์นี้มิได้หยุดนิ่ง แต่มีพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคม (สายชล สัตยานุรักษ์, 2545:2)

จากการทบทวนแนวคิดอัตลักษณ์ในเบื้องต้น ทำให้ผู้วิจัยสามารถวิเคราะห์และเห็นภาพอัตลักษณ์ของคนจีนอันหลากหลายที่มักแฝงไว้ในหนังสืองานศพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น คุณลักษณะเฉพาะของคนจีน ความเป็นคนขยัน อดทน ไม่ย่อท้อต่อความลำบาก ทำให้คนจีนประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ หรือการที่คนจีนเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาพุทธ รวมถึงบริจาคเงินให้หน่วยงานราชการต่างๆ ฯลฯ ซึ่งจะนำไปสู่การต่อยอดเพื่อวิเคราะห์ว่าคนจีนเชียงใหม่สร้างอัตลักษณ์เหล่านี้ผ่านหนังสืองานศพขึ้นภายใต้เงื่อนไขและบริบทใด

2.2 แนวคิดประวัติศาสตร์ (Historical thinking)

การศึกษาเรื่อง คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – พ.ศ. 2557 จะต้องศึกษาโดยใช้แนวพินิจทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) คือ การวิเคราะห์และอธิบายเรื่องต่างๆ โดยคำนึงถึงมิติทางเวลา คือความเปลี่ยนแปลงอย่างสัมพันธ์เชื่อมโยงกับบริบทที่เปลี่ยนไป มิใช่การมองในลักษณะที่เป็นภาพนิ่ง (static)

การศึกษาในลักษณะที่มองการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ จำเป็นต้องยึดวิธีคิดทางประวัติศาสตร์ (Historical thinking) ซึ่งวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ โดยพิจารณาบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม เพราะบริบทเหล่านี้ในแต่ละช่วงเวลามีความเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอด มิได้มีลักษณะตายตัวหรือคงที่ ซึ่งส่งผลต่ออัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ที่พบในหนังสืองานศพ โดยในแต่ละยุคก็นิยามอัตลักษณ์จีนแตกต่างกันออกไป ดังนั้นการใช้แนวคิดทางประวัติศาสตร์จึงทำให้เห็นภาพอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ที่ปรากฏในหนังสืองานศพได้ชัดเจนอย่างสัมพันธ์กับบริบททางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและในระดับประเทศมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากวัตถุประสงค์ และแนวคิด/ทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น การทำวิจัยเรื่อง “คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2557” ทำให้จำเป็นต้องศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก เพื่อเข้าใจบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่

อาจแบ่งองค์ความรู้จากเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องออกได้เป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1. หนังสืองานศพและหนังสืออนุสรณ์ของคนจีนตระกูลต่าง ๆ ในเชียงใหม่
2. องค์ความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับหนังสืองานศพในประเทศไทย
3. องค์ความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับคนจีนเชียงใหม่ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง
4. องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์จีน

1. หนังสืองานศพและหนังสืออนุสรณ์ของคนจีนตระกูลต่าง ๆ ในเชียงใหม่

กลุ่มหนังสือเหล่านี้ถือเป็นหลักฐานสำคัญโดยตรงต่อการวิเคราะห์อัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่กว่า 50 เล่มจากบรรดาคนจีนหลากหลายอาชีพมาจัดเรียงตามช่วงเวลา และทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ที่พบในหนังสืองานศพ รวมถึงความเปลี่ยนแปลงของอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ ซึ่งในแต่ละช่วงเวลา อัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ที่พบในหนังสืองานศพย่อมแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับบริบทและเงื่อนไขในช่วงเวลานั้นๆ ที่คอยกำกับอยู่ ดังตัวอย่าง ในช่วงก่อนพ.ศ.2535 หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่มักไม่ค่อยเผยให้เห็นถึงความเป็นจีน ถ้าไม่สังเกตชื่อบรรพบุรุษของผู้ตาย ก็ไม่มีทางทราบได้เลยว่าผู้ตายเป็นคนจีน เพราะผู้ตายเปลี่ยนชื่อ-สกุลเป็นไทย ประเพณี วัฒนธรรมแบบจีนก็มิได้ถูกกล่าวถึงภายในเล่ม ที่เป็นเช่นนั้นเพราะอัตลักษณ์จีนในเมืองไทยยังไม่ได้รับการยอมรับและยังเป็นแง่ลบอันเป็นผลต่อเนื่องมาจากนโยบายทางการเมืองของจอมพลป.พิบูลสงครามในช่วงทศวรรษ 2480 เป็นต้นมา ที่พยายามสร้างคนจีนให้เป็น “คนอื่น” ในสังคมไทย ดังนั้นช่วงเวลาดังกล่าวความเป็น

จีนจึงมิใช่เรื่องที่น่าเปิดเผยและอาจเป็นภัยแก่ตนเอง หนังสืองานศพของจีนเชิงใหม่จึงไม่แสดงออกถึงความเป็นจีนภายในเล่ม เป็นต้น แต่ทว่าหลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมาหนังสืองานศพของคนจีนเชิงใหม่เริ่มแสดงออกถึงความเป็นจีนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการใช้อักษรจีน รูปภาพการประกอบประเพณี-วัฒนธรรมจีนต่างๆ การกล่าวถึงต้นตระกูลที่เมืองจีน ฯลฯ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์อย่างละเอียดในบทถัดไป

2.องค์ความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับหนังสืองานศพในประเทศไทย

งานกลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นการปูความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของการพิมพ์หนังสืองานศพในประเทศไทย ซึ่งทำให้ผู้วิจัยเห็นถึงพัฒนาการของหนังสืองานศพ จุดมุ่งหมายในการพิมพ์หนังสืองานศพและโครงสร้างที่สำคัญของหนังสืองานศพได้เป็นอย่างดี ซึ่งย่อมทำให้ผู้วิจัยสามารถมองเห็นถึงอัตลักษณ์จีนเชิงใหม่ที่แฝงอยู่ในหนังสืองานศพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น งานที่โดดเด่นของกลุ่มนี้ได้แก่

การวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปี พ.ศ.2521 – 2530 ผลงานของ นवलวรรณ ชื่นไพศาลศิลป์(2542) ซึ่งวิเคราะห์หนังสืองานศพที่จัดพิมพ์ในช่วงปีพ.ศ.2521 – 2530 ผลการศึกษาพบว่าหนังสืองานศพที่ถูกพิมพ์แจกในช่วงเวลาดังกล่าวประกอบไปด้วย 3 ส่วนหลักคือ ชิวประวัติ คำไว้อาลัยและเนื้อเรื่อง ซึ่งรูปเล่มถูกจัดพิมพ์ด้วยขนาด A4 มีจำนวนหน้าอยู่ระหว่าง 51 – 100 หน้า เนื้อเรื่องที่น่ามาเสริมในหนังสืองานศพส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับศาสนา และผู้ที่เป็นเจ้าของหนังสืองานศพส่วนใหญ่มักเป็นเพศชาย มีอาชีพรับราชการ ซึ่งผลการศึกษาที่ปรากฏจะเป็นไปในเชิงสถิติไม่ได้วิเคราะห์เนื้อหาของหนังสืองานศพ เพราะงานชิ้นนี้เป็นงานในเชิงบรรณารักษศาสตร์ แต่อย่างไรก็ตามงานชิ้นนี้ได้ปูพื้นฐานความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหนังสืองานศพให้กับผู้วิจัยได้เป็นอย่างดี

สุดารัตน์ รัตนราช เสนอ การใช้หนังสืออนุสรณ์งานศพในกลุ่มนักวิชาการประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐ(2542) งานเขียนเล่มนี้ได้ศึกษานักวิชาการประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐใช้หนังสืองานศพเพื่อวัตถุประสงค์ใด ใช้มากน้อยเพียงใด รวมถึงปัญหาในการใช้หนังสืองานศพ ซึ่งผลการศึกษาพบว่า นักวิชาการประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ใช้หนังสืองานศพในการหาความรู้ แต่ก็ใช้หนังสืองานศพไม่มากนัก งานชิ้นนี้เป็นงานในเชิงบรรณารักษศาสตร์เช่นเดียวกับ

งานของนวลวรรณ ชั้นไพศาลศิลป์ ดังนั้นผลการศึกษาจึงเป็นไปในเชิงเก็บสถิติมากกว่าการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสืองานศพ แต่ก็เป็นงานที่กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของหนังสืองานศพในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ทำให้ผู้วิจัยมีความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับหนังสืองานศพมากยิ่งขึ้น

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ เขียน พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ (2556) บทความนี้ได้วิเคราะห์ถึงพัฒนาการของหนังสืองานศพในประเทศไทยตั้งแต่พ.ศ.2460 – พ.ศ.2556 ที่มีความเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆกับการให้ความหมายของชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม ผู้เขียนได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าหนังสืองานศพเกิดขึ้นเพราะชนชั้นนำ ซึ่งในเวลาถัดมาหนังสืองานศพขยายตัวเพราะรัฐต้องการใช้หนังสืองานศพเป็นช่องทางหนึ่งในการปฏิรูปประเทศและระบบการศึกษา รัฐและชนชั้นนำจึงให้คุณค่ากับการจัดพิมพ์หนังสืองานศพมากขึ้น ทำให้ธรรมเนียมการจัดพิมพ์หนังสืองานศพขยายตัวจากชนชั้นสูงไปสู่ชนชั้นกลางมากขึ้น หนังสืองานศพก็เริ่มมีรูปแบบที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ได้มีเพียงประวัติผู้ตายและบทสวดมนต์เหมือนหนังสืองานศพในยุคแรกเริ่มเท่านั้น หนังสืองานศพเริ่มมีคำไว้อาลัยมาประกอบ เนื้อหาประกอบก็ไม่ได้ยึดติดกับศาสนาเพียงอย่างเดียว มีเนื้อหาประเภทความรู้ทางการแพทย์ ประวัติศาสตร์ กฎหมาย ฯลฯ จนกระทั่งในปัจจุบันการจัดพิมพ์หนังสืองานศพก็กลายเป็นธุรกิจประเภทหนึ่ง บทความนี้ทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพของประเทศไทยในแต่ละช่วงเวลาค่อนข้างชัดเจน ความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพในแต่ละยุคก็มีหลายปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดี

3.องค์ความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับคนจีนเชียงใหม่ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง

การจะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาบริบทของคนจีนเชียงใหม่ให้รอบด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง เพราะบริบทเหล่านี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพ เช่นในยุคที่ความเป็นจีนไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย หนังสืองานศพของจีนเชียงใหม่ก็จะไม่ค่อยเผยให้เห็นถึงความเป็นจีน เป็นต้น งานที่สำคัญของกลุ่มองค์ความรู้นี้ได้แก่ งานของ พ.ต.อ.อนุ เนินหาด เรื่อง สังคมเมืองเชียงใหม่ ซึ่งมีทั้งหมดกว่า 30 เล่ม แต่ละเล่มจะให้ข้อมูลเกี่ยวกับคนจีนเชียงใหม่มาบ้างน้อยบ้างเช่นเดียวกับงานของ สุภาภรณ์ อาภาวัชรุตม์ และ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง ใน เรื่องเล่าจาวกาด ซึ่งปัจจุบัน มีทั้งหมด 7 เล่ม เป็นงานที่ศึกษาสังคมเชียงใหม่

เน้นไปที่การสัมภาษณ์บุคคลเกี่ยวกับเรื่องราวในอดีตของเมืองเชียงใหม่ มีการบันทึกคำบอกเล่าของคนที่เกี่ยวกับการเข้ามาใช้ชีวิตในเชียงใหม่ การประกอบธุรกิจ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีงานเขียนที่สำคัญอีกหลายเรื่องดังนี้

จงจิต กล่อมสิงห์, การรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเชียงใหม่(2546) ผู้เขียนได้ศึกษาถึงความเปลี่ยนแปลงทางพิธีกรรมรอบปีและพิธีกรรมรอบชีวิตของคนจีนเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบคนจีน 3 กลุ่ม คือ 1.กลุ่มคนจีนที่อพยพจากประเทศจีนมาประเทศไทย 2.กลุ่มคนจีนที่เกิดในประเทศไทยแต่มีพ่อหรือแม่เป็นคนจีนที่เกิดในประเทศไทย 3. กลุ่มคนจีนที่มีพ่อหรือแม่เป็นคนจีนที่เกิดในประเทศไทย พบว่ารูปแบบพิธีกรรมในรอบปีและรอบชีวิตของคนจีนที่ถูกถ่ายทอดผ่านคนแต่ละกลุ่มนั้นเริ่มต่างกัน คือ คนจีนในรุ่นแรกที่อพยพจากจีนมายังประเทศไทยยังคงปฏิบัติพิธีกรรมในรอบปีและรอบชีวิตอย่างเคร่งครัด เช่น พิธีซุกฮวยซื่อ เป็นพิธีกรรมการผ่านจากช่วงวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ พิธีกรรมจะเริ่ม 3 วันก่อนที่เด็กจะอายุครบ 15 ปี โดยให้เด็กอยู่ภายในบ้าน ห้ามออกไปไหนและให้พ่อแม่สับเปลี่ยนกันมาดูแล สั่งสอนอบรมให้รู้จักหน้าที่การเป็นผู้ใหญ่ เมื่อถึงวันที่อายุครบ 15 ปี ก็จะเชิญญาติพี่น้องและคนในชุมชนมาร่วมพิธี เด็กจะต้องใส่เสื้อผ้าชุดใหม่ เตรียมของเช่น ไห้ว กงพั่ว ม่าพั่ว(เทพเจ้าที่คุ้มครองเด็ก) และร่วมรับประทานอาหารกับผู้มาร่วมงาน แต่คนจีนเชียงใหม่ในรุ่นถัดมา ไม่นิยมประกอบพิธีดังกล่าว เพราะสภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวย ไม่มีศาลกงพั่ว ม่าพั่ว เหมือนที่เยาวราช ขาดผู้รู้ในการประกอบพิธีเป็นต้น โดยสรุปแล้ว คนจีนเชียงใหม่รุ่นต่อๆมาจะประกอบพิธีกรรมในรอบปีและรอบชีวิตน้อยลง และบางพิธีกรรมที่ยังปฏิบัติอยู่นั้นก็จะเหลือเพียงรูปแบบ ไม่รู้ถึงความหมายที่ลึกซึ้ง ผลของการศึกษาในงานวิจัยนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การที่คนจีนเชียงใหม่ปฏิบัติพิธีกรรมในรอบปีหรือรอบชีวิต ถือเป็นรูปแบบหนึ่งในการแสดงออกถึงความเป็นจีน ซึ่งหนังสืองานศพคนจีนเชียงใหม่ในหลายเล่มมักจะสอดแทรกรูปภาพการประกอบพิธีกรรมจีนภายในเล่ม

ทศ คณนาพร, 9 ตระกูลดั้งแห่งล้านนา (2549) งานชิ้นนี้ศึกษาถึงตระกูลจีนที่มีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจของเมืองเชียงใหม่โดยเน้นที่ตระกูลสำคัญ 9 ตระกูลที่ถือเป็นกลุ่มทุนขนาดใหญ่ของเชียงใหม่ ได้แก่ ตระกูล ณ เชียงใหม่ นิมมานเหมินท์ ชูติมา ชินวัตร บุรณุปกรณ์ โอสตาพันธุ์

ศักดาทร ตันตรานนท์ และ สุวิทย์ศักดานนท์ ผู้เขียนอธิบายให้เห็นถึงความเป็นมาของตระกูลเหล่านี้ โดยเน้นอธิบายพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจ เช่น ตระกูลศักดาทร ที่เริ่มระดมทุนจากการค้าขายทางเรือ จนสามารถเปิดร้านขายสินค้าอุตสาหกรรม และเปิดบริษัทนิคมพานิชนำระบบเงินผ่อนมาใช้ในเชียงใหม่ จนธุรกิจเติบโตมาถึงปัจจุบัน เป็นต้น งานชิ้นนี้ได้ให้ข้อมูลพื้นฐานตระกูลจีนชั้นนำทางเศรษฐกิจเชียงใหม่ได้เป็นอย่างดี และตระกูลจีนชั้นนำเหล่านี้ก็มักทำหนังสืองานศพเมื่อคนภายในตระกูลเสียชีวิต ดังนั้นการมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับตระกูลคนจีนชั้นนำเหล่านี้ย่อมทำให้เข้าใจอัตลักษณ์จีนในหนังสืองานศพของตระกูลเหล่านี้ลึกซึ้งมากขึ้น

ทศ ฅณนาพร,สิงห์ล้านนา (2551) หนังสือเล่มนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นภาคต่อจากหนังสือ 9 ตระกูลดังแห่งล้านนา แต่ใจความสำคัญก็ยังคงเป็นบทบาทของกลุ่มทุนหลักของเชียงใหม่ สิ่งที่ผู้เขียนเพิ่มเติมขึ้นมาก็คือความสำเร็จทางธุรกิจของกลุ่มทุนระดับกลางในเชียงใหม่ซึ่งล้วนแต่เป็นคนจีนทั้งสิ้น ได้แก่ตระกูลสุภา มีบทบาททางการรับเหมาก่อสร้างในเชียงใหม่ ตระกูลเจียรสาริต เจ้าของภัตตาคารเจียท่งเฮง ตระกูลเอกชัยพัฒนกุลเจ้าของวนัสนันท์ ซึ่งเป็นร้านของฝากที่มีชื่อเสียง ฯลฯ ซึ่งกลุ่มทุนเหล่านี้เติบโตช่วงหลังพ.ศ.2520 และมีบทบาทต่อเศรษฐกิจของเชียงใหม่จนถึงปัจจุบัน เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่ามีคนจีนหลายระดับที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจเชียงใหม่ แต่งานชิ้นนี้ก็ไม่ได้ต่างจาก 9 ตระกูลดังแห่งล้านนามากนัก เพราะยังคงเน้นหนักไปที่บทบาทของคนในตระกูลที่มีผลต่อการเติบโตของแต่ละตระกูล แต่ขาดการเชื่อมโยงกับบริบทต่าง ๆ ของเชียงใหม่

ปลายอ้อ ชนชนนท์ : วิทยานิพนธ์บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อตัวและขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2464 – 2523

งานชิ้นนี้ได้กล่าวถึงบทบาทของคนจีนตระกูลต่าง ๆ ที่เข้ามาในภาคเหนือตลอดจนอิทธิพลทางการค้าของพวกคนจีนที่มีในภาคเหนือ ซึ่งงานชิ้นนี้มีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการทำงานในครั้งนี้ เพราะเราต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับตระกูลคนจีนชั้นนำในภาคเหนือ เช่น ตระกูล นิมมานเหมินท์ ศักดาทร ตันตรานนท์ ชินวัตร ฯลฯ เมื่อเราเข้าใจความเป็นมาของตระกูลเหล่านี้จะมีส่วนทำให้เราเข้าใจความเป็นเงินของตระกูลเหล่านี้มากขึ้นเมื่อศึกษาจากหนังสืองานศพ

4.องค์ความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์จีน

เกษียร เตชะพีระ, แลลดลายมังกรรวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม (2537) วิเคราะห์ถึงความเป็นจีนผ่านประสบการณ์ของผู้เขียนซึ่งเป็นลูกคนจีนโดยเล่าถึงชีวิตในวัยเด็กที่ต้องถูกบังคับจากพ่อให้เรียนภาษาจีน และได้รับการปลูกฝังวัฒนธรรมจีนต่าง ๆ นอกจากนี้ผู้เขียนก็ได้วิเคราะห์ถึง ละครเรื่อง “ลอลลายมังกร” ที่ฉายทางโทรทัศน์ในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นละครที่สะท้อนความเป็นจีนได้มาก ไม่ว่าจะเป็น ความขยัน ประหยัด อดทน เป็นงานที่เสนอถึงภาพลักษณ์ของคนจีนในแง่บวก เพราะแต่ก่อนละครที่มีคนจีนเกี่ยวข้อง คนจีนมักจะมีบทบาทเป็นเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพล (ตัวโกง) พูดยไทยไม่ชัด ขายโหลเลี้ยง ฯลฯ แต่การฉายเรื่อง “ลอลลายมังกร” เปรียบเสมือนการเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนให้ดีขึ้น นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่เกี่ยวกับคนจีนในเมืองไทยอีกหลายเรื่อง ซึ่งภาพรวมของหนังสือเล่มนี้ทำให้เห็นอัตลักษณ์จีนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทสังคมไทย

บทความหนึ่งที่มีความสำคัญคือ “หางเป็ย: นุพประวัติของความเป็นจีนในสยาม” ซึ่งนอกจากจะตอบโต้งานเขียนเรื่อง สังคมจีนในประเทศไทย ของวิลเลียม จี. สกินเนอร์ แล้ว ยังเสนอความรู้ใหม่ว่าความหมายของ “หางเป็ย” มิได้หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบท “หางเป็ย” ในสังคมไทยสมัยรัชกาลที่ 4-5 มิใช่สัญลักษณ์ของ “ความเป็นจีน” เท่านั้น เพราะคนไทยหรือไพร่ที่สูบฝิ่นก็ต้องไ้เป็ยด้วย ส่วน “หางเป็ย” ในเมืองจีนนั้น ในระยะแรกได้รับการปฏิเสธจากชาวจีนเพราะถือว่าเป็นของกลุ่มคนที่พวกเขาเห็นว่าป่าเถื่อน (แมนจู) ต่อมาเมื่อชาวจีนไ้หางเป็ยจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตหลายชั่วคนแล้ว ชาวจีนกลับหวงแหนหางเป็ยของตนอย่างยิ่ง จนถึงยุคที่พรรคก๊กมินตั๋งปฏิวัติจึงมีการเรียกร้องให้คนจีนตัดหางเป็ยโดยให้เหตุผลว่าการไ้หางเป็ยไม่ใช่วัฒนธรรมจีนแต่เป็นวัฒนธรรมต่างชาติคือแมนจู งานเขียนนี้จึงแสดงถึงความเลือนไหลของ “ความเป็นจีน”

เกษียร เตชะพีระ : จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยม
โดยรัฐ (2537)

ผลงานของเกษียร เตชะพีระ เล่มนี้เป็นเสมือนงานภาคต่อจาก แลลดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม ซึ่งผู้เขียนได้อธิบายถึงความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของ

คนจีนในประเทศไทย อันเป็นผลมาจากการนิยามโดยบทความของอัสวาทู (ร.6) และนโยบายกีดกันของคนจีนในยุคจอมพลป. พิบูลสงคราม ทำให้คนจีนถูกมองว่าเป็น “ผู้ร้าย” ในสายตาของคนไทย วิกฤตทางอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นนั้น คนจีนจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อให้การดำเนินชีวิตหรือการประกอบอาชีพเป็นไปอย่างราบรื่น โดยต้องอำพรางความเป็นจีนและแสดงออกถึงความ เป็นไทย ดังตัวอย่างของ “ไคว่ตงหมง” ซึ่งมีอาชีพเป็นครูสอนหนังสือในโรงเรียนจีน แต่ก็ต้องพบปัญหาเมื่อจอมพลป. พิบูลสงครามสั่งปิดโรงเรียนจีนทั่วประเทศในปี.ศ.2482 – 2483 ไคว่ตงหมงจึงต้องหันมาเรียนกฎหมายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเปลี่ยนชื่อ-สกุล เป็นภาษาไทยว่า “ประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์” ซึ่งภายหลังกายประสิทธิ์เองก็สามารถเข้าสู่วงการเมืองในระดับสูงได้อย่างราบรื่น ดังนั้นงานของเกษียร เตชะพีระ ได้สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนไม่ได้มีเพียงอัตลักษณ์เดียวหรืออัตลักษณ์จีนเพียงเท่านั้น แต่คนจีนยังรู้จักหิบบิยอมอัตลักษณ์ไทยมาใช้ เพื่อแสดงออกถึงความ เป็นไทยในบางบริบทที่จะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ซึ่งคนจีนในเชียงใหม่ก็มีแนวทางที่คล้ายกัน ดังจะเห็นได้จากหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงก่อนปี.ศ.2535 พบว่าคนจีนส่วนใหญ่ไม่ค่อยเปิดเผยความเป็นจีนภายในหนังสืองานศพมากนัก แต่แสดงออกถึงความ เป็นไทยมากกว่า ที่เป็นเช่นนั้นเพราะช่วงเวลาดังกล่าว ความเป็นจีนไม่ใช่สิ่งที่พึงปรารถนาในการรับรู้ของสังคมไทย

สายชล สัตยานุรักษ์ : อาจารย์นิธิกับการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์จีนในเมืองไทย

งานชิ้นนี้เป็นบทความที่อยู่ในหนังสือศรีบูรพา ซึ่งถูกเขียนขึ้นเพื่อฉลองให้อาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ได้รับรางวัลศรีบูรพา บทความนี้ได้เสนอถึงการพยายามสร้างอัตลักษณ์จีนของอาจารย์นิธิ ให้คนในสังคมไทยได้รับรู้ ให้คนทั่วไปมองภาพคนจีนในหลายแง่มุมมากขึ้น ไม่ใช่ มองเพียงว่าคนจีนเป็นพวกเห็นแก่ตัว เอาเปรียบคนไทยหรือยิวแห่งบูรพาทิศ ซึ่งรัฐได้นิยามไว้มาเนิ่นนาน อาจารย์นิธิได้พยายามให้คนทั่วไปเข้าใจถึงความ เป็นจีนผ่านงานเขียน เช่น การเมืองไทยสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรี วัฒนธรรมกระฎุมพี กับวรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์ ฯลฯ บทความนี้ทำให้เห็นว่า ภาพของชาวจีนที่เป็นคนขยัน ประหยัด อดทนต่อความยากลำบาก ที่ วรรณกรรมต่างๆ ในปัจจุบันให้เป็นอยู่ เป็นภาพที่รัฐสร้างให้กับคนจีน ซึ่งต่างกับภาพคนจีนในอดีต ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารัฐเห็นว่า ชาวจีนเป็นกำลังสำคัญทำให้เศรษฐกิจไทยขยายตัว จึงเกิด

การเปลี่ยนความคิด เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจนั่นเอง สรุปได้ว่าบทความนี้ทำให้เข้าใจการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของคนจีนได้ลึกซึ้งมากขึ้น

สายชล สัตยานุรักษ์, สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และ “จีน” ของชาวสยาม (2546)

วิเคราะห์การสร้างอัตลักษณ์ “เมืองไทย” และอัตลักษณ์ของคนในชนชั้นต่าง ๆ ใน “เมืองไทย” รวมทั้งการสร้างอัตลักษณ์คนจีน ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงสร้างอัตลักษณ์คนจีนภายใต้แนวคิดประการหนึ่งใน “ความเป็นไทย” ที่พระองค์ทรงเน้นมาโดยตลอดคือ “ความฉลาดในการประสานประโยชน์” ดังนั้น พระองค์จึงทรงพระนิพนธ์ชีวประวัติคนจีนและทรงร่างพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่ชาวจีนในกรุงเทพฯ เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนจีนและคนไทยมีมิตรต่อกันเสมือนญาติพี่น้อง คนจีนชอบให้ความช่วยเหลือแก่ทางราชการไทยเพื่อให้คนไทยรู้จักประสานประโยชน์กับชาวจีน ใดๆก็ตาม

เป็นที่น่าสังเกตว่าวิธีคิดเกี่ยวกับคนจีนหรืออัตลักษณ์จีนที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงสถาปนาขึ้นมาแม้จะมีอิทธิพลในสมัยหลัง แต่ก็มีอิทธิพลควบคู่กับวิธีคิดที่ว่าคนจีนเป็น “ยิวแห่งบูรพาทิศ” อันเป็นวิธีคิดที่ได้รับการเน้น โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและหลวงวิจิตรวาทการ จะเห็นได้ว่าในสมัยหลังคนจีนจะแสดงอัตลักษณ์ว่า “คนจีนและคนไทยไม่ใช่อื่นไกล เป็นพี่น้องกัน” พร้อมๆ กับการเน้นว่า คนจีนนั้นเป็นกลุ่มคนที่ “มีเลือดฝอนหมอนใบเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร แต่ความขยัน ประหยัด อดทนต่อความยากลำบาก และต่อสู้อุปสรรคต่างๆ อย่างไม่ย่อท้อทำให้กลายเป็นเจ้าสัว” ในขณะที่คนไทยเช่นข้าราชการและชาวบ้านได้รับอิทธิพลจากความคิดที่ว่า คนจีนเป็น “ยิวแห่งบูรพาทิศ” ซึ่งคนจีนในเชียงใหม่ต้องพยายามต่อสู้ด้วยการทำบุญให้ทานและอุปถัมภ์วัด รวมทั้งการมีบทบาทในพุทธสถาน เพื่อแสดงว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและเป็นคนเมืองที่ยึดมั่นและรักในขนบประเพณีของท้องถิ่น

เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์ : วิทยานิพนธ์ ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

วิทยานิพนธ์เล่มนี้เนื้อหาโดยหลักจะเน้นศึกษาอัตลักษณ์ของชาวจีนในอำเภอเมืองพิษณุโลก โดยดูถึงคนจีนในช่วงระยะเวลาต่าง ๆ นโยบายของรัฐที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวจีน ไม่ว่าจะเป็นในช่วงการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามหรือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ งานชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นถึงภาพลักษณ์ของคนจีนในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความเข้าใจความเป็นจีนมากขึ้น นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังมี บทสัมภาษณ์คนจีนในปัจจุบัน เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นในช่วงการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามหรือจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ งานชิ้นนี้ได้ทำให้เห็นถึงงานภาพลักษณ์ของคนจีนในช่วงก่อน พ.ศ. 2500 ได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดความเข้าใจความเป็นจีนมากขึ้น นอกจากนี้งานชิ้นนี้ยังมี บทสัมภาษณ์คนจีนในปัจจุบัน เกี่ยวกับเหตุการณ์ที่มีผลกระทบต่อชีวิตของพวกเขา ไม่ว่าจะเป็นนโยบายต่าง ๆ ที่รัฐมีต่อคนจีนในอดีต ในบทท้าย ๆ ของงานนี้ยังมีการนำเอาเรื่องราวต่าง ๆ ของคนจีนจากหนังสืองานศพมาประกอบ ซึ่งตรงจุดนี้สามารถนำมาเป็นหลักฐาน ในการทำรายงานเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของคนจีนในหนังสืองานศพได้เป็นอย่างดี

กุวคล ทรงประเสริฐ : วิทยานิพนธ์ นโยบายของรัฐบาลที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ. 2475 – 2500)

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้ศึกษาถึงนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อคนจีนใน พ.ศ. 2475 – 2500 ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวจอมพล ป. พิบูลสงครามจะมีบทบาทสำคัญในการสร้างชาตินิยม คนจีนจึงถูกเน้นให้เป็นคนอื่น และถูกกีดกันทางสังคมอย่างรุนแรง วิทยานิพนธ์เล่มนี้จะมีรายละเอียดค่อนข้างชัดเจนทั้งในส่วนของนโยบายของรัฐบาลที่มีต่อคนจีน และท่าทีของคนจีนที่มีต่อรัฐ ที่แสดงออกมาในรูปของการกระทำต่าง ๆ จึงถือได้ว่างานชิ้นนี้ทำให้เห็นภาพของคนจีนในประเทศไทย พ.ศ. 2495 – 2500 ได้ละเอียดกว่างานเล่มอื่น ๆ

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษางานวิจัย คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่พ.ศ.2500 – 2557 เบื้องต้นพบว่าในระยะแรกไม่มีการเน้นความเป็นจีนในหนังสืองานศพ แต่ในระยะหลังคนจีนมักจะเน้นความเป็นจีนในหนังสืองานศพมากขึ้น ซึ่งช่วงเวลาของการเปลี่ยนแปลงนั้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 ช่วงระยะเวลาดังนี้

1. ช่วงที่ไม่เน้นความเป็นจีนในหนังสืองานศพ (พ.ศ. 2500 – 2535)

- ช่วงเวลาดังกล่าว ในสังคมไทยยังไม่ค่อยยอมรับความเป็นจีน ความเป็นจีนถือเป็นสิ่งที่แปลกแยก คนที่มีเชื้อสายจีน ไม่กล้าที่จะเปิดเผยความเป็นจีนของตนให้คนอื่นรับรู้ ถือว่าเป็นสิ่งที่น่าอาย อาจเป็นเพราะผลสืบเนื่องมาจากการสร้างอัตลักษณ์ให้กับคนจีนในแง่ลบของคนจีนที่มีมาตั้งแต่สมัย ร. 6 ที่คนจีนถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกยิวแห่งบูรพาทิศ หรือในสมัยจอมพลป.คนจีนก็ถูกเน้นให้เป็นคนอื่น ซึ่งจุดประสงค์ที่ต้องเน้นคนจีนให้มีภาพลักษณ์เชิงลบก็เพื่อการปลุกกระแสชาตินิยมให้กับประเทศไทยนั่นเอง จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้คนไทยส่วนใหญ่ยังคงติดภาพลักษณ์คนจีนในแง่ลบ ทำให้คนจีนไม่ค่อยกล้าแสดงความเป็นจีนออกมาให้สังคมรับรู้ จึงมีผลให้หนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ไม่ค่อยเน้นความเป็นจีน

2. ช่วงที่เน้นความเป็นจีนในหนังสืองานศพ (พ.ศ. 2536 – 2557)

- ความเป็นจีนถูกมองเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง เป็นที่ยอมรับของสังคมไทย อาจเป็นผลมาจาก ช่วงระยะเวลาดังกล่าวอำนาจเผด็จการทางทหารสูญสิ้น อำนาจในการกดขี่คนชาวจีนจึงน้อยลง ประกอบกับชาวจีนกลายเป็นส่วนหนึ่งของชนชั้นกลางในสังคมไทยและประสบความสำเร็จในทางเศรษฐกิจและการเมืองทั้งในส่วนกลางและระดับภูมิภาค จนก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำในระบบราชการและชนชั้นนำทางการเมืองประกอบกับประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจและการเมืองระดับโลก นอกจากนี้ งานเขียนต่าง ๆ เช่น นวนิยาย ที่เกี่ยวกับคนจีนในแง่บวกมีมากขึ้น ซึ่งเป็นงานเขียนที่คนไทยเชื้อสายจีนเขียนขึ้น เพื่อลบล้างภาพลักษณ์เดิมของคนจีนที่ฝังอยู่ในความทรงจำของคนไทย สื่อต่าง ๆ โดยเฉพาะโทรทัศน์จะมีการนำเสนอละคร โฆษณาที่มีชาวจีนเป็นจุดเด่นมากขึ้น ทำให้คนจีนถูกเชิดชูในสังคมไทย คนจีนที่เคยปกปิดความเป็นจีน จึงสามารถที่จะแสดงความเป็นจีนออกมา ไม่ว่าจะเป็นภาษา พิธีกรรม ฯลฯ หนังสืองานศพของคนจีนในช่วงเวลานี้จึงมีการเน้นความเป็นจีนกันอย่างแพร่หลาย

บทที่ 3 วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่ พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2557 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยได้ทำการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจาก หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ตั้งแต่พ.ศ.2500 – พ.ศ.2557 รวมถึงเอกสารต่างๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แล้วจึงนำหลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งหลักฐาน ชั้นต้น (primary source) และหลักฐานชั้นรอง (secondary source) มาประเมินคุณค่าโดยใช้วิพากษ์ วิธีทางประวัติศาสตร์ (Historical criticism) ซึ่งจะช่วยให้สามารถเลือกสรรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ว่าข้อมูลหรือข้อสนเทศ (information) ใดบ้างที่ได้มาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เหล่านั้นมีความถูกต้องน่าเชื่อถือ สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายเรื่องคนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่พ.ศ.2500 ถึง พ.ศ.2557 เพื่อสร้างความรู้ทางประวัติศาสตร์ชุดใหม่ขึ้นมา

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารเป็นหลัก ดังนั้น ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ที่ถูกจัดพิมพ์ขึ้น ตั้งแต่พ.ศ.2500 – พ.ศ.2557 สำหรับเทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ เทคนิคการคัดเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง หรือแบบที่ต้องใช้การตัดสินใจ (Purposive or Judgemental Sampling) ซึ่งเทคนิคดังกล่าวเป็นการคัดเลือกตัวอย่างที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจของ นักวิจัยเองเกี่ยวกับประชากร หน่วยประชากร และวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อพิจารณาว่าจะ เลือกตัวอย่างอย่างไร (ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี, 2550:192) ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาเทคนิคดังกล่าวมาใช้ในการ คัดเลือกหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ ทั้งนี้ผู้วิจัยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกหนังสืองานศพ ของคนจีนเชียงใหม่ โดยสังเกตจากหนังสืองานศพดังกล่าวว่ามีการแสดงออกถึงความเป็นจีน หรือไม่ ซึ่งความเป็นจีนสามารถแสดงออกได้หลายรูปแบบภายในเล่มไม่ว่าจะเป็นการเล่าถึงต้น ตระกูลที่อพยพจากเมืองจีน การใช้ภาษาจีน การใช้แซ่(นามสกุล) การกล่าวถึงประเพณีวัฒนธรรม จีน ฯลฯ

เครื่องมือในการทำวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในทุกขั้นตอน โดยในขั้นตอนแรกเป็นการเก็บรวบรวมภาคเอกสารทั้งเอกสารขั้นต้นและเอกสารชั้นรอง โดยเน้นที่หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่เป็นหลัก รวมถึงเอกสารของหน่วยงานราชการ จดหมายเหตุต่างๆ วรรณกรรม ชีวประวัติ บทความ และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

การรวบรวมหลักฐานผู้วิจัยจะทำการประเมินคุณค่าและวิพากษ์หลักฐานไปพร้อมกัน เพื่อจะตรวจสอบและวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของข้อมูลหรือข้อสนเทศ (information) ที่ได้มา เช่น ในบางครั้งข้อมูลจากหนังสืองานศพของคนจีนเราก็ไม่สามารถเชื่อถือได้ทั้งหมด อาจมีการบิดเบือนเพื่อประโยชน์บางอย่าง ดังนั้นถ้าเราต้องการตรวจสอบข้อมูลจากหนังสืองานศพของคนจีนว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใดนั้น เราอาจต้องตรวจสอบจากหลักฐานร่วมสมัยอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น เอกสารราชการ จดหมายเหตุ เพื่อดูว่าข้อมูลจากหนังสืองานศพเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับหลักฐานเหล่านี้หรือไม่ เป็นต้น เมื่อข้อมูลทั้งหมดผ่านกระบวนการประเมินคุณค่าและวิพากษ์วิธีทางประวัติศาสตร์แล้วก็นำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อตอบคำถามงานวิจัยเมื่อได้คำตอบที่ชัดเจนและน่าเชื่อถือแล้วจึงเขียนเป็นรายงานผลการวิจัยในลักษณะของการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (analytical description)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

คนจีนเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพพ.ศ.2500 - พ.ศ.2535

การวิจัยเรื่อง คนจีนเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพ ตั้งแต่พ.ศ.2500 – พ.ศ. 2557 นั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจความเป็นมาของหนังสืองานศพในประเทศไทย เพื่อที่จะเข้าใจเงื่อนไขการเกิดขึ้นของหนังสืองานศพและเห็นความเปลี่ยนแปลงของหนังสืองานศพในแต่ละช่วงเวลา เพื่อนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ถึงอัตลักษณ์จีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

หนังสืองานศพยุคแรกเริ่ม ถึง ปีพ.ศ. 2535

การพิมพ์หนังสือเพื่อแจกแก่ญาติมิตรของคนไทยเริ่มมีมาตั้งแต่สมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงผนวชอยู่และประทับอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร พระองค์ทรงตั้งโรงพิมพ์เพื่อพิมพ์หนังสือแจก โดยมีจุดประสงค์เพื่อแข่งขันกับการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีอเมริกัน แต่ในช่วงเวลานั้นยังมิได้ถือว่าเป็นการแจกหนังสือเนื่องในโอกาสพิเศษแต่อย่างใด จนกระทั่งในปีพ.ศ.2419 เริ่มมีการพิมพ์หนังสือเพื่อแจกในโอกาสพิเศษ ซึ่งปรากฏในงานฉลองเลื่อนกรมของกรมหมื่นอักษรโสภณขึ้นเป็นกรมขุนบดินทร์ไพศาลโสภณ โดยหนังสือที่พิมพ์แจกคือ นนทุกปกรณัม จัดพิมพ์ที่โรงพิมพ์หลวงในพระบรมมหาราชวัง ต่อมาเมื่อการพิมพ์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น การพิมพ์หนังสือแจกเพื่อเป็นของชำร่วยในวันมงคลต่างๆก็ได้รับความนิยมจากบุคคลทั่วไป รวมทั้งแจกเป็นที่ระลึกในงานฌาปนกิจศพด้วย สำหรับหนังสือที่พิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์งานศพเล่มแรกของประเทศไทยถูกจัดพิมพ์ขึ้นในปีพ.ศ.2423 คือหนังสือที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แจกในงานพระเมรุพระศพสมเด็จพระนางเจ้าสุนันทากุมารีรัตน์พระบรมราชเทวี หรือสมเด็จพระนางเรือล่ม และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้ากรมฯ เปรชรรัตน์ ซึ่งภายในเล่มเป็นการรวมบทสวดมนต์พระสูตรพระปริตรต่างๆ โดยพิมพ์ออกมาจำนวน 10,000 ฉบับ เพื่อพระราชทานพระสงฆ์ไทยทั่วทุกอาราม และหนังสือเล่มนี้ยังจัดเป็นหนังสือสวดมนต์ภาษาไทยเล่มแรกที่ดีพิมพ์ในประเทศไทยด้วย (นวลวรรณ ชันไพศาลศิลป์, 2542:8) อนึ่งการจัดพิมพ์หนังสืองานศพในช่วงปีพ.ศ. 2400 เป็นต้น

มาเริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลและชนชั้นนำไทยให้การสนับสนุนเป็นอย่างมาก เพราะรัฐบาลและชนชั้นนำไทยต้องการใช้หนังสืองานศพเป็นช่องทางหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศ เนื่องจากรัฐมีงบประมาณไม่เพียงพอ จึงอาศัยการจัดพิมพ์หนังสืองานศพเป็นช่องทางเผยแพร่ความรู้ อันถือเป็นการปฏิรูปการศึกษาแบบหนึ่ง ซึ่งการทำให้การจัดพิมพ์หนังสืองานศพแพร่หลายนั้น ชนชั้นนำไทยได้เริ่มเปลี่ยน “ความหมายของชีวิต” มนุษย์ในชาตินี้ให้สำคัญมากขึ้น แต่เดิมคนไทยมอง “ความหมายของชีวิต” อย่างสัมพันธ์ต่อระบบจักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ โดยมีการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร มีนรกและสวรรค์ให้กลัวและให้หวัง มนุษย์อาจได้เจอกันอีกหลังจากตายไปแล้ว(อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์,2556:200) ดังนั้นความตายในชาตินี้จึงไม่ค่อยมีความสำคัญ เพราะเป็นเรื่องธรรมดาที่เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าและเป็นไปได้ว่าในชาติหน้าเราอาจจะประสพกับคนรักที่เราผูกพันกันในชาตินี้

ชนชั้นนำได้นิยามความหมายของชีวิตแบบใหม่ว่า ชีวิตมีการเกิดและการตายใน “โลกนี้” เท่านั้น มิได้เวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสาร หรือมีนรก สวรรค์ให้กลัวและให้หวังอย่างที่เคยเชื่อกันมา ชนชั้นนำพยายามเปลี่ยนความหมายของชีวิตมนุษย์ในชาตินี้ให้มีความสำคัญมากขึ้น ความตายที่เกิดขึ้นจึงเป็นเรื่องที่น่าเศร้า เพราะชีวิตที่จะสืบเนื่องไปในโลกหน้าหมดความหมายลงไปแล้ว เนื่องจากไม่มี “ไตรภูมิ” ให้เวียนว่ายตายเกิดกันอีกต่อไป การเสียชีวิตในชาตินี้ทำให้หมดโอกาสที่จะได้พบพานกันอีกต่อไปแล้ว ซึ่งความเชื่อที่ว่าคนเราเกิดและตายเพียงครั้งเดียวนั้นเป็นคติความเชื่อของโลกตะวันตกทั้งศาสนาฮิว คริสต์ อิสลาม(ไมเคิล ไรท,2552:22) ดังนั้นการสร้างสิ่งที่เป็น “ความทรงจำ” ถึงผู้ที่สูญเสียจึงเข้ามาช่วยพยุงความรู้สึกโหยหาและอาลัยให้ทุเลาเบาบางลง ชนชั้นนำยังได้นิยามเพิ่มเติมอีกว่า ชีวิตของมนุษย์จะมีคุณค่าหรือไม่ขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์และความก้าวหน้าให้กับสังคม ความตายจึงกลายเป็น “พันธะกิจสุดท้าย” ที่มนุษย์คนหนึ่งจะได้มีโอกาสทำประโยชน์แก่สังคม การเสียชีวิตหรือการตายเพื่อบ้านเมืองจึงเป็นเรื่องใหญ่ หากไม่มีโอกาสที่จะสละชีวิตเพื่อบ้านเมือง ก็ต้องทำให้การตายอย่างธรรมดาสามัญนั้นมีคุณค่ามากที่สุดจากการนิยามความหมายของชีวิตโดยชนชั้นนำส่งผลให้การพิมพ์หนังสืองานศพสามารถตอบโจทย์ในด้านการบรรเทาความรู้สึกของผู้ที่สูญเสีย และทำให้การจากไปของผู้ตายได้ทำประโยชน์แก่ประเทศชาติในแง่ของการให้ความรู้ หนังสืองานศพจึงเริ่มได้รับความนิยามมากขึ้น(อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์,2556:200) ดังนั้นบทบาทของหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้คือเป็นเครื่องมือในการ

สรรเสริญผู้เสียชีวิต การเผยแพร่องค์ความรู้ และบรรเทาอาการเศร้าโศกของคนในครอบครัวผู้ตาย ส่วนโครงสร้างของหนังสืองานศพยุคนี้มีเพียงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ยังไม่มีประวัติผู้ตายและคำไว้อาลัย

ต่อมาเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ.2453-พ.ศ.2468) การจัดพิมพ์หนังสืองานศพก็เริ่มแพร่หลายมากขึ้น เนื่องจากสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งทรงดำรงตำแหน่งนายกหอพระสมุดสำหรับพระนคร ได้ทรงตรวจสอบชำระและชักชวนผู้มีจิตศรัทธาให้จัดพิมพ์หนังสืองานศพโดยใช้หนังสือในหอพระสมุดเป็นหลัก เพราะเห็นว่าเป็นหนังสือที่มีคุณค่า ควรเผยแพร่ให้คนทั่วไปได้อ่าน และในระยษนี้หนังสืองานศพ ก็ได้มีการเรียบเรียงประวัติผู้ตายมาพิมพ์ลงในหนังสืองานศพด้วย โดยหนังสืองานศพที่มีเนื้อหาเป็นประวัติผู้ตายเล่มแรกคือ ศรีสุนทรานุประวัติ ซึ่งเป็นประวัติของพระยาศรีสุนทรโวหาร(น้อย อาจารยางกูร) เจ้ากรมพระอาลักษณ์ในรัชกาลที่ 5 ถูกจัดพิมพ์ขึ้นเป็นจำนวน 3,000 ฉบับ ดังนั้นจึงถือได้ว่า ในสมัยรัชกาลที่ 6 เนื้อหาภายในหนังสืองานศพเริ่มมีความหลากหลายมากขึ้น(นวลวรรณ ชื่นไพศาลศิลป์,2542:9) ในขณะที่ขบวนการธรรมเนียมการจัดพิมพ์หนังสืองานศพก็เริ่มแพร่กระจายไปสู่ประชาชนทั่วไป จากเดิมที่เคยจำกัดอยู่ในหมู่เจ้านายและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น(สุदारัตน์ รัตนราช,2542:10) ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะการพิมพ์หนังสืองานศพในอดีตยังไม่ใช่ว่าจะจัดทำได้สะดวกนัก ผู้ที่จะจัดพิมพ์หนังสืองานศพได้ต้องเป็นผู้ที่มีความพร้อมทั้งกำลังทรัพย์ กำลังคน และกำลังวาสนาบารมี(อัมพร หาญนภา,2506:30) ซึ่งส่วนใหญ่ก็มักจะเป็นพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการชั้นสูง และผู้มีหน้ามีตาในสังคม แต่เมื่อมาถึงตอนปลายสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงต้นรัชกาลที่ 6 ได้มีโรงพิมพ์จัดตั้งขึ้นอย่างแพร่หลาย ทำให้ต้นทุนในการพิมพ์ถูกลง ประชาชนจึงสามารถจัดพิมพ์หนังสืองานศพได้เช่นกัน แต่ก็ยังไม่แพร่หลายในหมู่ประชาชนทั่วไปมากนัก อนึ่งบทบาทของหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ยังคงเป็นเครื่องมือในการสรรเสริญผู้เสียชีวิต การเผยแพร่องค์ความรู้ และบรรเทาอาการเศร้าโศกของคนในครอบครัวผู้ตาย ส่วนโครงสร้างของหนังสืองานศพยุคนี้เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเพราะนอกจากจะมีเนื้อเรื่องประกอบภายในเล่มที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเริ่มมีการเรียบเรียงประวัติผู้ตายมาตีพิมพ์ประกอบอีกด้วย

เมื่อประเทศไทยเข้าสู่ช่วงปฏิวัติการปกครอง พ.ศ.2475 ข้าราชการและพลเรือนกลายมาเป็นผู้กุมอำนาจแทนสถาบันกษัตริย์ ส่งผลให้บรรดาข้าราชการเรื่องอำนาจ ซึ่งบรรดาข้าราชการที่มีชื่อเสียงก็นิยมทำหนังสืองานศพ ดังมีการค้นพบหนังสืออนุสรณ์งานศพของสมาชิกคณะราษฎร ซึ่งมีมากกว่า 100 เล่ม(นริศ จรัสจรรยาวงศ์,2560:71) เช่น หนังสืองานพระราชทานเพลิงศพของพระยาพลพลพยุหเสนา(พจน์ พหลโยธิน) ซึ่งจัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2490 มี 2 เล่ม หรือ บันทึกรายการทรงสุระเดช(เทพ พันธุมเสน) ซึ่งจัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2490 และหนังสือพระราชทานเพลิงศพของพระประศาสน์พิทยายุทธ(วัน ชูถิ่น) ซึ่งจัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2492 เป็นต้น(นริศ จรัสจรรยาวงศ์ ,2560:73-75) หนังสืองานศพของบุคคลดังกล่าวสะท้อนถึงพัฒนาการของหนังสืองานศพได้เป็นอย่างดี เพราะมีการจัดพิมพ์ประวัติของผู้ตายโดยละเอียด รูปประกอบ และเริ่มมีการประพันธ์คำไว้อาลัยแก่ผู้ตาย รวมถึงเนื้อหาที่นำมาประกอบภายในเล่มก็ไม่ได้ผูกขาดอยู่กับเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว เพราะเนื้อหาของทั้ง 3 เล่มนี้จะกล่าวถึงการเมืองในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นหลัก ซึ่งในเวลาถัดมาหนังสืองานศพของข้าราชการชั้นสูงที่มีบทบาททางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นหนังสืออนุสรณ์ของหลวงพิบูลสงคราม(แปลก ชิตตะสังคะ) ซึ่งถูกจัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2507 หรือหนังสืออนุสรณ์ของหลวงประดิษฐมนูธรรม(ปรีดี พนมยงค์) ซึ่งจัดพิมพ์ในปีพ.ศ.2526 ต่างก็มีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันกับหนังสืองานศพของข้าราชการที่กล่าวไปในข้างต้น อย่างไรก็ตาม องค์กรที่จัดพิมพ์หนังสืองานศพของบรรดาข้าราชการและพลเรือนในช่วงเวลานี้ถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ธรรมเนียมการจัดพิมพ์หนังสืองานศพมีความแพร่หลายมากยิ่งขึ้น ดังนั้นบทบาทของหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ยังคงเป็นเครื่องมือในการสรรเสริญผู้เสียชีวิต การเผยแพร่องค์ความรู้ และบรรเทาอาการเศร้าโศกของคนในครอบครัวผู้ตาย ส่วนโครงสร้างของหนังสืองานศพยุคนี้เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงเพราะนอกจากเดิมที่มีเนื้อเรื่องประกอบ ประวัติผู้ตายแล้ว ในยุคนี้ยังเริ่มมีการประพันธ์คำไว้อาลัยอีกด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุด ถือเป็นยุคที่หนังสืองานศพเกิดความเปลี่ยนแปลงอีกครั้ง เพราะเกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางอันมีสาเหตุมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจและระบบราชการ เนื่องจากบรรดาพ่อค้าเงินไม่สามารถเดินทางกลับประเทศจีนได้เพราะประเทศจีนกลายเป็นคอมมิวนิสต์ เมื่อกลับประเทศจีนไม่ได้พ่อค้าเงินเหล่านี้จึงลงหลักปักฐานขยายธุรกิจในเมืองไทยมากขึ้น ในขณะที่จอมพลป. พิบูลสงครามก็ได้เริ่มวางแผนพัฒนาประเทศไทยด้านต่างๆ

ตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ส่งผลให้ชนชั้นกลางอันได้แก่ พ่อค้า นักธุรกิจ ข้าราชการระดับสูงเกิดการขยายตัว ซึ่งการขยายตัวของชนชั้นกลางทำให้คนกลุ่มนี้มีขนาดใหญ่ขึ้น ถึงขนาดที่สามารถสร้างและกำหนดครุสนิยมของกลุ่มตนเองให้ได้รับความนิยมในระดับประเทศได้ไม่ยากนัก เช่นการสร้างความนิยมวรรณกรรมชนชั้นกลางที่มีลักษณะของปัจเจกชน วงดนตรีสุนทราภรณ์ ฯลฯ ซึ่งการที่ชนชั้นกลางพยายามสร้างรสนิยมแบบใหม่ขึ้นมาในสังคมไทยนั้น เนื่องจากคนกลุ่มนี้ดำรงชีวิตอยู่ภายใต้เศรษฐกิจแบบใหม่จึงต้องการคำอธิบายใหม่ให้แก่ตนเองตั้งแต่เกิดจนตาย (อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, 2556:204-205)

แม้แต่หนังสืองานศพชนชั้นกลางเองก็ได้มีบทบาทในการกำหนดแบบแผนของหนังสืองานศพ จนกระทั่งกลายเป็นต้นแบบมาถึงปัจจุบัน โดยในยุคนี้หนังสืองานศพประกอบไปด้วย 3 ส่วนสำคัญคือ ประวัติของผู้ตาย เนื้อเรื่องประกอบ และคำไว้อาลัย ซึ่งเป็นโครงสร้างเดิมมาตั้งแต่ยุคคณะราษฎรเรื่องอำนาจ แต่สิ่งที่เปลี่ยนไปคือเนื้อหาของแต่ละส่วน เช่น ในส่วนของประวัติผู้ตายเริ่มมีการเน้นความสำเร็จของผู้ตายในเชิงการประกอบธุรกิจมากขึ้น ไม่ได้เน้นความสำเร็จทางราชการเพียงอย่างเดียวอีกแล้ว แต่อย่างไรก็ตามความสำเร็จทางธุรกิจนั้นก็จะถูกเชื่อมโยงกับระบบราชการ เช่น แม้ผู้ตายจะเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในการค้าหรือทำธุรกิจ แต่ก็มักจะนำรูปที่ได้รับพระราชทานเครื่องราชย์จากกษัตริย์หรือเจ้าฟ้าฯ ในโอกาสต่าง ๆ มาไว้ในส่วนต้นของหนังสืองานศพ เป็นต้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะการเชื่อมโยงกับระบบราชการย่อมได้รับการยอมรับในวงกว้างมากกว่า ส่วนผู้ตายที่ไม่ได้เป็นข้าราชการหรือนักธุรกิจ ภายในประวัติก็มักเน้นถึงคุณลักษณะที่เป็น “คนดี” เช่น การเป็นคนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี มีน้ำใจกับเพื่อนฝูง ปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมทั้งในทางศาสนาและชีวิตประจำวัน ในส่วนของเนื้อเรื่องที่นำมาใช้ประกอบในหนังสืองานศพนั้น ส่วนใหญ่ยังคงเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับทางศาสนาพุทธ เพราะชนชั้นกลางมองว่าการนำเอาเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาพุทธมาประกอบในหนังสืองานศพ ย่อมมีผลอย่างยิ่งที่จะทำให้ผู้อ่านระลึกถึงผู้ตายในฐานะที่เป็น “คนดี” เพราะสังคมไทยให้การยอมรับว่าผู้ใดยอมรับศาสนาพุทธย่อมเป็นคนดี โดยเนื้อหาที่ถูกคัดเลือกมาเป็นจำนวนมากคือ กฎแห่งกรรม และงานของท่านพุทธทาสภิกขุ แต่ชนชั้นกลางก็ได้เลือกแต่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามาจัดพิมพ์ในหนังสืองานศพเท่านั้น ในยุคนี้เริ่มมีการคัดเลือกเนื้อหาที่หลากหลายมาประกอบในหนังสืองานศพมากขึ้น เช่น งานของพระยาอนุมานราชชน เรื่องประเพณีเก่าของไทย ประเพณีเนื่องจากการตาย

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต ฯลฯ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าชนชั้นกลางเริ่มโหยหาอดีตอันดีงาม ในขณะที่เดียวกันชนชั้นกลางบางกลุ่มได้มองเห็นคุณค่าของความรู้อันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน จึงเลือกเนื้อเรื่องเกี่ยวกับความรู้ทางการแพทย์ เช่น วิชาแพทย์สำหรับประชาชน โรคเบาหวาน เป็นต้น(อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์,2556:211)

เมื่อเข้าสู่ช่วงพ.ศ. 2520 เป็นต้นมา ถือเป็นอีกหนึ่งช่วงเวลาที่หนังสืองานศพเกิดความเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลมาจากสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงจาก 2 ปัจจัยหลักคือ การขยายตัวของรัฐผ่านระบบราชการและการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ ซึ่งการขยายตัวของรัฐผ่านระบบราชการได้สร้างการเมืองระบบประชาธิปไตยครึ่งใบ ที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ประสานกันระหว่างการสร้างอำนาจในระบบราชการกับอำนาจทางการเมือง และได้สร้างความชอบธรรมให้แก่พระราชอำนาจของสถาบันกษัตริย์ให้สูงมากขึ้นด้วย ดังนั้นระบบเกียรติคุณที่ผู้คนใฝ่ฝันและปรารถนาจะได้รับจึงไม่ใช่เพียงแค่ความสำเร็จในระบบราชการ ความสำเร็จทางธุรกิจหรือความสำเร็จทางการเมืองเท่านั้น แต่ต้องการเข้าสู่ระบบเกียรติยศที่มาจากการพระราชทานของสถาบันกษัตริย์มากขึ้นด้วย ในขณะที่การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้ดึงเอาผู้คนจำนวนมากเข้าไปสัมพันธ์กันในเครือข่ายทางสังคมของผู้มีอำนาจ กลุ่มทุนขนาดใหญ่กลุ่มต่างๆไม่ว่าจะเป็นทุนการเงินการธนาคาร ทุนอุตสาหกรรม ทุนการเกษตร ฯลฯ ล้วนแล้วแต่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจอย่างสูง ผลที่ตามมาคือเกิดการขยายตัวของชนชั้นกลางที่มากขึ้น และชนชั้นกลางเหล่านี้ได้เกิดความคิดในการจัดการสุขภาพของตน จึงเกิดสำนักพิมพ์หมอชาวบ้านและวารสารหมอชาวบ้าน ซึ่งพิมพ์หนังสือแจกในวาระต่างๆ รวมถึงจัดพิมพ์หนังสืองานศพอีกด้วย จึงเท่ากับว่าหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้เกิดการขยายตัวมากขึ้น ซึ่งเป็นอิทธิพลจากบรรดาชนชั้นกลางที่เพิ่มขึ้นในสังคมไทย เพราะแม้ว่ากรอบคิดของของผู้คนในช่วงเวลานี้คือ “ความสุข ความสะดวก ความสบาย” แต่อย่างไรก็ตามไม่พ้นเรื่องของความตาย(อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์,2556:213-214) ดังนั้นการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับผู้วายชนม์โดยการจัดพิมพ์หนังสืองานศพจึงถูกนำมาตอบโจทย์ชนชั้นกลางต่อเนื่องจากยุคที่ผ่านมา และขยายตัวมากขึ้น

แต่หนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยังคงอยู่ภายใต้โครงสร้างเดิมที่บรรดาชนชั้นกลางได้กำหนดไว้ตั้งแต่ยุคหลัง

สงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด ลักษณะของหนังสืองานศพในยุคนี้คือ หนังสืองานศพส่วนใหญ่ที่ถูกจัดพิมพ์ขึ้นยังคงเป็นเรื่องราวของผู้ชายชนม์ที่เป็นผู้ชายและประสบความสำเร็จในการรับราชการ รองลงมาเป็นเจ้าของกิจการ นักธุรกิจ ผู้บริหารระดับสูงของบริษัทต่างๆ และภายในหนังสืองานศพของคนเหล่านี้มักขึ้นชมระบบเกียรติยศแบบใหม่ซึ่งเป็นความต้องการของชนชั้นกลางในยุคนี้ ดังจะเห็นได้จากการนำเอาเครื่องราชอิสริยาภรณ์มาพิมพ์ไว้บริเวณต้นเล่มของหนังสืองานศพ ในขณะที่คำไว้อาลัยก็ถูกให้ความสำคัญอย่างเป็นระบบมากขึ้น สังกัดได้จากการเรียงลำดับคำไว้อาลัย ซึ่งคำไว้อาลัยที่เขียนโดยผู้ที่มีตำแหน่งทางราชการจะถูกนำมาขึ้นต้น จากนั้นจึงเป็นคำไว้อาลัยของบุคคลทั่วไป ถือได้ว่าเป็นการสร้างการยอมรับและจรรโลงเครือข่ายทางสังคมให้กับครอบครัวของผู้ตาย สำหรับโทนีสี่ที่ใช้ในหนังสืองานศพเริ่มหันมาใช้สีสดใสและพิมพ์ภาพสีภายในเล่มมากขึ้น จากเดิมที่จัดพิมพ์เพียงโทนขาวดำเท่านั้น ซึ่งเป็นเพราะเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้น แต่ในอีกแง่มุมหนึ่งคือผู้จัดงานไม่ต้องการให้ผู้มาร่วมงานต้องซึมซับความเศร้าจากหนังสืองานศพ เพราะความเศร้าควรเป็นเรื่องเฉพาะคนในครอบครัว ส่วนเนื้อหาที่คัดเลือกมาจัดพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของหนังสืองานศพยังคงอยู่ภายใต้โครงสร้างแบบเดิมเหมือนในยุคก่อน คือรอบคอบเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาที่มีส่วนสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ของผู้ตายให้เป็นคนดี แต่เนื้อหาที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาก็มีความหลากหลายและทันสมัยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องกฎแห่งกรรม การเตรียมตัวรับมือกับความตาย การเข้าสู่เส้นทางปฏิบัติธรรม ฯลฯ เพื่อตอบสนองความคิดของผู้คนที่หลากหลายมากขึ้น ในขณะที่เนื้อหาประเภทอื่นๆ ก็ถูกนำมาจัดพิมพ์ในหนังสืองานศพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางการแพทย์เกี่ยวกับโรคต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ ฯลฯ เพื่อสอดคล้องกับความหลากหลายของผู้คนหลากหลายอาชีพในสังคม ซึ่งการจัดพิมพ์เนื้อหาที่ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาในหนังสืองานศพย่อมถือได้ว่าผู้ตายก็เป็นคนดีได้เช่นกัน เพราะผู้ตายทำความดีด้วยการทำวิทยาทานแก่สังคม เป็นห่วงเป็นใยสังคม ทำให้สังคมตระหนักถึงปัญหาจากโรคภัยต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับกรอบคิดของผู้คนในโลกสมัยใหม่ที่มีได้ผูกติดกับพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียว ผู้คนมีความสนใจที่หลากหลายมากขึ้น

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นของหนังสืองานศพในประเทศไทยยุคแรกเริ่มจนถึงพ.ศ.2535 ทำให้เห็นถึงบทบาทของหนังสืองานศพที่เปลี่ยนไป โดยจะเห็นได้ว่าหนังสืองานศพในยุคแรกเริ่มจนถึงก่อนพ.ศ.2475 หนังสืองานศพมีบทบาทในการสรรเสริญผู้เสียชีวิต การเผยแพร่องค์ความรู้

และบรรเทาอาการเศร้าโศกของคนในครอบครัวผู้ตาย โครงสร้างของหนังสืองานศพมีเพียงเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ยังไม่มีประวัติผู้ตายและคำไว้อาลัย ต่อมาในช่วงรัชกาลที่ 6 จนถึง พ.ศ.2535 โครงสร้างของหนังสืองานศพค่อยๆเปลี่ยนแปลง โดยเริ่มมีประวัติผู้ตาย การประพันธ์คำไว้อาลัย เนื้อเรื่องประกอบก็มีความหลากหลายมากขึ้น ไม่ได้ผูกติดกับพระพุทธศาสนาเพียงอย่างเดียวอีกต่อไป อนึ่งในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา หนังสืองานศพมีบทบาทที่เพิ่มขึ้นคือนอกจากเป็นเครื่องมือในการสรรเสริญผู้เสียชีวิต การเผยแพร่องค์ความรู้ และบรรเทาอาการเศร้าโศกของคนในครอบครัวผู้ตายแล้ว หนังสืองานศพยังมีบทบาทในการสร้างการยอมรับทางสังคมให้กับคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในตระกูลของผู้ตายอีกด้วย

อัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพตั้งแต่พ.ศ.2500 - พ.ศ.2535

ความเป็นจีนที่ถูกเน้นในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่

แม้ว่าธรรมเนียมการจัดพิมพ์หนังสืองานศพได้เริ่มขึ้นที่กรุงเทพฯ แต่ภายหลังได้แพร่กระจายไปสู่ทุกภูมิภาคของประเทศไทย เชียงใหม่ในฐานะที่เป็นจังหวัดที่มีความเจริญรองจากกรุงเทพฯ ก็ได้รับธรรมเนียมดังกล่าวด้วยเช่นกัน ชาวเชียงใหม่ได้เริ่มจัดทำหนังสืองานศพ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้ที่จัดพิมพ์หนังสืองานศพมักเป็นชนชั้นนำเช่น ข้าราชการ คหบดี ในเมืองเชียงใหม่ และคนเหล่านี้ส่วนหนึ่งก็เป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีนเช่น คุณนายกิ ลิมตระกูล คนจีนซึ่งอพยพจากจังหวัดสุพรรณบุรีมาทำการค้าที่เชียงใหม่ในปี พ.ศ.2478 โดยสร้างตัวจากการทำเตาต้มใบยาสูบ ขยายกิจการขนส่งใบยาสูบลงไปขายที่กรุงเทพฯ ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นช่วงที่ตระกูลลิมตระกูล ทำกำไรได้อย่างดีเพราะการคมนาคมไม่สะดวก ทำให้ไม่มีเจ้าของธุรกิจยาสูบอื่นมาแข่งขัน (พ.ต.ท.อนุ เนินหาด ,2548:13-15) ซึ่งลูกหลานของคุณนายกิ ได้จัดทำหนังสืองานศพโดยใช้ชื่อว่า อนุสรณ์นางกิ ลิมตระกูล พ.ศ.2511 หรือตัวอย่างของคุณกิ่งแก้ว วิบูลสันติ ซึ่งตระกูลวิบูลสันติเป็นตระกูลจีนที่สร้างฐานะจากการค้าทางเรือและทางรถไฟระหว่างเชียงใหม่-กรุงเทพฯ มาตั้งแต่ก่อนปีพ.ศ.2447 โดยนายดี วิบูลสันติหรือเจ้าแก้วหมาแดง(บิดาของคุณกิ่งแก้ว)เป็นผู้นำสินค้าเกษตรไปขายที่กรุงเทพฯ และซื้อวัสดุก่อสร้าง ของชำต่างๆกลับมาขายยังเชียงใหม่สร้างรายได้ให้กับตระกูลอย่างมหาศาล(พ.ต.ท.อนุ เนินหาด,2550:50-51) ในขณะที่คุณกิ่งแก้วถือเป็นผู้บริจาค รายใหญ่เพื่อหน่วยงานราชการและสาธารณกุศลในเมืองเชียงใหม่อย่างสม่ำเสมอ เมื่อคุณกิ่งแก้ว

เสียชีวิตลงทางตระกูลก็ได้มีการจัดทำหนังสืออนุสรณ์คุณกึ่งแก้ว วิบูลสันติ เมื่อปีพ.ศ.2509 ในขณะที่ตระกูลชุตินา-นิมมานเหมินท์ ซึ่งถือเป็นตระกูลที่เติบโตมาจากการค้าทางเรือระหว่าง เชียงใหม่-กรุงเทพฯ ต่อมาได้เปิดร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ดขายของให้บรรดาข้าราชการและชนชั้นสูง ในเชียงใหม่ เมื่อมีฐานะที่มั่งคั่งและเป็นที่ยอมรับมากขึ้นตระกูลนี้จึงกลายเป็นชนชั้นนำของเมือง เชียงใหม่ คนภายในตระกูลนี้ก็นิยมจัดพิมพ์หนังสืองานศพ เช่น นายเรือ นิมมานเหมินท์ และ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ เป็นต้น

แต่ว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2500 – 2535 นั้นแทบไม่เปิดเผย ความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพ มีเพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่มักแสดงให้เห็นว่าผู้ตายเป็นคนจีน นั่นคือส่วนของประวัติของผู้ตาย โดยให้รายละเอียดชื่อของบิดา มารดา ซึ่งเป็นชื่อจีน รวมทั้งการใช้ แซ่ ซึ่งสะท้อนถึงความเป็นจีนที่ชัดเจน ดังตัวอย่างเช่น หนังสืองานศพของคุณนายกี ลืมตระกูล พ.ศ.2511 เนื้อหาภายในหนังสืองานศพของคุณนายกีมีส่วนที่แสดงออกถึงความเป็นจีนคือการ กล่าวถึงบรรพบุรุษดังข้อความที่ว่า “คุณโยมกี ลืมตระกูล เป็นบุตรของนายกู๋ นางเฮียะ เป็นชาวดำเนินสะดวก ราชบุรี...”(ภิกขุ ปัญญานันทมุนี,2511:5) เนื้อหานอกเหนือจากนั้นก็ไม่ได้แสดงออกถึงความเป็นจีนของคุณนายกีอีกเลย แต่เน้นหนักไปที่ความเป็นผู้ใจบุญมีธรรมะในการ ดำเนินชีวิตของคุณ นายกี และการบริจาคเงินเพื่อสาธารณประโยชน์ในเมืองเชียงใหม่ เช่นเดียวกับหนังสืออนุสรณ์คุณกึ่งแก้ว วิบูลสันติพ.ศ.2509 ที่เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นไปที่การบริจาคเงินเพื่อการกุศล การมีจิตใจใฝ่ในทางธรรมะของคุณกึ่งแก้ว ความเป็นจีนที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้คือการกล่าวถึงบรรพบุรุษต้นตระกูลวิบูลสันติซึ่งอพยพจากกรุงเทพฯมาอยู่ลำพูนอันเนื่องมาจากแนวคิดของเจ้าผู้ครองนครลำพูน เพราะเจ้าผู้ครองนครลำพูนเล็งเห็นว่าคนจีนจะทำให้เศรษฐกิจของลำพูนเฟื่องฟู ซึ่งบรรพบุรุษของตระกูลวิบูลสันติ(พ่อเต่าหยู่น้ำและแม่เต่าบุญนาค)ก็เป็นหนึ่งในนั้น โดยปรากฏข้อความว่า “...พ่อเต่าหยู่น้ำและแม่เต่าบุญนาค ได้อพยพจากปากเพียวเข้ามาทำการค้าอยู่ในกรุงเทพฯ ครั้งนั้นเจ้าผู้ครองนครลำพูน ได้เสด็จไปเฝ้าพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าฯยังกรุงเทพฯ ได้ทอดพระเนตรเห็นความเจริญรุ่งเรืองในด้านการค้าขายในเมืองหลวงของคนจีน จึงทรงดำริว่าเมืองลำพูนไม่ค่อยจะมีคนจีนไปตั้งหลักฐานทำมาค้าขาย ถ้าได้คนจีนไปตั้งรกรากค้าขายอยู่ในเมืองลำพูนก็คงเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงนำความขึ้นกราบบังคมทูลขอต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ตระกูลอุ้นจะนำ ซึ่งมีพ่อ

เล่าหยุนน้ำและแม่เล่าบุณนาคเป็นหัวหน้าอพยพครอบครัวมาค้าขายยังนครลำพูน...”(พระมหากมล
โชติมัน โศ๒๕๐๙:๖-๗)

ในขณะที่ หนังสืองานศพของคนภายในตระกูลนิมมานเหมินท์ก็มิได้แสดงออกถึงความ
เป็นจีนมากนัก ไม่ว่าจะเป็หนังสือที่ระลึกพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ พ.ศ.๒๕๒๘ ที่เนื้อหาหลักเน้น
ไปยังประวัติการทำงานของคุณพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับธนาคารแห่งประเทศไทย
โดยได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย และได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการ
ทุนรักษาระดับอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา มีบทบาทสำคัญในการแทรกแซงตลาดเงินตราต่างประเทศ
เพื่อรักษาค่าเงินบาทให้มีเสถียรภาพ จุดที่แสดงออกถึงความเป็นจีนคือการระบุว่ “...นายพิสุทธิ์
นิมมานเหมินท์ เป็นบุตรของนายกี นางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์ เกิดเมื่อวันที่ ๒๓ พฤษภาคม พ.ศ.
๒๔๕๘...”(หนังสือที่ระลึกพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ พ.ศ.๒๕๒๘,๒๕๒๘:๑) ซึ่งคล้ายคลึงกับหนังสือ
อนุสรณ์ฌาปนกิจศพนายเรือ นิมมานเหมินท์ พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่กล่าวถึงการทำให้
ประโยชน์เพื่อสังคมของคุณเรือและการดำรงตำแหน่งที่สำคัญในท้องถิ่น เช่น การดำรงตำแหน่ง
นายกเทศมนตรี และการเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์คนเมืองซึ่งการทำประโยชน์เพื่อสังคมของ
ท่านก็มิได้เชื่อมโยงกับความเป็นจีนแต่อย่างใด มีเพียงส่วนเดียวที่แสดงออกถึงความเป็นจีนใน
หนังสืองานศพคือการระบุชื่อบิดา มารดาซึ่งเป็นชื่อจีนความว่ “...นายเรือ นิมมานเหมินท์ เป็น
บุตรของนายกี นางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์...”(อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนายเรือ นิมมานเหมินท์
,๒๕๓๕:๑๐) ทั้งๆที่ตระกูลนิมมานเหมินท์ถือได้ว่าเป็นเป็นตระกูลจีนเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่

สาเหตุที่คนจีนเชียงใหม่ไม่ค่อยเปิดเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพนั้น เป็นเพราะอัต
ลักษณ์ของคนจีนในประเทศไทยยังคงเป็นแง่ลบ อันเป็นผลสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๖ ซึ่ง
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนิยามให้คนจีนเป็นบุคคลอันตราย เห็นแก่ตัว ไม่มี
ความจริงใจ เป็นสัตว์เศรษฐกิจที่เข้ามาครอบงำผลประโยชน์จากประเทศไทย ผ่านงานพระราช
นิพนธ์ของพระองค์เรื่องเมืองไทยงตั้งถิ่นเกิดและพวกยิวแห่งบูรพาทิศ ดังตัวอย่างความว่ “...ใน
กรุงเทพฯก็ดี ในหัวเมืองมณฑลก็ดี ไม่ว่าเงินจะอยู่แห่งใดๆ มีลักษณะอันหนึ่งที่จะเห็นได้ว่าเป็น
สามัญแก่เงินทั่วไป กล่าวคือเงินทุกคนคิดที่จะกลับเมืองจีน ซ่อนข้าพเจ้าทำให้ใครๆทั้งสิ้นปฏิเสธ”
(สุภการ สิริไพศาล,๒๕๕๐:๓๕) จากพระราชนิพนธ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่ คนจีนแม้จะอยู่ส่วนใด
ของประเทศไทยก็ตาม ย่อมได้รับผลกระทบจากการนิยามดังกล่าวทั้งสิ้น

ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2480 เมื่อจอมพลป.พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนจีนในเมืองไทยถูกทำให้เป็นกลุ่มคนที่อันตรายในสังคมไทยอย่างสมบูรณ์แบบ ดังจะเห็นได้จาก การที่รัฐบาลออกพ.ร.บ.ห้ามคนจีนประกอบอาชีพบางประเภท และยึดกิจการของคนจีนมาเป็นของ รัฐ เช่น

- 1.พ.ร.บ. เรือสยาม โดยมีสาระสำคัญคือห้ามคนจีนทำการประมงจับสัตว์น้ำ
- 2.พ.ร.บ. ห้ามคนจีนขับล้อเลื่อน
- 3.พ.ร.บ. ห้ามคนจีนขายของในสถานที่ราชการ
- 4.พ.ร.บ. ห้ามคนจีนเข้าประมูลงานก่อสร้างทางราชการ
- 5.พ.ร.บ.ห้ามคนจีนขายน้ำมัน บังคับให้คนจีนขายผลผลิตยาสูบและเกลือให้กับรัฐ
- 6.พ.ร.บ.ควบคุมการฆ่า วัว ควาย โดยให้สิทธิแก่เจ้าหน้าที่รัฐในการอนุญาตว่าใครที่จะ สามารถทำการค้าเนื้อได้
- 7.พ.ร.บ.อากรนกงางแอน เป็นการยึดกิจการผูกขาดการสัมปทานเก็บรั้งนกงางแอนของคน จีนมาเป็นของรัฐ
- 8.พ.ร.บ.ควบคุมยางพารา ซึ่งรัฐเล็งเห็นว่ายางพารากำลังเป็นที่ต้องการของตลาดโลก จึง ประกาศพ.ร.บ.ดังกล่าวออกมา และทำการยึดสวนยางพาราของชาวจีนในจังหวัดนครศรีธรรมราช
- 9.พ.ร.บ. บังคับให้เจ้าของโรงงานธุรกิจใช้กรรมกรชาวไทย ห้ามจ้างแรงงานชาวจีน (กฎคด ทรงประเสริฐ, 2519:78-89)

แม้ว่านโยบายกีดกันคนจีนในทางเศรษฐกิจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จะสร้างความเดือดร้อนให้กับคนจีนในประเทศไทยเป็นอันมาก แต่ทว่าคนจีนเชียงใหม่ นั้นแทบจะไม่ได้รับผลกระทบจากนโยบายกีดกันทางเศรษฐกิจของรัฐบาล เพราะเนื้อหาของพระราชบัญญัติส่วนใหญ่ จะเน้นไปที่การควบคุมคนจีนที่อยู่ในภาคกลางและภาคใต้ ดังเช่นการทำสวนยางพารา การเก็บรั้งนกงางแอน การทำประมงสัตว์น้ำ ซึ่งอยู่ทางภาคใต้ทั้งสิ้น หรือการทำยาสูบ ในเชียงใหม่แม้จะมี

คนจีนทำอาชีพนี้แต่ก็เป็นส่วนน้อย เพราะคนที่ค้ายาสูบในเชียงใหม่มักเป็นพวกเจ้านายหรือพวกข้าราชการ เช่น นายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี , หม่อมเจ้าทิพวรรณ กฤดากร (ปลาย้อ ชนชนนท์, 2530:76) นโยบายของจอมพลป. พิบูลสงคราม ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงกระทบกระเทือนต่อการค้าของคนจีนเชียงใหม่ค่อนข้างน้อย

แต่นโยบายของรัฐที่ส่งผลกระทบต่อคนจีนเชียงใหม่อย่างชัดเจนคือ การสั่งปิดโรงเรียนจีน เพราะโรงเรียนจีนเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญเช่นกันในการกระตุ้นลัทธิชาตินิยมและการคงไว้ซึ่ง “ความเป็นจีน” แก่ลูกหลานชาวจีนในเมืองไทย รัฐบาลจึงสั่งปิดโรงเรียนจีนหลายแห่ง ดังจะเห็นได้จาก ในปี พ.ศ.2481 โรงเรียนจีนมีทั้งสิ้น 294 โรงเรียน แต่ได้เลิกสัมกิจการไปเองในปีต่อมารวม 51 โรงเรียน ส่วนที่เหลือทางกระทรวงศึกษาธิการได้สั่งปิดในระหว่างปี พ.ศ.2481 – 2483 อีก 242 โรงเรียน (ภูวคต ทรงประเสริฐ, 2519: 99) ส่วนโรงเรียนจีนในเชียงใหม่ นั้น มี 2 โรงเรียนด้วยกันคือ โรงเรียนตัวเอง และ โรงเรียนฮั่วเคี้ยว ซึ่งโรงเรียนตัวเองถือเป็นโรงเรียนจีนแห่งแรกในเชียงใหม่ที่ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2460 โดยมีชาวจีนจากกรุงเทพฯ ชื่อ นายตั้ง แซ่เต๋ (ยี่กอลอง หรือพระอนุวัฒน์ราชนิคม) ผู้เป็นเจ้าของมือหอย กข. อันลือชื่อ และบริจาคเงินเพื่อสาธารณประโยชน์ในกรุงเทพฯ มากมาย ยี่กอลองได้มาปรึกษาเรื่องการสร้างโรงเรียนจีนกับพ่อค้าจีนชั้นนำของเชียงใหม่อันได้แก่ หลวงอนุสารสุนทร (ตระกูลชุตินา-นิมมานเหมินท์) นายเอียวสกล แซ่เอง (ตระกูลศักดาทร) นายอูย แซ่เลี้ยว (ตระกูลเลี้ยว)

เมื่อทุกฝ่ายตกลงกันแล้ว ยี่กอลอง ได้บริจาคเงินซื้อที่ดินแปลงหนึ่ง บนถนนเจริญราษฎร์ บริเวณใกล้วัดเกต เพื่อใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนจีนแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ พร้อมกับตั้งชื่อโรงเรียนแห่งนี้ว่า โรงเรียนตัวเอง เปิดสอนภาษาจีนแต่จีว ต่อมาได้มีการย้ายโรงเรียนตัวเองไปเปิดใหม่อยู่บนถนนช้างคลาน เนื่องจากมีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมากและที่ตั้งโรงเรียนเดิมคับแคบไม่สามารถรองรับจำนวนนักเรียนได้อย่างเพียงพอ กลุ่มพ่อค้าจีนชั้นนำจึงได้รวบรวมทุนทรัพย์จากชาวจีนเพื่อสร้างโรงเรียนตัวเองขึ้นมาใหม่ ส่วนโรงเรียนฮั่วเคี้ยว ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ.2470 ซึ่งในขณะนั้นคนจีนในเชียงใหม่มีจำนวนเพิ่มขึ้นมากและยังมีความหลากหลายตามกลุ่มภาษา ทั้ง จีนแคะ จีนไหหลำ จีนกวางตุ้ง ฯลฯ ซึ่งโรงเรียนตัวเองสอนแต่เพียงภาษาจีนแต่จีวเท่านั้น จึงมีการหารือกันและสร้างโรงเรียนฮั่วเคี้ยวขึ้นเพื่อเปิดสอนภาษาจีนกลาง โดยตั้งอยู่บนถนนลอยเคราะห์ มีนาย

ง่วนซุน แซ่ตั้ง (ตระกูลตันตรานนท์) เป็นผู้รับใบอนุญาตและประธานบริหารคนแรก(เจริญ ตันมหาพราน, 2554:179-182) ทั้งโรงเรียนตัวเองและโรงเรียนส่วนตัวก็ได้ถูกสั่งปิดตามนโยบายของคณะราษฎรตั้งแต่ปีพ.ศ.2475 เป็นต้นมา ก่อนที่จะเข้าสู่ยุคการปกครองของจอมพลป. พิบูลสงคราม

นอกจากนี้ยังมีการจับกุมและเนรเทศชาวจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่น เพราะในคอนนั้นประเทศญี่ปุ่นดำเนินการสงครามรุกรานประเทศจีนรุนแรงมากขึ้น ชาวจีนในประเทศไทยจึงต่อต้านญี่ปุ่นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกันต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น ประทุษร้ายคนญี่ปุ่น ปฏิบัติการลงโทษคนจีนที่ค้าขายหรือร่วมมือกับญี่ปุ่น ฯลฯ รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นจึงได้ทำการปราบปรามชาวจีนที่ต่อต้านญี่ปุ่นทุกรูปแบบ โดยทำการจับกุมและเนรเทศ หรือส่งไปยังสถานกักกันชาวจีนที่จังหวัดเพชรบูรณ์ (ภูวดล ทรงประเสริฐ, 2519:100-102)

ในช่วงเวลาดังกล่าวมีคนจีนในเชียงใหม่บางรายถูกเนรเทศเช่นกัน ดังกรณี นายก๊กเอ็ง แซ่ลือ เจ้าของร้านถ่ายรูป “ฉายาแสงอรุณ” ซึ่งเป็นร้านถ่ายรูปยุคแรกเริ่มในเชียงใหม่ กับนายได้เกียง แซ่จั้ง เจ้าของร้านนี้แข่งฮวด ย่านสันป่าข่อย ได้ถูกทางการเนรเทศออกจากประเทศไทยในฐานะบุคคลไม่พึงปรารถนาในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งความผิดที่ถูกเนรเทศก็คือ บุคคลทั้งสองเป็นสมาชิกในสมาคมก๊กมินตั๋ง ทางการได้หลักฐานเป็นเอกสารการติดต่อกับสมาคมก๊กมินตั๋งเฉพาะกรณีนายล่อก๊กเอ็ง ซึ่งถูกตั้งข้อหาว่าเรียกรับเงินส่งไปช่วยรัฐบาลจีนคณะชาติอีกข้อหาหนึ่ง หลังจากถูกเนรเทศไปยังเมืองจินเล้วนายก๊กเอ็งได้ไปเป็นทหารของพรรคก๊กมินตั๋งประมาณ 3 ปี ภายหลังจากจึงหาทางกลับมาทำธุรกิจเชียงใหม่(พ.ต.ท.อนุ เนินหาด, 2546: 96-97) นอกจากนี้ยังมีกรณี นายเจริญ ทុងซิว (ระมิงวงศ์) ผู้เป็นเจ้าของตลาดสันทรายและทำกิจการโรงบ่มใบยาสูบ ได้มีผู้เขียนบัตรสนเท่ห์ส่งไปยังจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้นายเจริญ ทុងซิว ถูกเนรเทศกลับประเทศจีนเช่นกัน (พ.ต.อ.อนุ เนินหาด, 2554: 164-165)

นอกจากคนจีนในเชียงใหม่จะถูกสั่งให้อพยพออกไปจากพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่และบางคนถูกสั่งเนรเทศให้เดินทางออกจากประเทศไทยแล้ว แม้กระทั่งการพูดภาษาจีนในที่สาธารณะก็ยังเป็นสิ่งต้องห้าม เช่น รัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม ได้ออกระเบียบข้อบังคับให้ประชาชนปฏิบัติ โดยมีการแขวนคำสั่งห้ามดังกล่าวไว้ในที่สาธารณะ เช่น ที่ตลาดต้นลำไย หนึ่งในข้อบังคับ

นั่นก็คือ ห้ามพูดคำว่า “ลื้อ อื้อ เฮงชวย” และกำหนดค่าปรับเอาไว้ด้วย (สุภาภรณ์ อภาวิชรุตม์, 2552:73)

ดังนั้น เมื่อความเป็นจีนเป็นสิ่งที่คนไทยไม่พึงปรารถนา คนจีนเชียงใหม่จึงไม่เปิดเผยความเป็นจีนให้สังคมได้รับรู้ แต่คนจีนก็ต้องการมีตัวตนและพื้นที่ทางสังคมเพื่อประโยชน์ในการประกอบธุรกิจและการดำเนินชีวิต คนจีนเชียงใหม่จึงหันมาพึ่งพิงความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองแทนความเป็นจีน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็สอดคล้องกับหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ที่เน้นถึงความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง

ความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองที่ถูกเน้นในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่

ดังที่ได้กล่าวไปแล้วในข้างต้นว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2500 – 2535 เป็นช่วงที่ไม่ค่อยเปิดเผยความเป็นจีนมากนัก ซึ่งความเป็นจีนที่พบมักจะเป็นเพียงการกล่าวถึงชื่อ-แซ่ของบรรพบุรุษ หรือการอพยพจากประเทศจีนมาตั้งรกรากในเมืองไทยก็เท่านั้น ที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องจากบริบททางการเมืองของไทยที่ทางผู้นำประเทศได้มีนโยบายทำให้ความเป็นจีนเป็นสิ่งที่สังคมไม่พึงปรารถนา ซึ่งนโยบายดังกล่าวได้ฝังอยู่ในความรู้สึกของคนไทยมาจนกระทั่งยุคพ.ศ.2500 ดังนั้นหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงต้องซ่อนความเป็นจีนเอาไว้ และหันมาพึ่งพิงความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองที่พบในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่มีดังนี้

1. การแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อ 3 สถาบันหลักของชาติไทย(ชาติ ศาสนา กษัตริย์)

ในช่วงปีพ.ศ.2410 – 2464 รัฐบาลสยามได้ขยายอำนาจมายังดินแดนล้านนา โดยยกเลิการเมืองประเทศราช และจัดการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลขึ้นมาแทน ซึ่งระบบการปกครองแบบเทศาภิบาลคือการปกครองที่รวมเมืองต่างๆที่อยู่ใกล้เคียงกันและมีลักษณะร่วมกันทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม แล้วจัดตั้งเป็นหน่วยการปกครองที่เรียกว่า “มณฑล” ดินแดนล้านนาจึงได้รับการจัดตั้งเป็นมณฑลลาวเฉียง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นมณฑลพายัพ) โดยกระทรวงมหาดไทยส่งข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครอง ข้าราชการที่มีอำนาจสูงสุดในมณฑลคือข้าหลวงเทศาภิบาล มีหน้าที่บังคับบัญชาทั่วไปในมณฑลและดูแลเมืองต่างๆ ที่ขึ้นต่อมณฑลนั้นๆ จึงอาจ

กล่าวได้ว่าข้าหลวงเทศาภิบาลเป็นตัวแทนของรัฐบาลสยามในการควบคุมให้ล้านนาปฏิบัติตามนโยบายและกฎหมายที่ส่วนกลางได้บัญญัติขึ้นมา เช่น การจัดการทรัพยากร การจัดเก็บภาษีอากร การจัดการศึกษา ฯลฯ นอกจากนี้รัฐบาลสยามยังได้ถือโอกาสสร้าง ความสำนึกใน “ชาติไทย” และ “ความเป็นไทย” ในดินแดนล้านนา เพื่อลบเลือนความแตกต่างทางชาติพันธุ์และความแตกต่างระหว่างท้องถิ่นต่างๆเป็นการสร้างเอกภาพของคนในรัฐ และสร้างความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์แห่งกรุงเทพฯ แทนความจงรักภักดีต่อเจ้าผู้ครองนครและเจ้านายในท้องถิ่น เช่น การสร้างความสำนึกว่าแท้ที่จริงแล้วทั้งไทยและคนลาวล้วนแต่เป็นคนไทยทั้งสิ้น (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 28-29) การตั้งชื่ออาณาจักรในภาคเหนือตอนบนว่า “ล้านนาไทย” (ชาติรี ประภิตนนทการ, 2551: 21-36) การกำหนดให้ใช้ภาษาไทยแบบภาคกลางเป็นภาษาราชการและภาษาที่บังคับสอนในโรงเรียนอีกทั้งยังกำหนดให้ภาษาไทยเป็นภาษาที่ใช้ในการศึกษาพุทธศาสนา และการเทศน์หรือการสอนธรรมะของพุทธศาสนา ทั้งนี้ โดยอาศัยระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่รัฐบาลกรุงเทพฯ กำหนดหลักสูตร การปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ และการปฏิรูปการศึกษาของคณะสงฆ์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 145-321) นอกจากนี้ยังมีการนำเอาศิลปะและวัฒนธรรมแบบชนชั้นสูงของกรุงเทพฯ อีกหลายอย่างเข้ามาสถาปนาในล้านนา เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ใช้ในการสร้างวัด ประติมากรรมหรือพระพุทธรูป ฯลฯ

นอกจากนี้ หัวใจสำคัญประการหนึ่งของ “ความเป็นไทย” คือพุทธศาสนา ทำให้การแสดงตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีกลายเป็นช่องทางสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้คนจีนที่เคยเป็นคนไร้หัวนอนปลายเท้าในท้องถิ่น กลายเป็นคนที่ได้รับความเคารพยกย่องอย่างสูงจากคนทุกกลุ่มในสังคมเชียงใหม่ ดังนั้นการแสดงความจงรักภักดีต่อ 3 สถาบันหลักของชาติไทย จึงเป็นวิธีหนึ่งที่แสดงออกถึงความเป็นไทยของคนจีนเชียงใหม่ เพื่อความราบรื่นในการดำเนินชีวิตและการประกอบธุรกิจต่างๆ ซึ่งหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2535 ก็พยายามเน้นให้เห็นว่าผู้ตายมีความจงรักภักดีต่อ 3 สถาบันหลักของชาติไทย ดังตัวอย่างของหนังสืออนุสรณ์ฌาปนกิจศพนายเรือง นิมมานเหมินท์พ.ศ.2535 ที่แสดงให้เห็นว่าตนเองเป็นคนไทยด้วยการผูกตนเองเข้ากับพระพุทธศาสนา ดังปรากฏข้อความจากบันทึกของแม่กิมฮ้อ นิมมานเหมินท์ที่เขียนให้นายเรือง ก่อนที่จะเดินทางไปเรียนต่อเมืองนอกความว่า “วันนี้เป็นวันเริ่มเข้าปีใหม่ พ.ศ.2480 และเป็นวันสำคัญในชีวิตของลูก ที่ได้เข้าปฏิญาณเป็นพุทธมามกะ ณ. พระวิหารวัดเกตุการาม

เวลาก่อนเที่ยงวันนี้ เนื่องจากที่ลูกจะต้องจากบ้านไปเล่าเรียนต่างประเทศ ทั้งให้เป็นที่ระลึกไว้เสมอว่า ตระกูลของเราเป็นตระกูลที่เคารพนับถือพระพุทธศาสนามานานแล้ว เพื่อจะให้เป็นที่ระลึกให้เห็นยั้งเตือนใจให้ลูกดำเนินชีวิตไปในทางที่ลูกที่ชอบในภายหน้า...”(อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายเรือง นิมมานเหมินท์,2535:78) เช่นเดียวกันกับหนังสืออนุสรณ์นางกี ลืมตระกูลที่กล่าวถึงความ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของนางกีเอาไว้ว่า “...คุณ โยมก็เป็นศิษย์ของพระพุทธองค์ ถือหลักธรรมเป็นคติสอนใจ เช่นคราวถูกไฟไหม้เตาบ่ม ก็คิดว่าไม่เสียหายมากเกินไปดอก เพราะเตาบ่มเป็นของนอกกาย ร่างกายชีวิตยังอยู่ สมองยังอยู่ จะไปคิดให้มันยุ่งใจทำไม เสียแล้วเสียไปหาใหม่ดีกว่า ไม่คิดให้ตนหดหู่ท้อแท้จนอกอ้อนใจโดยไม่เข้าเรื่อง มีความเข้มแข็งเป็นนิสัยได้ทำงานต่อไปโดยความมั่นคง อุปสรรคที่มาขัดขวางก็หายไป งานก็ก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี...”(ภิกขุ ปัญญานันทมุนี,2511:8)

การทำประโยชน์เพื่อชาติไทย ก็เป็นหนึ่งในคุณสมบัติที่มักปรากฏในหนังสืองานศพของ คนจีนเชียงใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบรรดาคนจีนที่ทำงานรับราชการสามารถเชื่อมโยงตนเอง เข้ากับชาติไทยได้โดยง่าย เพราะข้าราชการถือเป็นข้าของแผ่นดินที่ทำประโยชน์เพื่อประเทศชาติ ดังนั้นการรับราชการด้วยความซื่อสัตย์ ไม่คดโกงถือเป็นการแสดงออกถึงความรักในประเศไทย ถ้าคนจีนรับราชการด้วยความซื่อตรงจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้รักในประเทศไทยและเป็นคนไทยคน หนึ่งเช่นกัน ดังตัวอย่างของหนังสือที่ระลึกพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ พ.ศ.2528 ที่กล่าวถึงการทำงาน ของคุณพิสุทธิ์ที่ยึดหลักความถูกต้องเพื่อประโยชน์ขององค์กรและประเทศชาติ โดยมีข้อความว่า “...นายพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ มีความผูกพันอยู่กับธนาคารแห่งประเทศไทยตลอดชีวิตของท่าน เป็นผู้ที่ก้าวขึ้นมาจากพนักงานชั้นผู้น้อยจนได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรง ตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นตำแหน่งสูงสุดของสถาบัน ในการบริหารงาน นายพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ เป็นผู้ที่ก่อปรด้วยพรหมวิหาร โอบอ้อมอารี และเคารพยึดมั่นในความ ถูกต้องและหลักวิชาการมาเพื่อประโยชน์ของประเทศและสถาบัน เมื่อมีเหตุอันจะมีผลนำไปสู่ ความเสื่อมเสียศักดิ์ศรีและอิสราภาพของธนาคารกลาง ท่านได้ป้องกันด้วยตำแหน่งโดยการลาออก อันเป็นการปฏิบัติตามประเพณีของธนาคารกลาง...”(หนังสือที่ระลึกพิสุทธิ์ นิมมานเหมินท์ พ.ศ. 2528,2528:6-7)

การแสดงความจริงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ถือเป็นแนวทางสำคัญที่คนจีนเชียงใหม่ใช้ในการกลายเป็นคนไทย เพราะกษัตริย์ถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยและเป็นหนึ่งในสถาบันหลักของชาติไทยที่คนไทยให้การเทิดทูน ถ้าคนจีนเคารพในพระมหากษัตริย์ก็ย่อมได้รับการยอมรับว่าเป็นคนไทย ซึ่งในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่มักแสดงความเคารพในสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างชัดเจน ดังตัวอย่างของนายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี คนจีนผู้ทำกิจการยาสูบรายใหญ่ในเชียงใหม่ เป็นนายกสมาคมผู้บ่มใบยาแห่งประเทศไทย และเป็นผู้ถือหุ้นของบริษัทส่งเสริมใบยาสูบไทย ในหนังสือประสิทธิ์รำลึกซึ่งเป็นหนังสืองานศพของนายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี นั้น ได้มีการลงภาพถ่ายของนายประสิทธิ์และบรรดาพ่อค้าจีนเชียงใหม่ขณะที่อยู่งานเลี้ยงต้อนรับสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณีฯ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2492(ประสิทธิ์รำลึก,2512:8) ซึ่งสะท้อนถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ของนายประสิทธิ์ได้เป็นอย่างดี

2. การบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ในจังหวัด เป็นแนวทางในการกลายเป็นไทยที่ค่อนข้างสะดวกสำหรับคนจีนเชียงใหม่ เนื่องจากคนจีนเชียงใหม่ส่วนใหญ่มักเป็นพ่อค้าและมีฐานะที่ค่อนข้างดี ซึ่งการบริจาคเงินเพื่อสร้างสาธารณประโยชน์ภายในจังหวัดนั้น เท่ากับว่าคนจีนมีความรักภายในท้องถิ่นและประเทศไทยในคราวเดียวกัน เพราะท้องถิ่นก็เป็นส่วนหนึ่งของประเทศไทย ดังนั้นการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ย่อมทำให้คนจีนกลายเป็นคนเมืองและคนไทยในเวลาเดียวกัน โดยหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่มักกล่าวถึงการบริจาคเงินเพื่อสาธารณประโยชน์ของผู้ตาย เช่น หนังสืออนุสรณ์คุณกึ่งแก้ว วิบูลสันติพ.ศ.2509 ที่กล่าวถึงการบริจาคเงินเพื่อสาธารณประโยชน์ของคุณกึ่งแก้วเอาไว้ว่า “...นางกึ่งแก้วเป็นผู้ฉลาดในการเปลี่ยนแปลงทรัพย์สินธรรมดาที่สมมติกันว่าเป็นของตน ไม่สามารถจะติดตามตนไปในโลกหน้าได้ ให้เป็นอริยทรัพย์อันจะติดตามนางไปสู่ปรภพ จึงได้ทำพินัยกรรมยกทรัพย์สมบัติทั้งที่เป็นสังฆาริมทรัพย์และอสังฆาริมทรัพย์เกือบทั้งหมด ซึ่งมีมูลค่าประมาณสิบล้านบาทให้แก่สาธารณกุศล เช่น ให้แก่โรงพยาบาลประจำจังหวัดลำพูน โรงพยาบาลนครเชียงใหม่ โรงพยาบาลแมคคอร์มิค มูลนิธิเด็กกำพร้า มูลนิธิเมตตาศึกษา สมาคมปราบวัณโรคและให้ตั้งกองทุนการศึกษาส่งเสริมให้นักเรียนทุนพยาบาลได้รับทุนต่อไปอีก นับว่านางกึ่งแก้ว วิบูลสันติ เป็นเศรษฐินีคนแรกของจังหวัดนี้ ที่บำเพ็ญประโยชน์มหาศาลให้กับเพื่อนร่วมชาติและพระศาสนา ซึ่งไม่มีใครทำมาก่อนเลย(พระมหากมล โขติมันโต2509:14-15) ซึ่งคล้ายกันกับ หนังสืองานศพของคุณนายกี ลืมตระกูล พ.ศ.2511 ที่

กล่าวถึงการบริจาคเงินของคุณนายก็เพื่อประโยชน์ของเมืองเชียงใหม่เอาไว้ว่า “...คุณ โยมก็มองเห็นความต้องการของสังคมในรูปของการศึกษา เห็นเด็กจำนวนมากขาดสถานที่เล่าเรียน คุณ โยมคิดว่าตนเกิดมาที่มีการศึกษาน้อย ความรู้ยังด้อยอยู่ โลกกำลังเจริญก้าวไปข้างหน้า เด็กที่จะเติบโตสืบต่อไปจะเป็นกำลังใหญ่ของชาติ ถ้าขาดการศึกษาจะกลายเป็นคนทุพพลภาพทางวิชาการ เราจึงแล้วอย่าให้เด็กโง่อีกเลย จึงตัดสินใจบริจาคทรัพย์สองแสนห้าหมื่นบาท สร้างโรงเรียนพุทธิ โสภณเพื่อการศึกษาของเด็กๆต่อไป...”(ภิกขุ ปัญญานันทมุนี,2511:10-11) นอกจากการบริจาคเงินสร้างโรงเรียนแล้ว คุณนายก็ยังบริจาคเงินสร้างฌาปนสถานโดยปรากฏข้อความว่า “...คุณ โยมก็เคยปรารถนาให้ฟังที่สวนพุทธธรรม ว่าการเผาศพของชาวเชียงใหม่ เผากันกลางแจ้งดูน่าเกลียด ไม่ถูกสุขลักษณะ บ้านเมืองเจริญแล้วแต่การเผาศพยังทำตามแบบเก่ากันอยู่ คุณ โยมก็มีความประสงค์จะให้ทำเตาเผาแบบกรุงเทพฯ และคุณ โยมได้บริจาคเงินสร้างเตาเผาศพไว้ดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ เมื่อสร้างเตาแล้ว เห็นศาลาเก่าชำรุดมาก คับแคบคนมาเผาศพนั่งกันไม่สะดวก จึงร่วมมือกับคุณ โยมศรีประกาศ และคุณ โยมเรือนแก้ว อุบาสกอุบาสิกาผู้ใจบุญทั้งสองสร้างศาลาพักคนขึ้นอีกด้าน ละครหลัง คุณ โยมก็บริจาคเงินเจ็ดหมื่นบาท นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการเผาศพเป็นอย่างมาก...” (ภิกขุ ปัญญานันทมุนี,2511:11)

3.การเป็นผู้ส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนา ถือเป็นอีกหนึ่งกระบวนการหิบบัณฑิตทางอัตลักษณ์ที่สำคัญในการกลายเป็นคนเมืองของคนจีนเชียงใหม่นอกจากการหิบบัณฑิตทางอัตลักษณ์ความเป็นไทย ซึ่งจะทำให้การดำเนินชีวิตและธุรกิจของคนจีนเชียงใหม่ราบรื่นมากยิ่งขึ้นเพราะคนจีนต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนเชียงใหม่หลากหลายด้าน โดยการส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนานั้นสามารถแสดงออกได้ในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกายชุดพื้นเมือง การพูดคำเมือง การเข้าร่วมประเพณีต่างๆของท้องถิ่น ฯลฯ ซึ่งการที่คนจีนเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมล้านนาให้คนท้องถิ่นได้เห็น ย่อมทำให้คนจีนได้รับการยอมรับว่าเป็นคนเมืองด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตระกูลนิมมานเหมินท์ถือได้ว่าเป็นตระกูลจีนชั้นนำที่มีบทบาทในการกำหนดอัตลักษณ์ของเชียงใหม่และเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในวงกว้าง ดังจะเห็นได้จากการที่นายไกรศรี นิมมานเหมินท์ได้ก่อตั้ง หนังสือพิมพ์คนเมืองขึ้นในปีพ.ศ.2496 ซึ่งหนังสือพิมพ์คนเมืองนี้จำหน่ายในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แพร่ และน่าน มีบทบาทสำคัญในการเรียกร้องต่อรัฐบาลให้มีการสร้างมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงนำเสนอภาพของเชียงใหม่ในฐานะเมืองแห่งการท่องเที่ยว

(แสง จันทร์งาม ,2527:203) และนายไกรศรีเองยังเป็นผู้กำหนดวัฒนธรรมล้านนาบางอย่างขึ้นมา เช่น การจัดเลี้ยงขันโตก แต่งกายพื้นเมือง ชุดหม้อฮ่อม เพื่อรองรับอากาศคันตุกะ ซึ่งการจัดเลี้ยง “ดินเนอร์แบบขันโตก” นั้น ไกรศรี นิมมานเหมินท์และภรรยา ได้เป็นผู้ริเริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2496 เพื่อเลี้ยงส่ง ฯพลฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ ข้าหลวงยุติธรรมประจำภาค 4 และภริยา ซึ่งจะย้ายเข้ากรุงเทพฯ เพื่อเป็นปลัดกระทรวงยุติธรรม และเลี้ยงส่ง มร.จอร์จ วิตน์ กงสุลอเมริกันซึ่งย้ายกลับไปสหรัฐอเมริกา ในงานเลี้ยงส่งนี้ ได้กำหนดให้มีการแต่งกายพื้นเมือง ผู้ชายให้สวมชุดหม้อฮ่อม ผู้หญิงสวมซิ่นและเกล้ามวยทัดดอกไม้ จนต่อมาการจัดเลี้ยงแบบขันโตกก็ได้รับการยอมรับให้เป็นประเพณีที่ใช้เลี้ยงรับรองอากาศคันตุกะที่มาเยือนเชียงใหม่เพื่อแสดงถึงความเป็น “ลานนาไทย” จนทำให้เกิดความเข้าใจกันว่า การแต่งกายด้วยชุดพื้นเมือง การกินอาหารซึ่งจัดวางใน โตกเช่นนี้เป็นวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิมของชาวเหนือ แม้ว่าจะเป็นเพียงประเพณีประดิษฐ์ชนิดหนึ่งเท่านั้น(เกษ กานต์ จัตติยะ, 2556:119)

ดังนั้นหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่จึงมักมีการนำเสนอภาพการส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนา เพื่อแสดงให้เห็นว่าผู้ตายเป็นคนเมืองคนหนึ่งเช่น หนังสือที่ระลึกพิธีพระราชทานเพลิงศพ ท่านอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ ที่กล่าวถึงรายละเอียดการส่งสการ(พิธีการปลงศพแบบล้านนา)ของนายไกรศรี นิมมานเหมินท์พร้อมเชื่อมโยงให้เห็นถึงคติความเชื่อต่างๆผ่านข้าวของเครื่องใช้แต่ละชิ้นในพิธีส่งสการ หนังสือเล่มนี้ไม่ได้กล่าวถึงประวัติชีวิตของนายไกรศรี แต่มุ่งเน้นถึงพิธีส่งสการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนาของนายไกรศรี และภายในเล่มยังกล่าวถึงนายไกรศรีในฐานะผู้รักษาวัฒนธรรมล้านนาความว่า “...ผู้นำศพบ ได้แก่นักวิชาการล้านนาดีศึกษา ซึ่งเคยทำงานเพื่อผดุงศิลปวัฒนธรรมร่วมกับท่านอาจารย์ไกรศรี นิมมานเหมินท์ และผู้ส่งศพคือญาติพี่น้องลูกหลาน มิตรสหายและลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลาย...”(กา ส่งสการในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายไกรศรี นิมมานเหมินท์,2535:9) หรือตัวอย่างของนายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี ที่มีการใช้คำเมืองอย่างคล่องแคล่วจนเสมือนเป็นคนเมืองคนหนึ่งในสายตาของเพื่อนๆ ซึ่งปรากฏในข้อความไว้อาลัยจากเพื่อนๆนายประสิทธิ์ว่า “...นอกจากจะเป็นเกษตรกรชั้นยอดแล้ว คุณประสิทธิ์ฯยังเป็นผู้รอบรู้ภาษาหลายภาษา สำหรับภาษาอังกฤษนั้น ข้าพเจ้าอาจกล่าวได้ว่า คุณประสิทธิ์ฯสามารถพูดและเขียนได้อย่างดีไม่แพ้ผู้จบปริญญาตรีทางด้านภาษาศาสตร์ นอกจากนี้ยังพูดภาษาเหนือหรือคำเมืองได้อย่างชัดถ้อยชัดคำเหมือนคนเหนือ จนทำให้ข้าพเจ้า

รู้สึกว่าคุณประสิทธิ์ฯเป็นคนเมืองด้วยกัน ข้าพเจ้าจึงอยู่ค้าเมืองกับคุณประสิทธิ์ตลอดมา...”
(ประสิทธิ์รำลึก,2512:39-40)

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2500 – พ.ศ. 2535 สะท้อนให้เห็นว่าคนจีนเชียงใหม่ไม่นิยมเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพ เพราะภาพลักษณ์ของคนจีนในประเทศไทยยังคงเป็นเชิงลบ ซึ่งเป็นผลมาจากการนิยามโดยชนชั้นสูงและรัฐบาลไทยอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ส่งผลให้ภาพลักษณ์ในแง่ลบของคนจีนฝังแน่นและยากที่จะลบเลือนออกจากความคิดของคนไทย ส่งผลให้ในช่วงปีพ.ศ.2500 – 2535 ความเป็นจีนยังคงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมไทย ความเป็นจีนอาจทำให้การดำเนินธุรกิจ การติดต่อกับราชการหรือการดำเนินชีวิตไม่ราบรื่น ดังนั้นความเป็นจีนที่พบในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงเวลานี้คือ การกล่าวถึงชื่อบรรพบุรุษซึ่งเป็นชื่อจีนและการใช้แซ่ ส่วนอื่นๆของหนังสืองานศพก็แทบไม่พบความเป็นจีนเลยไม่ว่าจะเป็นคำไว้อาลัย ประวัติการอพยพของตระกูล ฯลฯ แต่ทว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในยุคนี้กลับเน้นหนักในเรื่องของความเป็นไทย และความเป็นคนเมืองแทน ไม่ว่าจะเป็นการแสดงความรักต่อสถาบันหลักของชาติไทย การบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ และการส่งเสริมวัฒนธรรมล้านนา ที่เป็นเช่นนั้นเพราะว่าคนจีนเชียงใหม่จำเป็นต้องมีพื้นที่ทางสังคม เพื่อให้ได้การยอมรับ และส่งผลต่อความราบรื่นในการประกอบธุรกิจหรือแม้กระทั่งการดำเนินชีวิตประจำวันก็ตาม เมื่อความเป็นจีนไม่สามารถนำมาใช้ได้ จึงจำเป็นต้องอำพรางความเป็นจีนเอาไว้และหันมาหยิบยืมความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองเข้ามาแทน

บทที่ 5 สรุปอภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

คนจีนเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพพ.ศ.2536 - พ.ศ.2557

หนังสืองานศพในช่วงพ.ศ.2536-2557

หลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมาหนังสืองานศพในประเทศไทยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ภาพรวมของหนังสืองานศพในประเทศไทยยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของชนชั้นกลาง กล่าวคือชนชั้นกลางยังเป็นคนกลุ่มหลักที่นิยมจัดพิมพ์หนังสืองานศพ ในขณะที่เดียวกันโครงสร้างของหนังสืองานศพตั้งแต่หลังพ.ศ.2535 เป็นต้นมายังคงเป็นโครงสร้างแบบเดียวกันกับหนังสืองานศพในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุด คือมีประวัติผู้ตาย คำไว้อาลัย และเนื้อเรื่องประกอบ ซึ่งในส่วนของเนื้อเรื่องประกอบนั้นมีความหลากหลาย และสะท้อนให้เห็นถึงความสนใจที่แตกต่างหลากหลายของคนในสังคมได้อย่างชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นด้านพระพุทธศาสนา สุขภาพ กฎหมาย ประวัติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ฯลฯ และในช่วงเวลาดังกล่าวคนจีนเชียงใหม่ได้เผยถึงความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพมากขึ้น ผ่านโครงสร้างส่วนต่างๆของหนังสืองานศพ ไม่ว่าจะเป็นประวัติของผู้ตาย คำไว้อาลัย รวมถึงเนื้อเรื่องที่นำมาประกอบภายในเล่ม ซึ่งจะกล่าวให้ละเอียดในหัวข้อถัดไป

อัตลักษณ์จีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพตั้งแต่พ.ศ.2536 - พ.ศ.2557

หลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่เริ่มเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด กล่าวคือคนจีนเชียงใหม่เริ่มแสดงออกถึงความเป็นจีนในหนังสืองานศพมากขึ้น จากเดิมที่ไม่ค่อยกล้าเผยความเป็นจีน หรือปิดบังความเป็นจีนแต่กลับแสดงออกถึงความเป็นไทย หรือความเป็นคนเมืองแทน ปัจจัยสำคัญที่ทำให้คนจีนเชียงใหม่เปิดเผยความเป็นจีนในหนังสืองานศพมีดังนี้

1. คนจีนในเมืองไทยประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ จนก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำในระบอบราชการและชนชั้นนำทางการเมือง

คนจีนในเมืองไทยเมื่อประสบความสำเร็จในการทำธุรกิจ ก็มักจะหาช่องทางเล่นการเมือง เพื่อเป็นประโยชน์ในการต่อยอดและคุ้มครองธุรกิจของตน หลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา มีนักการเมืองไทยเชื้อสายจีนมากมาย ซึ่งมีบทบาททางการเมืองไทย เป็นที่รู้จักในวงกว้าง และได้รับการยอมรับอย่างสูง ได้แก่ นายชวน หลีกภัย ซึ่งเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน เริ่มเข้ามามีบทบาทการเมืองท้องถิ่นของจังหวัดตรังตั้งแต่ปีพ.ศ.2512 และได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 9 สมัยติดต่อกัน และสามารถดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี(สมัยแรก)ได้ในปีพ.ศ.2535(เรียงศักดิ์ กำธร .2553:164-165) หรือตัวอย่างของนายบรรหาร ศิลปอาชา ชาวจีนแต้จิ๋ว ผู้เริ่มสร้างฐานะจากการเปิดบริษัทรับเหมาก่อสร้างที่จังหวัดสุพรรณบุรี จนกระทั่งมีฐานะที่มั่นคงแล้วเริ่มเข้ามาสู่แวดวงการเมือง โดยได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 7 สมัยติดต่อกันตั้งแต่พ.ศ.2519 ถึงพ.ศ. 2538 และก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 21 ของประเทศไทยในปีพ.ศ.2538(ภัทระ คำพิทักษ์,2559:160) หรือตัวอย่างของพ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ชาวจีนแคะผู้ที่เติบโตมาในตระกูลค้าผ้าไหมรายใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อประสบความสำเร็จกับธุรกิจโทรคมนาคมได้เริ่มเข้าสู่เส้นทางการเมืองเมื่อปีพ.ศ.2537 ในสังกัดพรรคพลังธรรม และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนที่ 23 ของไทยในปีพ.ศ.2544(https://th.wikipedia.org/wiki/ทักษิณ_ชินวัตร)

นักการเมืองเชื้อสายจีนเหล่านี้ เมื่อประสบความสำเร็จทางการเมืองก็กล้าเปิดเผยความเป็นจีนมากขึ้น เพราะถือว่าตนเองได้รับการยอมรับอย่างสูงจากคนทั้งประเทศอยู่แล้ว ดังนั้นการเปิดเผยความเป็นจีนจึงน่าจะทำให้คนยอมรับความเป็นจีนของตนเองตามไปด้วย ดังตัวอย่างของนายบรรหาร ศิลปอาชา ขณะที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ในปีพ.ศ.2539 นายบรรหารได้ดำเนินการสร้างพิพิธภัณฑ์ลูกหลานพันธุ์มังกร เพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสครบรอบ 20 ปีความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของผู้สนใจเกี่ยวกับคุณธรรมในการดำเนินชีวิต คติธรรมแบบจีน เป็นอาคารสถาปัตยกรรมรูปมังกรที่ใหญ่ที่สุดในโลก(ภัทระ คำพิทักษ์,2559:50)

ในขณะที่การเมืองท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ในช่วงหลังปีพ.ศ.2535 คนจีนเชียงใหม่ลงเล่นการเมืองและประสบความสำเร็จมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเชียงใหม่หลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นส.ส.นั้นเป็นคนจีนจากหลากหลายตระกูล

ในเชียงใหม่ ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยก่อนหน้าปีพ.ศ.2535 มีคนจีนเพียงไม่กี่ตระกูลที่ผูกขาดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของจังหวัดเชียงใหม่ คือตระกูลชูดิมา ได้แก่ นายสุวิชัย พันธเศรษฐ นายทองดี อิศราชีวิน นายไกรสร ตันติพงษ์ หรือตระกูลนิมมานเหมินท์ ได้แก่ นายสุกิจ นิมมานเหมินท์ ด้านตระกูลชินวัตร ได้แก่ นายบุญเลิศ ชินวัตร และนายสุรพันธ์ ชินวัตร ตระกูลนิมมานันท์ ได้แก่ นายวรศักดิ์ นิมมานันท์(รักษา เมธี โภคพงษ์, 2551:15-17) แต่หลังจากปีพ.ศ.2535 ได้เริ่มมีคนจีนเชียงใหม่จากหลากหลายตระกูล เข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเชียงใหม่มากขึ้น อันได้แก่ตระกูลเกียรติไชยากร เป็นตระกูลพ่อค้าเงินซึ่งเปิดร้านขายของชำขนาดใหญ่ที่อำเภอจอมทอง(พ.ต.อ.อนุ เนินหาด, 2555, 275-286) โดยนายสุรพล เกียรติไชยากร ได้รับเลือกให้เป็นสภาผู้แทนราษฎรหลายสมัย หรือตระกูลโตวิจักขณ์ชัยกุล หนึ่งในตระกูลพ่อค้าเงินย่านกาดหลวง โดยนายสุรพงษ์ โตวิจักขณ์ชัยกุล ก็ได้รับเลือกเป็นสภาผู้แทนราษฎรในปีพ.ศ.2539 หรือทางด้านตระกูลบูรณุปกรณ์ ตระกูลที่เริ่มสร้างฐานะจากการเปิดร้านขายของชำในย่านกาดวโรรส จากนั้นจึงเปลี่ยนมาขายผ้าพื้นเมือง และขายเฟอร์นิเจอร์ไม้แกะสลัก ซึ่งสร้างกำไรให้กับตระกูลเป็นอย่างมาก (ทศ คณนาพร, 2551: 238-241) ซึ่งตระกูลบูรณุปกรณ์ก็เป็นตระกูลเงินที่เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยนายปกรณ์ บูรณุปกรณ์ได้รับเลือกเป็นสภาผู้แทนราษฎรในปีพ.ศ.2544 ทางด้านตระกูลตันสุหัช ซึ่งเป็นตระกูลที่สร้างฐานะจากการเปิดร้านขายวัสดุก่อสร้าง ก็ได้เริ่มมีบทบาทต่อการเมืองท้องถิ่น โดยนายสันติ ตันสุหัชได้รับเลือกเป็นสภาผู้แทนราษฎรในปีพ.ศ.2539 (รักษา เมธี โภคพงษ์, 2551:19)

เมื่อคนจีนประสบความสำเร็จทางการเมืองระดับประเทศและระดับท้องถิ่น ย่อมทำให้อัตลักษณ์ของคนจีนทั่วประเทศเป็นไปในทางบวกมากขึ้น คนจีนจึงเผยความเป็นจีนมากขึ้น และในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่จึงเผยถึงความเป็นจีนภายในเล่มอย่างแพร่หลาย

2.อิทธิพลของละครตลอดายมังกกับการสร้างภาพจำแง่บวกของคนจีนในเมืองไทยอย่างกว้างขวาง โดยการนำเสนอละครโทรทัศน์เรื่องตลอดายมังกของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7 เมื่อปีพ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นบทประพันธ์ของคุณประภัสสร เสวิกุลนั้น ถือเป็นการพลิกโฉมอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทยครั้งใหญ่ เพราะอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทยติดลบมาตลอด ไม่ว่าจะเป็นการถูกตีตราว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ยิวแห่งบูรพาทิศ ทำทุกอย่างเพื่อเงิน ตระหนี่ถี่เหนียว หรือภาพคนจีนที่

ปรากฏในวรรณกรรม ละครไทย แม้จะไม่รุนแรงเท่ากับการถูกนิยามว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ แต่ภาพที่ปรากฏก็ยังคงเป็นแง่ลบ เพราะคนจีนมักถูกให้รับบทตัวร้ายเป็นเจ้าแค้นหรือเจ้าพ่อผู้มีอิทธิพลคอยโกงชาติ ชูตรีดชาวบ้าน รุมพระเอกคุณนางเอก หรือไม่ก็รับบทตัวตลกเป็นอาโกขายโอเลี้ยงพูดไม่ชัด คอยเล่นตลกให้คนดูได้หัวเราะ(เกษียร เตชะพีระ,2537:18) แต่ละครตลอดลายมังกรกลับเลือกเอาคนจีนมาเป็นพระเอก และโต้กลับอัตลักษณ์ในแง่ลบของคนจีนได้อย่างมีชั้นเชิง เช่นจากที่สังคมไทยมักมองคนจีนว่าจู้เหี้ยม ในละครก็แสดงให้เห็นว่าการจู้เหี้ยมเป็นการประหยัด อดออมเพื่อสร้างฐานะจนร่ำรวย หรือการที่คนไทยมักมองว่าคนจีนรักแต่แผ่นดินจีนอันเป็นบ้านเกิด กอบโกยผลประโยชน์จากเมืองไทย แต่ไม่ได้มีความรักต่อประเทศไทย ในละครก็แสดงให้เห็นว่าตัวเอกรักในแผ่นดินไทย แม้กระทั่งตอนจะสิ้นลมหายใจก็กำเหรียญบาทเพ่งไปที่รูปของในหลวง จนกระทั่งสิ้นลมหายใจ หลังจากละครเรื่องตลอดลายมังกรออกอากาศไปไม่นาน รายการวิทยุสไมล์เรดิโอ ได้ทดลองเชิญชวนผู้ฟังที่เป็นลูกจีนให้โทรศัพท์เข้ามาเปิดตัวและชื่อแซ่ออกอากาศ ปรากฏว่ามีผู้โทรศัพท์เข้าไปประกาศชื่อแซ่และเชื้อสายเงินของตัวเองอย่างคับคั่ง(เกษียร เตชะพีระ ,2537:6) ในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกันยังมีวรรณกรรมเรื่องอยู่กับกั๋ง บทประพันธ์ของ หยก บูรพา ซึ่งถูกประพันธ์ขึ้นราวปีพ.ศ.2519 และได้สร้างเป็นละครโทรทัศน์ครั้งแรกในปีพ.ศ.2536 โดยไทยทีวีสีช่อง 3 เป็นผู้ดำเนินการผลิต ละครเรื่องอยู่กับกั๋งจึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์คนจีนในแง่บวกต่อเนื่องจากละครตลอดลายมังกร อากังเป็นคนจีนที่แต่ละคนให้ความเลื่อมใส และอากังจะเป็นผู้ที่คอยให้ความช่วยเหลือผู้ที่เดือดร้อน ตกทุกข์ได้ยากไม่ว่าจะเป็นคนจีนหรือคนไทยก็ตาม

ดังนั้นการฉายละครเรื่องตลอดลายมังกรถือเป็นหนึ่งในปัจจัยที่สร้างความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของคนจีนในประเทศไทย และมีส่วนสำคัญที่ทำให้คนจีนเชียงใหม่กล้าเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพช่วงพ.ศ.2535 เป็นต้นมาอีกด้วย

อัตลักษณ์จีนในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ หลังพ.ศ.2535

เมื่อภาพลักษณ์จีนในเมืองไทยได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย คนจีนจึงเริ่มเผยความเป็นจีนมากขึ้น ในขณะที่หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ก็เริ่มแสดงความเป็นจีนออกมาอย่างชัดเจน โดยอัตลักษณ์จีนที่พบในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่มีดังนี้

1. การเน้นประวัติของต้นตระกูลโดยละเอียดมากขึ้น (การเชื่อมโยงกับจีนบ้านเกิด)

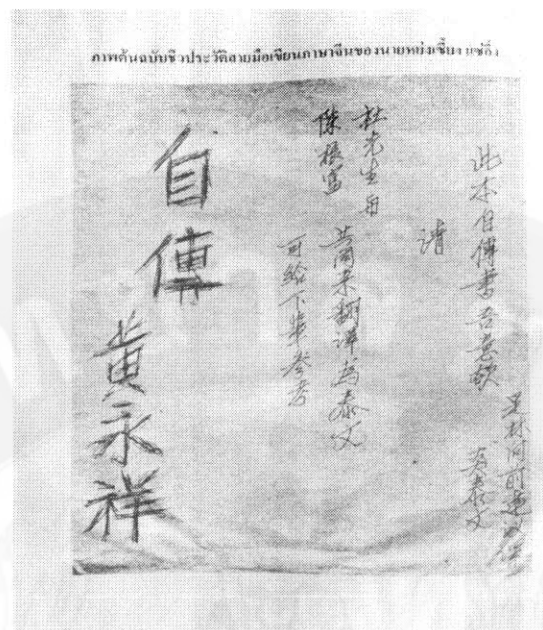
หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ ก่อนพ.ศ.2535 มักไม่ค่อยกล่าวถึงความเป็นมาของบรรพบุรุษอันเป็นคนจีนมากนัก แต่หลังพ.ศ.2535 เป็นต้นมา หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ มักกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของบรรพบุรุษละเอียดมากขึ้น รวมทั้งความเป็นจีนของบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นการใช้ชื่อจีน ใช้แซ่ การอพยพมาจากเมืองจีน หรือเชื่อมโยงเครือญาติที่อยู่ต่างประเทศ จีน ดังตัวอย่างหนังสืองานศพของนายคำย อาภาวัชรุตม์ เจ้าของร้านชิงกวง ซึ่งเป็นร้านขายรองเท้าที่ขึ้นชื่อในย่านกาดหลวง ภายในหนังสือได้เปิดเรื่องด้วยการกล่าวถึงความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยและจีน การอพยพของคนจีนเข้าสู่เมืองไทยและจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งกล่าวถึงประวัติของนายคำยอย่างสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์จีน เพื่อให้เห็นถึงความเป็นจีนอันยิ่งใหญ่และน่าภาคภูมิใจ ดังปรากฏความว่า “...อ่าวเอียงคำย เกิดเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2462 เป็นลูกชายคนสุดท้องในตระกูลอ่าวเอียง ซึ่งเป็นตระกูลพ่อค้า บิดาชื่ออ่าวเอียง เขี้ยวโหวง มารดาชื่อไคว่ หุ่ยเกียง มีพี่น้อง 3 คน คือนายจินอาหรือแปะอ่าว นางเอี้ยวเคี่ยมหรืออาโกว และนายเอี้ยวเตี้ยวหรืออาเตี้ยวแปะ ในบรรดาตระกูลหรือแซ่ของคนจีนซึ่งมีมากกว่า 100 ตระกูล ส่วนใหญ่มีพยางค์เดียว ตระกูลอ่าวเอียงเป็นหนึ่งในจำนวนตระกูลเพียงไม่กี่ตระกูลที่มี 2 พยางค์ ชื่อตระกูลนี้แปลว่าพระอาทิตย์ มีจารึกในประวัติศาสตร์จีนว่า อ่าวเอียงซุน บรรพบุรุษคนหนึ่งของตระกูลนี้เป็นนักปราชญ์สมัยราชวงศ์ถัง” (จากเหยี่ยวเพลิงสู่เชียงใหม่, 2540: 9)

ในขณะที่หนังสืองานศพของคุณกว้าง เรียวเชียรชัย คนจีนเชียงใหม่ผู้บุกเบิกก่อตั้งบริษัทธาราจำกัด บริษัทเชียงใหม่ธาราภัณฑ์จำกัดและบริษัทมาสด้าเชียงใหม่จำกัด ได้มีการกล่าวถึงการไม่ลืมรากเหง้าแห่งความเป็นจีนของคุณกว้าง ในข้อความที่ว่า “...อาปาเป็นคนถือธรรมเนียมประเพณีอย่างเคร่งครัด ไม่เคยลืมวันสำคัญต่างๆทั้งทางจีนและไทย การไหว้บรรพบุรุษก็ทำมาตลอดอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง อาปาทบอกว่าต้องไม่ลืม ROOT (รากเหง้า) ของตนเองว่าไปอย่างไร

มาอย่างไร เราจึงไม่แปลกใจว่าทำไม อาปาถึงพบกับความสุขความเจริญมาโดยตลอด”(หนังสืองานศพคุณกว้าง เรียวเชียรชัย,2538:16) หรือในหนังสือที่ระลึกงานฌาปนกิจศพของ คุณวรรณศักดิ์ ด้านไพบูลย์ คนจีนผู้สร้างฐานะจากการเปิดร้านถ่ายรูปในจังหวัดลำพูนและย้ายมาอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ ภายในหนังสืองานศพเล่มนี้ก็มีกรกล่าวถึงต้นตระกูลของคุณวรรณศักดิ์ ซึ่งอพยพมาจากเมืองจีน ความว่า “วรรณศักดิ์ ด้านไพบูลย์ มีชื่อจีนอีกชื่อหนึ่งว่า เสง แต่ลูกๆจะเรียกสั้นๆว่า เเด ซึ่งหมายถึงพ่อนั่นเอง เเดเสงเป็นลูกชายคนที่สองในจำนวนลูกชายทั้ง 3 คนของอากงยี่ท่ง และอาม่าห่อตี ด้านไพบูลย์ อาจกับอาม่า เป็นชาวเกาะไหหลำจากโพ้นทะเล ประเทศจีน มีตระกูลแซ่ตั้งเดิมว่าแซ่ด้าน ต่อมาได้ตั้งนามสกุลเป็น ด้านไพบูลย์”(ที่ระลึกเนื่องในงานฌาปนกิจศพ เเด วรรณศักดิ์ ด้านไพบูลย์,2539:9) ซึ่งคล้ายกันกับหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพวงทอง นิยมคำ คนจีนเชียงใหม่ผู้มีความถนัดด้านการค้าขาย โดยในหนังสืองานศพได้มีการกล่าวถึงบิดาและประเทศจีนเอาไว้ว่า “...บิดามีภรรยาสนิมชีเทียน บิดาคือ สิมฮ่งพก แปลเป็นไทย ผู้มีบุญ ภาษาจีน อู่ก อู่หยัน แปลว่าผู้มีบุญมีวาสนา บ้านเป็นภรรยาสนิมตั้งอยู่ริมทะเลที่เกาะไหหลำ(ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ คุณพวงทอง นิยมคำ,2555:21)

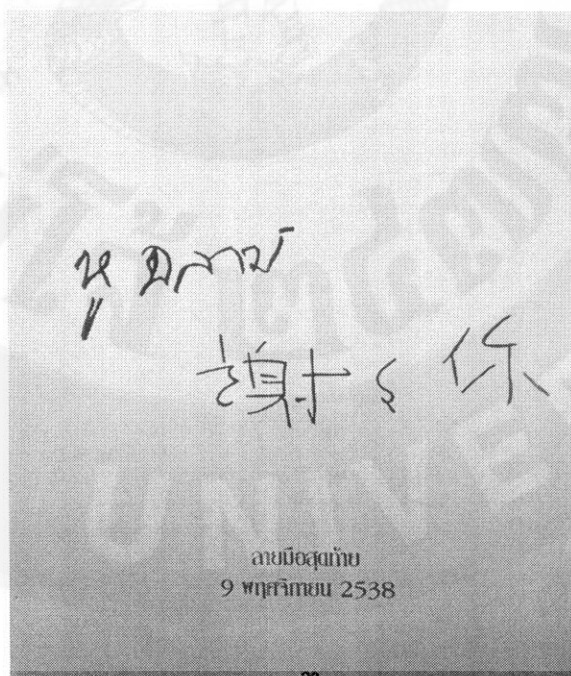
2. การใช้อักษรจีนภายในหนังสืองานศพ

หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่หลายเล่ม เริ่มนำเอาภาษาจีนมาประกอบภายในเล่ม หรือใช้เป็นส่วนหนึ่งการถ่ายทอดประวัติของผู้ตาย ซึ่งโดยมากจะเป็นบันทึกที่ผู้ตายได้เคยเขียนไว้สมัยเมื่อครั้งยังมีชีวิต ตัวอย่างเช่น ชิวประวัติของนายหย่งเซียง แซ่ฮึง ชาวจีนผู้อพยพจากฮัวเถา และเริ่มสร้างฐานะด้วยการขายสินค้าเบ็ดเตล็ดและเครื่องเขียนที่อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยนายหย่งเซียงได้บันทึกเรื่องราวของตนเองไว้ด้วยภาษาจีน จากนั้นลูกหลานก็ได้นำมาถอดความเป็นภาษาไทย

ภาพที่1 ต้นฉบับลายมือของนายหย่งเซียง

เช่นเดียวกันกับ หนังสืองานศพของคุณกว้าง เรียวเธียรชัย ได้มีการคัดลอกลายมือสุดท้ายของคุณกว้าง ที่เขียนด้วยภาษาจีนในช่วงที่เพื่อนสนิทเดินทางมาเยี่ยมที่โรงพยาบาลว่า “ขอบคุณ”

ภาพที่2 ลายมือของคุณกว้าง เรียวเธียรชัย

จะเห็นได้ว่าการคัดลอกลายมือของผู้ตายซึ่งเป็นภาษาจีน โดยผู้ตายอาจจะเขียนขึ้นในวาระต่างๆมาประกอบการเล่าเรื่องภายในหนังสืองานศพของผู้ตายเองนั้น ถือเป็นการแสดงออกถึงความ เป็นเงินที่ชัดเจนช่องทางหนึ่ง

3. การเน้นอุปนิสัย กตัญญู ขยัน อุดทน และประหยัด

หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ช่วงก่อนปีพ.ศ.2535 มักมีการกล่าวถึงอุปนิสัยในด้าน บวกของผู้ตาย ไม่ว่าจะเป็นความกตัญญู ความขยัน ความอดทน และความประหยัด ซึ่งเป็น ลักษณะเฉพาะของคนจีนมาบ้างแล้ว แต่ยังไม่ถูกเน้นมากนัก เมื่อผ่านพ้นช่วงปีพ.ศ.2535 เป็นต้น มาอุปนิสัยเฉพาะดังกล่าวเริ่มถูกเน้นหนักมากขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องของความกตัญญู เป็นสิ่งที่คน จีนจะให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะคนจีนได้รับอิทธิพลของลัทธิขงจื้อ โดยขงจื้อสอนว่า ความกตัญญูถือเป็นศีลธรรมข้อแรกในบรรดาศีลธรรมทั้งหมดเพราะเป็นศีลธรรมอันเป็นรากฐาน ค้ำจุนประเทศ หากขุนนางจงรักภักดีต่อพระเจ้าจักรพรรดิประหนึ่งบุตรกตัญญูต่อบิดาประเทศชาติ ย่อมเปี่ยมด้วยสันติสุข (<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/517912>) ดังนั้นคนจีนจะถูก ปลุกฝังผ่านรุ่นต่อรุ่นว่าให้เป็นคนกตัญญู รัฐบาลคุณคน อุปนิสัยดังกล่าวจึงถูกนำมาเน้นในหนังสือ งานศพของคนจีน ดังปรากฏในหนังสือที่ระลึกงานศพคุณลัดดา พันธภาว่า “...รู้สึกว่าคุณ สมัยใหม่นี้ไม่ค่อยใส่ใจในเรื่องความกตัญญู เราเองการที่ใครต่อใครมีบุญคุณกับเราสักนิดหน่อย ก็ ไม่เคยลืมบุญคุณเขาเลย พยายามหาทางตอบแทนเขาให้ได้ บุญคุณที่เขาทำกับเรา ลืมไม่ได้เลย ข้อ นี้เป็นเรื่องสำคัญมาก เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตที่ดี”(ชีวประวัติคุณนายลัดดา พันธภา,2551:27)

นอกจากความกตัญญูแล้ว ความขยัน ความอดทน และความประหยัด ก็เป็นอุปนิสัย เฉพาะของคนจีนเชียงใหม่ที่ถูกเน้นในหนังสืองานศพเป็นอย่างมาก ดังปรากฏในหนังสือที่ระลึก งานศพของนายจ๊กซิ่ง แซ่ตั้ง เจ้าของร้านศรีชัยพานิช ซึ่งขายของเด็กเล่นและของใช้พลาสติกต่างๆ แล้วย่านถนนวิชัยนันทน์ โดยภายในหนังสืองานศพได้กล่าวถึงความประหยัด อดออมของนาย จ๊กซิ่งเอาไว้ว่า “...อาป้าเป็นคนมัธยัสถ์อดออมเหมือนคนจีนทั่วไป ประเภทข้าวต้ม 1 หม้อกินได้ ทั้ง 3 มื้อ ช่วงตรุษจีน กินเป็ด กินไก่เสร็จ ก็ต้มพะโล้ ใส่เนื้อเป็ด เนื้อไก่ ไช้เป็ด หมูสามชั้น พอเนื้อหมดก็ต้มผักกาดต่อเป็นจับฉ่าย เรียกได้ว่าหม้อหนึ่งกินได้ 2 อาทิตย์กว่าจะหมด ทำงาน อาบเหงื่อต่างน้ำเพื่อให้ลูกเรียนหนังสือสูงๆ” (ที่ระลึกงานฌาปนกิจศพนายจ๊กซิ่ง แซ่ตั้ง,2545:2)

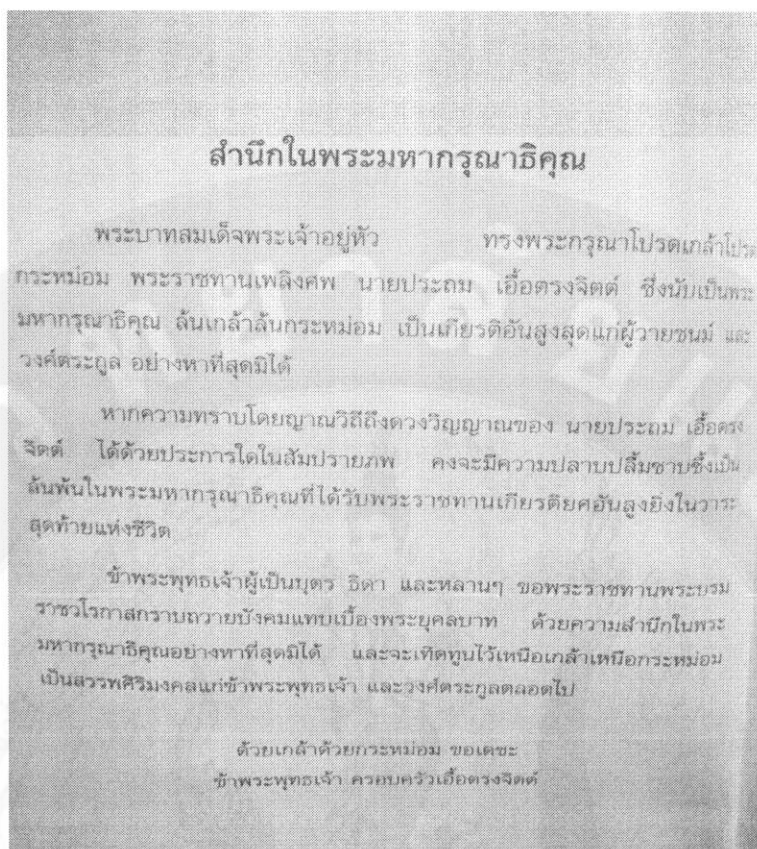
หรือในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่วงศ์เดือน แสงจันทร์ คนจีนเชียงใหม่ผู้ประกอบธุรกิจอันหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นหอพัก แมนชั่น เกสต์เฮ้าส์ บิมน้ำมัน ซึ่งในหนังสืองานศพได้กล่าวถึงอุปนิสัยของคุณแม่วงศ์เดือนเอาไว้ว่า “...แม่วงศ์เดือนได้อบรมเลี้ยงดูบุตร-ธิดาด้วยความรัก เอาใจใส่ สอนให้ลูกทุกคนรักกัน รู้จักการอดออม ขยันหมั่นเพียรและความมัธยัสถ์ สิ่งที่สำคัญที่สุดของการสอนของแม่คือ ความประหยัด”(หนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพ คุณแม่วงศ์เดือน แสงจันทร์,2555:3) เช่นเดียวกันกับหนังสือที่ระลึกงานศพของคุณแม่อัมพร หวังปรีดาเลิศกุล ชาวจีนผู้เริ่มสร้างฐานะในจังหวัดสุโขทัย ก่อนจะย้ายมาเปิดกิจการร้านขายแว่นตาและนาฬิกาในจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ปีพ.ศ.2511 โดยในหนังสืองานศพได้กล่าวถึงนิสัยของคุณแม่อัมพรเอาไว้ว่า “...ตลอดชีวิตที่ผ่านมาของคุณแม่อัมพร หวังปรีดาเลิศกุล ได้มีความวิริยะอุตสาหะ ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตร ธิดา และหลานๆมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความมานะบากบั่น ขยันหมั่นเพียร กตัญญูทวดที่ต่อบิดามารดา และได้อบรมสั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดีของสังคม จวบจนวาระสุดท้าย”(ด้วยรัก ยิ่งใหญ่ คุณแม่อัมพร หวังปรีดาเลิศกุล,2556:3) หรือในหนังสืออนุสรณ์ อาปา อภิลิทธิ์ ตนานุวัฒน์ คนจีนเชียงใหม่ผู้สร้างฐานะจากการเปิดร้านขายเฟอร์นิเจอร์ ซึ่งในหนังสืองานศพได้กล่าวถึงการอบรมนิสัยคุณอภิลิทธิ์โดยนายสกลใจผู้เป็นพ่อเอาไว้ว่า “...การเลี้ยงดูลูกๆในความปกครองของสกลใจและบัวผัน มักพร่ำสอนให้ทุกคนเป็นคนซื่อตรงสมณะขยันขันแข็ง”(หนังสืออนุสรณ์ อาปา อภิลิทธิ์ ตนานุวัฒน์,2552:9)

4.การคงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง

แม้ว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงก่อนปีพ.ศ.2535 ได้เน้นหนักถึงความเป็นไทย โดยการเชื่อมโยงให้เห็นว่าผู้ตายมีความเคารพใน 3 สถาบันหลักของไทย(ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์) รวมถึงเน้นความเป็นคนเมือง แต่ทว่าหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงหลังปีพ.ศ.2535 เป็นต้นมา ก็ยังคงเน้นความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองดั้งเดิม เปรียบเสมือนความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองกลายเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์จีน ซึ่งคนจีนเชียงใหม่สามารถหยิบยืมมาใช้ควบคู่กับความเป็นจีนได้อย่างราบรื่น และสามารถเพิ่มความอ่อนใจในการดำรงชีวิต ดังพบตัวอย่างจากหนังสืองานศพของนายคำย อาภาวัชรุทธิ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้ตายมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า ความว่า “....ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทำ

ให้นายค่ายอุปสมบทเป็นภิกษุที่วัดแสนฝาง เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2529 เมื่อมีอายุ 70 ปี มีฉายาว่า อาภาสโรภิกขุ แปลว่า ผู้มีแก่นสาร การได้บวชอยู่ในร่มกาสาวพัตร์ของพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่นายค่ายไฝฝันมานาน ขณะที่พิธีบวชกำลังดำเนินอยู่นั้น อาภาสโรภิกขุบังเกิดความปิติจนตัวสั่นเต็ม น้ำตาไหลพราก พลอยทำให้แขกที่มาร่วมงานบังเกิดความปิติและร่วมอนุโมทนาในกุศลครั้งนี้” (จากเหยี่ยวเพลิงสู่เชียงใหม่, 2540: 32) หรือตัวอย่างของหนังสือที่ระลึกงานศพของคุณแม่ อัมพร หวังปรีดาเลิศกุล ซึ่งมีการกล่าวถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของคุณแม่ อัมพรเอาไว้ว่า “...แม่เป็นแม่ที่ประเสริฐที่สุด ทุกคนโคเดือดร้อน แม่จะยื่นมือเข้ามาโอบอุ้ม ช่วยเหลือทุกคน แม่เป็นผู้ที่อยู่ในศีลธรรม ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในพุทธศาสนาตลอดมา แม่จะเป็นศูนย์รวมของลูก ในวันสำคัญทางพุทธศาสนา มีกิจกรรมที่ลูกทุกคนจะอยากมารวมกันเพื่อทำบุญกับแม่ทุกปี” (หนังสือที่ระลึกงานศพของคุณแม่ อัมพร หวังปรีดาเลิศกุล, 2555:4)

สำหรับการแสดงความรักและเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ ถือเป็นสิ่งที่คนจีนเชียงใหม่นิยมแสดงออกผ่านหนังสืองานศพอย่างชัดเจน และมักอยู่ในช่วงต้นเล่มของหนังสืองานศพ โดยเฉพาะผู้ที่ได้รับการพระราชทานเพลิงศพ มักจะเว้นพื้นที่หนึ่งหน้าสำหรับกล่าวคำสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ดังตัวอย่างหนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ อาปาประดม เอื้อตรงจิตต์ คนจีนเชียงใหม่ผู้ทำธุรกิจตัวแทนจำหน่ายนมไทย-เดนมาร์ก โฟร์โมสต์ และน้ำปลาแท้ตราหอยนางรม(หนังสือที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ อาปาประดม เอื้อตรงจิตต์, 2550:2-3) โดยในหนังสืองานศพมีคำกล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างชัดเจน

ภาพที่ 3 คำกล่าวสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

หรือหนังสืองานศพบางเล่มอาจนำเอาภาพที่เคยได้รับรางวัลพระราชทานจากพระมหากษัตริย์และเชื้อพระวงศ์มาประกอบภายในเล่ม ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างที่พบในหนังสืออนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ นายบรรจบ ลิ่มจรรณู ชาวจีนผู้บุกเบิกหนังสือพิมพ์ไทยนิวส์อันมีชื่อเสียงในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งพบในหนังสืองานศพของคุณสันติ จิตรนวเสถียร คนจีนผู้เป็นเจ้าของห้างสรรพสินค้า J.Plaza ย่านลาดพร้าว ต่อมาในปีพ.ศ.2524 ได้ย้ายครอบครัวมาอยู่เชียงใหม่และเปิดธุรกิจอาคารคอมพิวเตอร์ ซีเอ็ม รวมถึงห้างทองม้าทองคำย่านตลาดวโรรส (ที่ระลึกฌาปนกิจศพคุณพ่อสันติ จิตรนวเสถียร, 2553:9)

เพื่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
ด้วยความจงรักภักดี ตลอดงานซีวีจะหาไม

ภาพที่ 4 คุณบรรจบ ถัมจรรยา ขณะเข้าเฝ้าฯ ในหลวงรัชกาลที่ 9

สำนักในพระมหากษัตริย์คุณ

ภาพที่ 5 คุณสันติ จิตรนวเสถียร ขณะเข้าเฝ้าฯ ในหลวงรัชกาลที่ 9

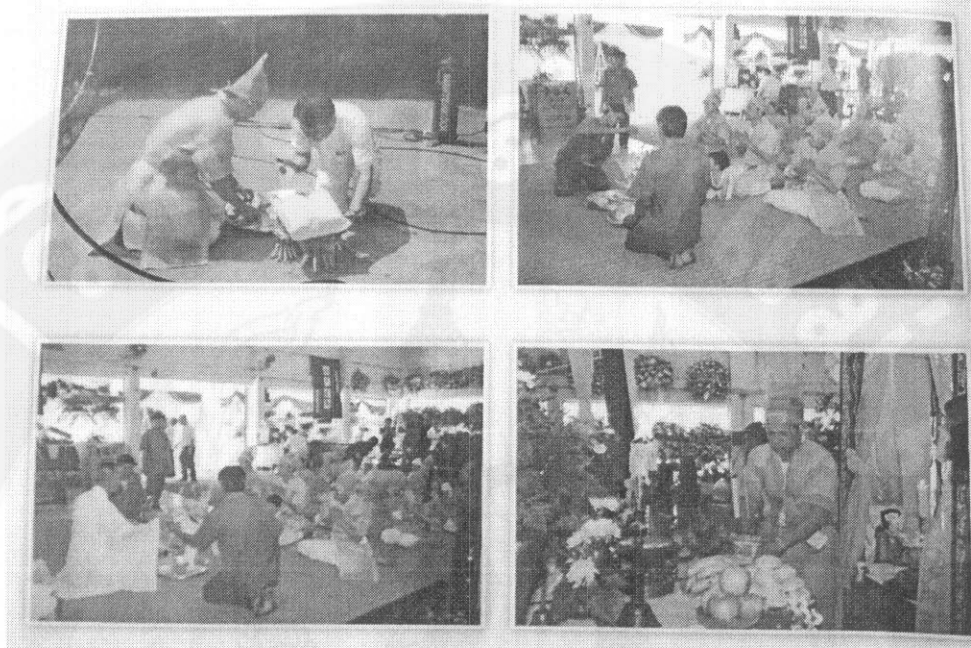
การแสดงออกถึงความเป็นคนเมืองในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ นั้น อาจจะไม่ค่อยแพร่หลายเท่ากับการแสดงออกถึงความเป็นไทย แต่ก็ก็เป็นสิ่งที่คนจีนเชียงใหม่บางตระกูลเลือก

นำมาใช้เพื่อสร้างความรู้สึกที่แน่นอนกับผู้คนในท้องถิ่น ดังตัวอย่างในหนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพนายปกรณ บวรณูปกรณ นักการเมืองท้องถิ่นที่มีชื่อเสียงของจังหวัดเชียงใหม่ โดยตระกูลบวรณูปกรณเป็นตระกูลจีนที่สร้างฐานะมาจากการทำโรงงานผลิตเฟอร์นิเจอร์ไม้สัก ซึ่งในช่วงทศวรรษ 2530 สามารถส่งเฟอร์นิเจอร์ไม้สักเป็นสินค้าออกเป็นอันดับ 1 ของประเทศ (ทศคณนาพร, 2551: 238-241) โดยในหนังสืองานศพของนายปกรณ ได้กล่าวถึงความเป็นคนเมืองของนายปกรณ เอาไว้ว่า “...ตลอดการดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกเหนือจากหน้าที่ทางการเมืองแล้ว ยามว่างเว้นภารกิจก็จะลงพื้นที่พบปะประชาชน โดยมีบุคลิกที่ยังคงอนุรักษ์ความเป็นล้านนา ทุกครั้งที่ลงพื้นที่จะใช้ภาษาคำเมือง ใส่เสื้อหม้อฮ่อม ภาพที่เห็นในขณะเป็นนักการเมืองท้องถิ่นที่ใส่เสื้อผ้าพื้นเมืองจึงเป็นภาพที่ชินตา(หนังสืออนุสรณ์พระราชทานเพลิงศพนายปกรณ บวรณูปกรณ ,2556:9)

5. การใช้รูปภาพกิจกรรมที่สะท้อนความเป็นจีนมาประกอบภายในเล่ม

หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2535 เป็นต้นมา เริ่มมีการนำภาพที่สะท้อนความเป็นจีนของผู้ตายมาใช้ประกอบภายในเล่มมากยิ่งขึ้นทั้งในเชิงประเพณี วัฒนธรรม หรือกิจกรรมทางสังคมในกลุ่มคนจีนด้วยกัน ดังตัวอย่างหนังสืองานศพของคุณสันติ จิตรนวเสถียร ซึ่งภายในหนังสืองานศพของคุณสันติ ได้มีการนำเอารูปภาพขณะที่ลูกหลานทำพิธีรดน้ำศพให้คุณสันติมาประกอบภายในเล่ม

ครอบครัว จิตรนวเสถียร พร้อมด้วยลูกหลาน ร่วมทำพิธีงเด็ก
เพื่อเป็นการร่วมส่งวิญญาณของอาป้าผู้สวรรคต ตามธรรมเนียมจีน

ภาพที่ 6 พิธีงเด็กของคุณสันติ จิตรนวเสถียร

ในขณะที่หนังสือที่ระลึกเนื่องในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่ทองอยู่ โตวิวัฒน์ ชาวจีนผู้
เติบโตจากการทำการค้าในจังหวัดปราจีนบุรี ภายหลังจึงได้อพยพสู่เชียงใหม่ พร้อมกับเปิดกิจการ
โรงสีข้าวขนาดใหญ่ ได้มีการนำเอาภาพการร่วมกิจกรรมกับคนจีนในเชียงใหม่ของคุณทองอยู่มา
ประกอบภายในเล่ม ไม่ว่าจะเป็นภาพการร่วมงานศาลเจ้าปู่เถ่ากง ซึ่งเป็นศาลเจ้าแห่งแรกของคน
จีนในเมืองเชียงใหม่ หรือภาพการร่วมงานเฉลิมฉลองครบรอบ 53 ปี แห่งการสถาปนา
สาธารณรัฐประชาชนจีน ถือเป็นารแสดงออกถึงความเป็นจีนอย่างเด่นชัด

ภาพที่ 7 ภาพการเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการศาลเจ้าปู่เล่ากง ของคุณทองอยู่

ภาพที่ 8 ภาพการเฉลิมฉลองครบรอบ 53 ปี แห่งการสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน

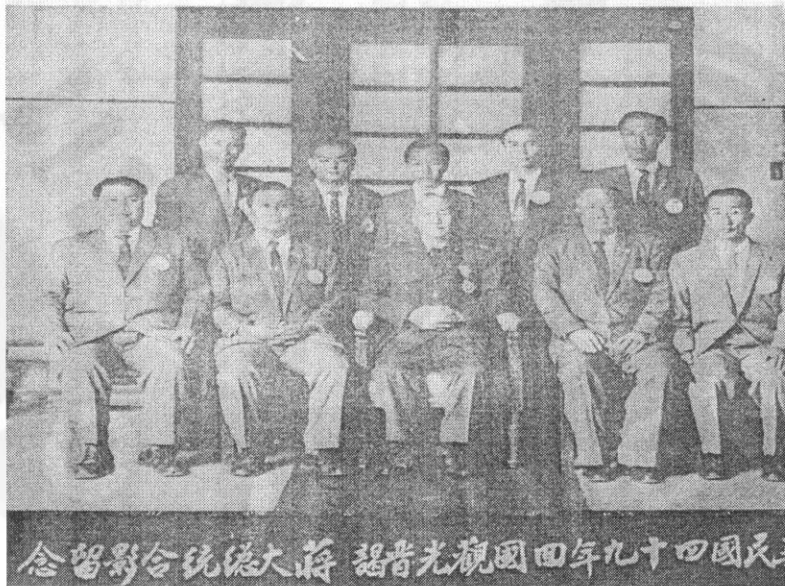
ทางด้านหนังสือหนังสืองานศพของนายคำย อภาวชิรุตม์ ก็ได้นำเอารูปภาพของนายคำย ซึ่งถ่ายร่วมกับกงสุลใหญ่ สาธารณรัฐประชาชนจีนประจำจังหวัดเชียงใหม่ ในพิธีสถาปนา คณะกรรมการสมาคมพ่อค้าจีนประจำจังหวัดเชียงใหม่ ครั้งที่ 11 รวมทั้งรูปที่นายคำยถ่ายร่วมกับ ประธานาธิบดีเจียง ไคเช็คขณะเดินทางไปเยือนไต้หวัน มาเป็นส่วนหนึ่งของหนังสืองานศพ

ถ่ายภาพร่วมกับกงสุลใหญ่ สาธารณรัฐประชาชนจีน
ประจำจังหวัดเชียงใหม่ ในพิธีสถาปนา
คณะกรรมการสมาคมพ่อค้าจีนเชียงใหม่ ครั้งที่ 11

ภาพที่9 นายค้าถ่ายภาพร่วมกับกงสุลใหญ่ สาธารณรัฐประชาชนจีน ประจำจังหวัดเชียงใหม่

นายค้าถ่ายภาพร่วมกับประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค เมื่อครั้งเยือน
เขาวงกตเงินโพ้นทะเลจังหวัดเชียงใหม่ ไปเยือนได้หวัน

ภาพที่10 นายค้าถ่ายภาพร่วมกับประธานาธิบดีเจียงไคเช็ค เมื่อครั้งเยือนได้หวัน

จากตัวอย่างในข้างต้นทำให้เห็นได้ว่า การนำเอารูปภาพของผู้ตายที่แสดงออกให้เห็นถึง
ความเป็นจีนในเชิงประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจหรือกิจกรรมทางสังคมภายในกลุ่มคนจีน

ด้วยกันมาประกอบในหนังสืองานศพ ถือเป็น การแสดงออกให้เห็นถึงความเป็นเงินของผู้ตายให้ เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ดังนั้นจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นผ่านหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วงพ.ศ.2536 – พ.ศ.2557 แสดงให้เห็นว่าในช่วงพ.ศ.2536 เป็นต้นมา คนจีนเชียงใหม่เริ่มเผยความเป็นเงินผ่าน หนังสืองานศพมากขึ้น เนื่องจากอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทยเป็นไปในเชิงบวกมากขึ้น ความเป็นเงินเป็นสิ่งที่สังคมไทยให้การยอมรับมากขึ้น เพราะคนจีนเริ่มประสบความสำเร็จทางธุรกิจและ สามารถกลายเป็นชนชั้นนำในระบบการเมืองไทยมากขึ้น ประกอบกับการฉายละครเรื่องตลอด ฆ้องในปีพ.ศ. 2535 ถือเป็น การพลิกโฉมทางอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทย จากเดิมที่คนจีนถูก มองว่ามาตลอดกับภาพของ ตัวโกง ผู้มีอิทธิพล ตัวตลก ละครตลอดฆ้องได้ฉายภาพของคนจีน ขึ้นมาใหม่ว่า คนจีนเป็นผู้มีความขยัน อดทน ฉลาดในการดำเนินธุรกิจ กตัญญูต่อแผ่นดินเกิด และแผ่นดินไทย มีฐานะที่ร่ำรวย ฯลฯ คนจีนเชียงใหม่จึงเปิดเผยความเป็นเงินผ่านหนังสืองานศพ มากขึ้น โดยอัตลักษณ์เงินที่พบในหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ ได้แก่ การเน้นประวัติของ บรรพบุรุษที่เป็นคนจีนละเอียดมากขึ้น การใช้อักษรจีนภายในเล่ม การเน้นอุปนิสัยเฉพาะของคน จีน การคงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง รวมทั้งการใช้รูปภาพที่แสดงออกให้เห็นถึง ความเป็นเงินในเชิงประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจหรือกิจกรรมทางสังคมภายในกลุ่มคนจีน ด้วยกันมาประกอบภายในเล่ม ซึ่งการที่คนจีนเชียงใหม่สร้างอัตลักษณ์เงินผ่านหนังสืองานศพ นอกจากจะเป็นการสรรเสริญผู้ตายแล้ว ยังมีประโยชน์ต่อคนในตระกูลของผู้ตายอีกด้วย เพราะ เป็นการสร้างการยอมรับให้กับตระกูลของผู้ตาย ลูกหลานที่มีชีวิตอยู่ต่อไปก็จะได้อานิสงฆ์จากคุณ งามความดีของผู้ตาย เครือข่ายทางสังคมหรือทางธุรกิจของผู้ตาย ก็จะถูกส่งต่อให้กับรุ่นลูก รุ่น หลาน ทำให้ลูกหลานสามารถดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมทางสังคมได้อย่างราบรื่นต่อไป

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2557 มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาถึงการสร้างอัตลักษณ์ของคนจีนในเมืองเชียงใหม่ผ่านหนังสืองานศพในช่วงพ.ศ.2500-2557 อย่างสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม ทั้ง บริบทในระดับเมืองเชียงใหม่ และบริบทในระดับประเทศ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนเชียงใหม่ผ่านหนังสืองานศพในช่วงครึ่งศตวรรษได้ชัดเจนและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวพินิจเชิงประวัติศาสตร์ (Historical approach) ในการวิเคราะห์และอธิบายอัตลักษณ์คนจีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพที่เปลี่ยนแปลงไปตามบริบท หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ใช้ในการวิเคราะห์และอธิบายคือหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ที่ถูกจัดพิมพ์ขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ.2500 – 2557

สำหรับเวลาที่เลือกทำการศึกษาคือ พ.ศ.2500 – 2557 เหตุผลที่เลือกช่วงเวลาดังกล่าวนี้เป็นเพราะว่าระหว่างปีพ.ศ.2500 – 2557 เป็นช่วงเวลาที่หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่เริ่มเห็นถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน นอกจากนี้ระยะเวลาที่ครึ่งศตวรรษ ถือเป็นระยะเวลาที่ยาวนานพอที่จะทำให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางอัตลักษณ์ของคนจีนเชียงใหม่ในหนังสืองานศพได้เป็นอย่างดี

อภิปรายผล

จากการศึกษา คนจีนในเมืองเชียงใหม่กับการสร้างอัตลักษณ์ผ่านหนังสืองานศพตั้งแต่ พ.ศ. 2500 – 2557 พบว่าในช่วงพ.ศ.2500 – พ.ศ.2535 คนจีนเชียงใหม่ไม่นิยมเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพ เนื่องจากความเป็นจีนยังคงเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมไทย อันเป็นผลมาจาก การนิยาม โดยชนชั้นสูงและรัฐบาลไทยอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ปลุกสำนึกชาตินิยมไทย โดยเลือกคนจีนเป็นเป้าของความรู้สึกชาตินิยม พระองค์ได้นิยามคนจีนในเมืองไทยว่าเป็นสัตว์เศรษฐกิจ ยิวแห่งบูรพาทิศ เป็นบุคคลอันตราย เห็นแก่ตัว ฯลฯ ผ่านงานพระราชนิพนธ์ของพระองค์เรื่องเมืองไทยงตั้นเถิดและ

พวกยิวแห่งบูรพาทิศ จากพระราชนิพนธ์ดังกล่าว คนจีนแม้จะอยู่ส่วนใดของประเทศไทยก็ตาม ย่อมได้รับผลกระทบจากการนิยามดังกล่าวทั้งสิ้น ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2480 เมื่อจอมพลป.พิบูลสงครามเข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนจีนในเมืองไทยถูกทำให้เป็นกลุ่มคนที่อันตรายในสังคมไทยอย่างสมบูรณ์แบบ ดังจะเห็นได้จากการที่รัฐบาลออกพ.ร.บ.ห้ามคนจีนประกอบอาชีพบางประเภท และยึดกิจการของคนจีนมาเป็นของรัฐ เมื่อเข้าสู่ช่วงพ.ศ.2500 เป็นต้นมา ความเป็นจีนยังคงติดลบในการรับรู้ของสังคมไทยอันเป็นผลมาจากการที่ชนชั้นสูงและรัฐไทยสร้างอัตลักษณ์ให้กับคนจีนในแง่ลบอย่างต่อเนื่องและยาวนาน ดังนั้นหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ในช่วง พ.ศ.2500 – พ.ศ.2535 จึงแทบไม่ปรากฏถึงความเป็นจีน มีเพียงส่วนเดียวเท่านั้นที่มักแสดงออกถึงความเป็นจีน นั่นคือส่วนของประวัติของผู้ตาย โดยให้รายละเอียดชื่อของบิดา มารดา ซึ่งเป็นชื่อจีน รวมทั้งการใช้แซ่ แต่คนจีนเชียงใหม่ได้หิบบัณฑิตความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองมาแสดงออกแทนอัตลักษณ์จีน เพราะคนจีนเชียงใหม่ก็ต้องการมีตัวตนและพื้นที่ทางสังคมเพื่อประโยชน์ในการประกอบธุรกิจและการดำเนินชีวิต คนจีนเชียงใหม่จึงหันมาพึ่งพิงความเป็นไทยและความเป็นคนเมืองแทนความเป็นจีน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวก็สอดคล้องกับหนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่ที่เน้นถึงความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง

ต่อมาในช่วงพ.ศ. 2536 – พ.ศ.2557 หนังสืองานศพของคนจีนเชียงใหม่เริ่มนิยมเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพมากขึ้น เนื่องจากหลังปี พ.ศ.2535 เป็นต้นมาความเป็นจีนได้รับการยอมรับในสังคมไทยมากขึ้น เพราะคนจีนในเมืองไทยประสบความสำเร็จทางเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ จนก้าวขึ้นมาเป็นชนชั้นนำในระบบราชการและชนชั้นนำทางการเมือง บวกกับกับการฉายละครตลอดลายมังกรที่ให้ภาพด้านบวกกับคนจีนอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในละครไทย คนจีนเชียงใหม่จึงกล้าเผยความเป็นจีนในหนังสืองานศพมากขึ้น โดยอัตลักษณ์จีนที่ปรากฏในหนังสืองานศพคือ การเน้นประวัติของบรรพบุรุษที่เป็นคนจีนละเอียดมากขึ้น การใช้อักษรจีนภายในเล่ม การเน้นอุปนิสัยเฉพาะของคนจีน การคงไว้ซึ่งความเป็นไทยและความเป็นคนเมือง รวมทั้งการใช้รูปภาพประเพณีจีนมาประกอบภายในเล่ม ดังนั้นการเผยความเป็นจีนผ่านหนังสืองานศพในช่วงเวลานี้ ย่อมทำให้สถานะทางสังคมของคนจีนเชียงใหม่เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ซึ่งอาจใช้ต่อยอดในการดำเนินธุรกิจ การเล่นการเมือง หรือธุรกิจเครือข่ายคนจีนเชียงใหม่ด้วยกันเพื่อความรู้สึกที่มั่นคงและอุ่นใจในการดำเนินชีวิต

เอกสารอ้างอิง

เกษกานต์ ชัดติยะ, 2556. ความหลากหลายและความเปลี่ยนแปลงของอุดมการณ์ท้องถิ่นนิยมใน
จังหวัดเชียงใหม่ ทศวรรษ 2490 ถึง 2510. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกษวดี พุทธภูมิพิทักษ์. 2545. ความเป็นจีนตามนิยามของผู้มีเชื้อสายจีนในอำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เกษียร เตชะพีระ. 2537. จินตนากรรมชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐ
ของไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาและฝึกอบรมนักข่าว.

เกษียร เตชะพีระ. 2537. แลตลอดลายมังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม. กรุงเทพฯ :
โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

คนจีน 200 ปีภายใต้พระบรมโพธิสมภาร. 2526. กรุงเทพฯ : เส้นทางเศรษฐกิจ.

จงจิต กล่อมสิงห์. 2546. การรักษาเอกลักษณ์ของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

จากเหยี่ยวเพ็ชร์เชียงใหม่: ชีวิตและผลงานของนายค่าย อาภาวัชรุตม์. 2540. เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่ง
เมือง.

จี. วิลเลียม สกินเนอร์. 2548. สังคมจีนในประเทศไทย : ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลโดย พรรณี
ฉัตรพลรักษ์ และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ
มนุษยศาสตร์.

เจริญ ต้นมหาพราน. 2554. ยี่ก่อง. กรุงเทพฯ: ปราชญ์สำนักพิมพ์.

ชีวประวัติของข้าพเจ้า หย่งเซียง แซ่ฮ้อ. 2549. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ชีวประวัติคุณนายลัดดา พันธภา. 2551. เชียงใหม่: ดาวคอมพิวกราฟิก.

ไชยวัฒน์ รุ่งเรืองศรี. 2550. ระเบียบวิธีวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคม. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ณัฐวิทย์ พิมพ์ทอง. หนังสือพิมพ์จีน เวทีความคิดและกระบอกเสียงของจีนสยาม. ค้นหาววันที่ 20 มีนาคม 2562, ค้นหาจาก <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=76>

ด้วยรัก..ยิ่งใหญ่ คุณแม่อำพร หวังปรีดาเลิศกุล. 2556. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ทศ คณนาพร. 2551. สิ่งล้ำนนา. กรุงเทพฯ : ริช.

ทศ คณนาพร. 2549. 9 ตระกูลดังแห่งล้านนา. กรุงเทพฯ : เนชั่นบุ๊คส์.

ทักษิณ ชินวัตร. ค้นหาววันที่ 20 มีนาคม 2562, ค้นหาจาก https://th.wikipedia.org/wiki/ทักษิณ_ชินวัตร

ที่ระลึกงานสถาปนากิจศพนายจักขิ่ง แซ่ตั้ง. 2545. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพคุณพวงทอง นิยมคำ. 2555. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพอาปาประถม เอื้อตรงจิตต์. 2550. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ที่ระลึกเนื่องในงานสถาปนากิจศพคุณแม่ทองอยู่ โตวิวัฒน์. 2545. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ที่ระลึกในงานสถาปนากิจศพคุณวรรณศักดิ์ ด่านไพบูลย์. 2539. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

นริศ จรัสจรรยาวงศ์. 2560. อนุสรณ์งานศพสมาชิกคณะราษฎร. ศิลปวัฒนธรรม 38(มิถุนายน):70-113.

นวลวรรณ ชื่นไพศาลศิลป์. 2542. การวิเคราะห์หนังสืออนุสรณ์งานศพที่จัดพิมพ์ในปี พ.ศ.2521 – 2530. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

นิตี เอียวศรีวงศ์. 2525. หลักฐานประวัติศาสตร์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ.

ประวัติคุณกว้าง เรียวเธียรชัย. 2538. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

ประสิทธิ์รำลึก:อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประสิทธิ์ พุ่มชูศรี. 2512. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

ปลาย้อ ชนะนนท์. 2530. นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ.2464-2523. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พ.ต.ท.อนุ เนินหาด. 2550. ตระกูลนักบุญของเชียงใหม่ สมัยรัชกาลที่ 6 พ.ศ.2467. เชียงใหม่ : วนิดาเพลส.

พ.ต.ท.อนุ เนินหาด. 2548. ย่านถนนราชดำเนิน(สังคมเมืองเชียงใหม่ 11). เชียงใหม่ : นพบุรีการพิมพ์จำกัด.

พ.ต.อ.อนุ เนินหาด. 2554. พ่ออู๋ แม่อู๋เล่าไว้(สังคมเมืองเชียงใหม่ 29). เชียงใหม่:นนทบุรีการพิมพ์.

พ.ต.อ.อนุ เนินหาด. 2555. อดีตแม่แจ่ม(สังคมเมืองเชียงใหม่ 32). เชียงใหม่:นพบุรีการพิมพ์.

พระมหากมล โชติมันโต. 2509. หนังสืออนุสรณ์คุณกึ่งแก้ว วิบูลสันติ. เชียงใหม่:ม.ป.พ.

พวกยิวแห่งบูรพาทิศและเมืองไทยจตุรัสเกิด. 2527. กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

พ่อตัวอย่างแห่งชาติพ.ศ.2550 คุณพ่อสันติ จิตรนวเสถียร. 2553. เชียงใหม่:บริษัทนันทพันธ์พรินต์ติ้ง จำกัด.

พิศิษฐ์ คุณวโรดม. 2546. “อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV” อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.

ภัทระ คำพิทักษ์. 2559. บรรหาร ศิลปะอาษา เล่าเรื่องครั้งสุดท้าย. นนทบุรี: โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด.

ภิกขุ ปัญญานันทมุนี. 2511. อนุสรณ์นางกี ลิมตระกูล.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. 2519. นโยบายของรัฐที่มีต่อชาวจีนในประเทศไทย (พ.ศ.2475-2500).

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รักษา เมธีโกภพงษ์. 2551. นักการเมืองถิ่นจังหวัดเชียงใหม่. นนทบุรี:สถาบันพระปกเกล้า.

เริงศักดิ์ คำชร. 2553. ชวน หลีกภัย ลูกแม่ค้าขายพุงปลา นายกรัฐมนตรีคนที่ 20. กรุงเทพฯ:
เพื่ออักษร.

ศุภการ สิริไพศาล. 2550. จินหาดีใหญ่ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคม. สงขลา : ศูนย์
หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2545. “อาจารย์นิติกับการเปลี่ยนอัตลักษณ์จีนในเมืองไทย” ใน ศรี
บูรพา 5 (วารสาร“กองทุนศรีบูรพา” ฉบับ “วันนักเขียน-5 พฤษภาคม”) กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์เดือนตุลา, หน้า 68-74.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2546. สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์ "เมืองไทย"
และ "ชั้น" ของชาวสยาม. เชียงใหม่ : มติชน.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2550. คีตกุฑกับประดิษฐกรรมความเป็นไทย เล่ม 1 และเล่ม 2 กรุงเทพฯ :
ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ.

สายชล สัตยานุรักษ์. 2557. 10 ปัญญาชนชาวสยาม เล่ม 2 ปัญญาชนหลังการปฏิวัติ 2475.
กรุงเทพฯ : โอเพ่น โซไซตี้.

สุดารัตน์ รัตนราช. 2542. การใช้หนังสืออนุสรณ์งานศพในกลุ่มนักวิชาการประวัติศาสตร์ใน
มหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษ
ศาสตร์. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

สุภาภรณ์ อาภาวัชรุตม์ และ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. 2552. เรื่องเล่าจาวกาด เล่ม 6.
เชียงใหม่ : เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์.

แสง จันทร์งาม. 2527. ลายคราม. เชียงใหม่:ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพคุณแม่วงศ์เดือน แสงจำนง. 2555. เชียงใหม่:ธาราทองการพิมพ์.

อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายปกรณ์ บุรณุปกรณ์. 2556. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

อนุสรณ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพนายบรรจบ ลิมจรรยา. 2543. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นายเรือง นิมมานเหมินท์ ณ เมรุวัดป่าแฝง อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ วันเสาร์ที่ 11 กรกฎาคม 2535. 2535. เชียงใหม่:ม.ป.พ.

อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพิสุทธิ นิมมานเหมินท์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม กรุงเทพมหานคร วันพุธ ที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ.2528, 2528. กรุงเทพฯ: ธนาคารแห่งประเทศไทย.

อนุสรณ์อาปา อภิลิทธิ์ ตนานุวัฒน์. 2552. ม.ป.ท.:ม.ป.พ.

อภิญา เพื่อองฟูสกุล. 2546. อัตลักษณ์ : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด = Identity.

กรุงเทพฯ : คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา ; สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. 2556. ความหมายตัวตน: พัฒนาการหนังสือแจกในงานศพ. ใน นิตยสาร นาดสุภาและฉลอง สุนทราวาณิชย์(บรรณาธิการ). ประวัติศาสตร์ ศาสนา วัฒนธรรมและการศึกษารวมบทความไทยศึกษาเพื่อระลึกถึงศาสตราจารย์ อธิอิ โย เนะโอะ. หน้า 195 – 222.กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

อรุณ ลออชัยรังสี. 2555. เจ้าของร้านฉายาแสงอรุณ. สัมภาษณ์.

อัมพร หาญนภา. 2506. ของชำร่วย. ชาวกรุง.

อาร์ม ตั้งนิรันดร. จีนออกกฎหมายกัญชา. ค้นหาวันที่ 20 มีนาคม 2562, ค้นหาจาก

<http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/517912>